МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ»

Матеріали круглого столу
присвяченого 20-річчю заснування кафедри міжнародної економіки, туризму та менеджменту ЗЕД

Дубляни - 2015

УДК:339.13:338.43(477.83)
ББК:65.9(44КР)32Я54
П-78
«Проблеми і перспективи розвитку ринку аграрної продукції в Україні». Матеріали круглого столу 20-річчю заснування кафедри міжнародної економіки, туризму та менеджменту ЗЕД (3 червня 2015 р.) - Дубляни, 2015.

Редакційна колегія:

Янишин Я.С. к.е.н., в.о. професора
Васьківська К.В. д.е.н., професор
Дудяк Р.П. к.е.н., доцент
Колодійчук В.А. к.е.н., доцент
Бернацька І.Я. к.е.н., доцент
Брух О.О. к.е.н., доцент
Булик О.Б. к.е.н., в.о. доцента
Хірівський Р.П. к.е.н., в.о. доцента
Гаврилюк І.І. к.е.н., ст. викладач
Демедюк Л.В. к.е.н. ст.. викладач

Відповідальний за випуск:

Янишин Я.С. к.е.н., в.о. професора кафедри міжнародної економіки, туризму та менеджменту ЗЕД

ЗМІСТ

1.	Янишин Я.С., Лаврів І.М.	СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИН-КУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	5
2.	Дудяк Р.П.	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	7
3.	Андріїв В.І., Коверко Ю.А.	ОСОБИСТІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА В СИСТЕМІ АГРАРНОГО РИНКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	19
4.	Губені Ю.Е.	ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ	22
5.	Корчинський І.О., Зеліско Н.Б.	ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕ-ЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВИМ ВИРОБНИЦТВОМ В РИНКОВИХ УМОВАХ	26
6.	Липчук В.В.	ПІДТРИМКА ДРІБНИХ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	29
7.	Онисько С. М., Томашевський Ю.М.	ЗАСТОСУВАННЯ ПОГОДНИХ ІНДЕКСІВ ПРИ СТРАХУВАННІ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПО-ДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	32
8.	Бернацька І.Я., Мітюшкіна Х.С.	УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	36
9.	Богач М.М.	ЕФЕКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	39
10.	Булик О.Б.	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ	43
11.	Бойко В.В.	ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ІН-ТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ	46
12.	Брик Г.В.	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ	50
13.	Брух О.О.	ВПЛИВ РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗРОСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	53
14.	Верзун А.А., Гончаренко Л.	ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	56
15.	Гаврилюк І.І.	КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АПК, ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	59
16.	Гнатишин Л.Б.	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗБУТУ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ	62
17.	Губені С.Ю., Жарський О.С.	ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	65
18.	Дідич З. А.	ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ	67

		СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	
19.	Демедюк Л.В.	АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПРОДУКЦІЇ ОСОБИСТИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	70
20.	Колодій А.В.	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІНВЕСТУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ НАКОПИЧЕНЬ У НЕРУХОМІСТЬ	73
21.	Колодійчук В.А.	ЛОГІСТИЧНІ ВИТРАТИ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК	77
22.	Лиса О.В.	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ЗЕРНОВИХ, БОБОВИХ ТА ПРОДУКТІВ ЇХ ПЕРЕРОБКИ	81
23.	Марків Г.В.	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКО-НОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	85
24.	Оліщук П.О.	КООПЕРАТИВНІ ІНІЦІАТИВИ ТА ЇХ ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА	91
25.	Погорецький М.О.	ОСНОВНІ УМОВИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ	95
26.	Прокопишин О.С.	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКІВ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ АПК В УКРАЇНІ	101
27.	Рубай О.В.	ОКРЕМІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	104
28.	Садура О.Б.	ДОЦІЛЬНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ Ф'ЮЧЕРСНИХ РИНКІВ	107
19.	Синявська Л.В.	СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРО-ВИРОБНИКІВ	110
30.	Содома Р.І.	ОЦІНКА СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	113
31.	Сторонський М.О.	АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	116
32.	Східницька Г.В.	МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРО-МОЖНОСТІ	118
33.	Тофан І.М.	ПРОБЛЕМАТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ПІД-ПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ГРОМАДЯН	123
34.	Хірівський Р.П.	АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИТРАТ ВЕЛИКОТОВАРНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	127
35.	Шолудько О.В,, Агрес О.Г.	ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	129

Янишин Я.С.,
к.е.н., в.о. професора,
Лаврів І.М.,
здобувач
Львівський НАУ

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Від рівня розвитку і стабільності функціонування аграрного сектору значною мірою залежить стан економіки і продовольча безпека країни та відповідне наповнення ринку товарами власного виробництва.

На теренах Львівської області функціонує успішний механізм гуртової ринкової торгівлі продуктами сільського господарства, який втілюється у Регіональному агарному центрі «.Шувар».

«Шувар» - перший в Україні і наймаштабніший в Західному регіоні гуртовий ринок сільськогосподарської продукції.

Площа оптового ринку «Шувар» становить близько 20 га.

В середньому протягом доби для закупівлі продукції заїжджають близько 4200 автомашин, а для продажу - близько 1500 автомашин.

Для того, щоб підтримати сільгоспвиробника і не допустити до реалізації перекупників, аграрний ринок «Шувар» ввів практику підписання угод з головами сільських рад. Згідно з такою угодою, сільгосптоваровиробник бере клопотання у селищного голови для підтвердження свого статусу виробника продукції на відповідній адміністративній території. Угода з ринком та клопотання сільського голови на в'їзний системі дає можливість виробнику отримати картку виробника і відразу 10% знижки на послуги ринку. Чим більша кількість заїздів здійснить виробник на ринок, тим більшу знижку на умови торгівлі він може отримати (максимальна знижка 25%).

М’ясний термінал почав працювати з вересня 2008 року, його ємність дозволяє реалізовувати та зберігати більше 700 тонн продукції в день.

Другий термінал павільйон це «Овочі і фрукти», який розпочав роботу з грудня 2011 року. Його площа становить 6048 кв. м. На території майданчика знаходиться логістичний центр та овочесховище, які займають площу 810 кв. м. Ємність овочесховища - 3 тис. тонн плодоовочевої продукції. Працюють 3 холодильні камери загальною площею 694,1 кв. м і 64 торгові приміщення площею від 40 до 72 кв. м. Торгові приміщення обладнані індивідуальною системою охолодження. За останній рік через павільйон «Овочі і фрукти» було реалізовано 60 тис. тонн свіжої плодоовочевої продукції.

Також є термінал риби і морепродуктів загальною площею 4812 кв. м, з якої 602 кв. м - склади з регульованим температурним режимом. Ємність павільйону - до 1,1 тис. тонн продукції. За останній рік через термінал було реалізовано 8,5 тис. тонн риби і морепродуктів.

Також діє майданчик загальною площею 20 000 кв. м для цілодобової торгівлі з автомобілів. Вона розрахована на 650 автомобілів різної тоннажності. На території майданчика працює склад тимчасового зберігання продукції ємністю 100 тонн плодоовочевої продукції, його завантаженість протягом року коливається від 42% взимку до 95% влітку. Загальна кількість автомобілів, з яких підприємці реалізували плодоовочеву продукцію протягом останнього року на майданчиках для торгівлі з автомобіля, становить близько 100 тисяч.

Кількість реалізованої продукції поступово зростає з кожним роком від 172,7 тис. тонн на рік (у 2004 році) до 549 тис. тонн (протягом останнього року).

Переваги роботи з аграрним ринком «Шувар», це:

• Реалізація продукції будь-якими партіями і будь-якого асортименту завдяки різної категорії клієнтів ринку: оптові, дрібно оптові і роздрібні покупці.

• Канал надходження «миттєвих» готівки за продану продукцію.

• Моніторинг ринкової ситуації в регіонах і у конкурентів.

• Програма лояльності для українських виробників сільськогосподарської продукції.

Як бачимо «Шувар» це яскравий приклад функціонування ринкової системи в аграрній економіці. Та за галом ситуація із ринком аграрної продукції в Львівській області є скрутною через недостатнє його державне регулювання та фінансування. Воно не стимулює створення сприятливого середовища господарювання, не забезпечує достатнього рівня підтримання платоспроможного попиту споживачів аграрної продукції., саме тому для успішного функціонування ринок сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в Львівській області потребує проведення ряду макроекономічних заходів, зокрема:

- стимулювання безпосередніх виробників продукції АПК з метою нарощування виробництва і товарообігу;
- введення системи контролю за цінами і забезпечення відповідного співвідношення попиту і пропозицій на ринку, захисту прав споживачів;
- запровадження відповідної фінансово-кредитної і податкової політики;
- регулювання експортних потоків сировини і продукції переробки, зменшення залежності від імпортних поставок.

Дудяк Р. П.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні суб´єктами аграрного ринку як відомо є виробники продукції землеробства і тваринництва, переробні підприємства та різноманітні організації із обслуговування та реалізації товарів АПК. Окрім великотоварних , середніх за розмірами агроформувань функціонують більше 45 тис фермерських

господарств із середнім розміром близько 6,5 га.; а також традиційні підсобні сімейні господарства яких у світі налічується близько 50 млн.га.

В Україні земельні ділянки мають 62,4% домогосподарств, в тому числі у сільській місцевості 98,7%. Середній розмір особистих селянських господарств в Україні становить 0,5 га. Вони виробляють основну частку плодоовочевої продукції та картоплі, понад половину м яса, молока та яєць.

Аграрний сектор економіки України потребує особливої уваги з погляду оцінки його довгострокової ефективності, оскільки є соціально значущою галуззю, що виробляє продовольчі ресурси. Досягнутий рівень конкурентоспроможності аграрного сектору, а також перспективи його розвитку в умовах глобальної конкуренції безпосередньо впливають на рівень життя населення, вартість споживчого кошика, умови та якість відтворення робочої сили в національній економіці.

Становлення ринкових відносин для підприємств аграрного сектору було складним і важким через ряд прорахунків у фінансовій, кредитній та зовнішньоекономічній політиці держави, відсутність державної підтримки на початку здійснення реформ і обмаль досвіду роботи в ринкових умовах у підприємств галузі, виникнення і поглиблення ряду негативних тенденцій.

Як наслідок, в аграрному секторі відбулося безпрецедентне зниження обсягів виробництва практично всіх видів продукції, значне скорочення виробництва асортименту продукції, що випускається, старіння основних фондів.

Слід зазначити, що з часу набуття незалежності Україна суттєво зміцнила свої позиції на світовому ринку продовольства й продовжує нарощувати свої потужності щодо розвитку експортного потенціалу аграрної продукції. Водночас Угода про асоціацію з ЄС і формування протягом найближчих років поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з країнами Європейського Союзу створює для України якісно нові можливості в частині подальшої її інтеграції у світовий ринок. Входження у європейський ринок продовольства може стати одним із головних

чинників перебудови аграрної економіки України, виходу вітчизняної продукції на світові рівні якості.

На жаль, істотним чинником прискореного нарощування темпів експорту аграрної продукції є трагічні події на Донбасі, де в результаті воєнних дій відбувається усвідомлена з боку агресора руйнація ключового аграрного експортного потенціалу України.

Головною метою заходів державної підтримки галузі має стати підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного аграрного виробництва, що стане головним чинником посилення позицій України на світових ринках продовольства в умовах їх рецесії й поглиблення фінансової кризи. Сутність ефективного аграрного розвитку полягає у тому, щоб сформувати умови для забезпечення розгорнутого відтворення всіх галузей і сфер аграрного ринку забезпечити дотримання інтересів споживачів і держави.

Слід зауважити, сьогодні в Україні простежується нарощування експорту сирів у 2000–2011 роках (із 12 до 116 тис.т), а потім відбулось зменшення експорту до 60 тис. т у 2013 році. Експортні поставки вершкового масла з України збільшувалися протягом 2000–2008 років (із 31 до 42 тис. т), далі – різке їхнє зниження до 24 тис.тон. У2013року.

При цьому слід зазначити, що у 2012-2013рр. порівняно з 2000 роком обсяги імпорту вершкового масла в Україну збільшилися у 12 разів (до 12 тис. т), сирів – у 18 разів (до 18 тис. т) у 2013 році .

Обсяги експорту яловичини у 2013 році становили 23 тис. т (у 6,8 раза менше від 2000-го), експорт свинини після певного його зростання у 2003–2004 роках (до 20 тис. т), досягли деякого підвищення у 2012-му (до 29 тис. т), різко скоротився і становив 7 тис. т у 2013 році. При цьому слід відзначити стрімке

зростання обсягів експорту м'яса птиці у 2009–2013 роках (у 10,8 раза – до 141 тис, т).

Протягом останніх трьох років, не відбувалося зростання імпорту яловичини в Україну (до 5 тис. т щороку), обсяги імпорту свинини інтенсивно збільшувалися з 2003 року (13 тис. т) й у 2013 році становили 204 тис. т. Водночас імпорт м'яса птиці з 2008 по 2013 рік зменшився у 4 рази – до 63 тис. т у 2013-му.

Наведена статистика повністю відображає тенденції як на ринку споживання, так і стану справ у тваринницькій галузі в цілому: в умовах неухильного скорочення державної підтримки, зокрема, через механізм дотацій, скасування пільгового режиму субсидування через повернення ПДВ від переробників виробникам молочної продукції, основним інвестором галузі став найбідніший в Європі український споживач з його мізерним грошовим гаманцем.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України в 2002–2013 роках, млн дол. США

Рік	Експорт		Імпорт		Сальдо (+/-)	
	Усього	Продукція АПК	Усього	Продукція АПК	Усього	Продукція АПК
2002	16264,73	1823,81	15775,09	1125,56	489,64	698,25
2003	17957,10	2388,93	16976,83	1113,76	980,27	1275,17
2004	23080,19	2732,29	23020,77	2173,70	59,42	558,59
2005	32672,32	3472,77	28996,03	1908,31	3676,29	1564,46
2006	34286,75	4307,01	36141,10	2684,08	-1854,35	1622,93
2007	38367,70	4713,36	45034,49	3166,46	-6666,79	1546,9
2008	49248,06	6247,72	60669,92	4111,01	-11421,86	2136,71
2009	66954,43	10824,70	85535,36	6456,55	-18580,93	4368,15
2010	39702,88	9514,93	45435,56	4936,06	-5732,68	4578,87

2011	51430,52	9936,1	60739,97	5761,88	-9309,45	4174,22
2012	68394,20	12804,11	82608,24	6346,71	-14214,04	6457,4
2013	68809,81	17880,60	84658,06	7519,66	-15848,25	10360,94

Крім того, ринок м'яса, особливо свинини, періодично лихоманило внаслідок незаконних поставок (сурогатів сумнівної якості) із-за кордону.

Аналізуючи тенденції слід зауважити, що ріст експорту продукції агропродовольчого комплексу України відбувається на фоні того, що рівень виробництва валової продукції сільського господарства в середньому за 2010–2013 роки становив тільки 76,6% від рівня 1986 і 1990 років, у тому числі по продукції тваринництва і лише 52%. Тому і недивно, що у поєднанні з ростом експорту це призвело до зниження рівня споживання молока, м'яса й риби на особу в Україні, який у 2013 році становив відповідно 57, 68,1 і 68% до науково обґрунтованих норм.

На особливу увагу заслуговує аналіз структури експорту продукції сільського господарства й харчової промисловості України .

У 2012-2013рр. із загального списку експортних товарів перші десять позицій займали понад 76% у загальній сумі експорту.

Таблиця 2

Структура експорту продукції сільського господарства та харчової продукції України

Вид продукції	2007 р.			2011 р.			2012		
	№ п./п.	млн дол. США	%	№ п./п.	млн дол. США	%	№ п./п.	млн дол. США	%
Олія соняшникова	1	1521	24,4	1	3146	24,8	1	3972	22,2
Кукурудза	10	175	2,8	2	1983	15,6	2	3893	21,8
Пшениця	9	190	3,1	3	1070	8,4	3	2357	13,2
Ріпак	2	378	6,1	5	631	5	4	791	4,4
Шрот	7	222	3,6	7	526	4,2	5	746	4,2
Соя	15	98	1,6	8	469	3,7	6	702	3,9
Ячмінь	3	375	6	6	538	4,2	7	694	3,9
Продукція з какао	4	340	5,5	4	635	5	8	633	3,5
Сир	5	270	4,3	9	445	3,5	9	358	2,0
Кондитерські	12	132	2,1	10	271	2,1	10	479	2,7
Напої алкогольні	6	258	4,2		127	1		151	0,8
Усього	X	6227	100,0	X	12680	100,0	X	17881	100,0

Актуальність розв’язання проблеми розвитку вітчизняного м'ясного ринку зростає з огляду на вступ України до СОТ.

Вітчизняному ринку яловичини властиві загальні для м’ясного ринку особливості :

- відносна незалежність споживання м’яса від споживання інших продуктів харчування;

- тісний зв’язок зі світовим ринком, внаслідок чого становище на внутрішньому ринку визначається умовами імпортних поставок,

- залежністю від світової кон’юнктури та світових цін;

- складність інституціональної структури, оскільки м’ясна сировина виробляється у сільськогосподарських підприємствах, особистих господарствах населення і фермерських господарствах;

- спад виробництва продукції, зумовлений скороченням поголів’я й низькою продуктивністю тварин .

Скорочення поголів’я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах залишається домінувальним чинником зниження виробництва, що зумовлено кількома причинами, серед яких і стан кормової бази, низька економічна привабливість галузі, висока капітало- та трудомісткість тощо.

Ураховуючи дані розрахункових кількісних параметрів ринку м’ясної продукції скотарства та загального ринку м’яса, можна зробити висновок, що в структурі загального приросту товарних ресурсів м’яса та м’ясопродуктів частка яловичини у 2013 р. становила 6,6%, тоді як її частка у загальному виробництві м’яса в Україні становила 8,0%, у 2005 р. і 32%.

Вітчизняний ринок продукції скотарства функціонує стихійно через слабку інфраструктуру, наявність великої кількості посередницьких структур, недосконаліть механізму ринкових відносин між товаровиробниками м’ясної

продукції, її переробниками, торгівлею. Водночас скотарство залишається однією з провідних, історично традиційних для України галузей тваринництва, яка спроможна в умовах обмеженості матеріальних і фінансових ресурсів не лише збільшити виробництво сировини для м'ясопереробної промисловості, а й забезпечити економію витрат завдяки унікальним властивостям м'яса великої рогатої худоби.

На різке зниження використання ресурсного потенціалу та і взагалі розвитку аграрного сектору економіки вплинули причини соціально-економічного характеру – погіршення фінансово- економічної ситуації у країні, підвищення цін на енергоресурси й транспортні послуги, диспаритет цін (закупівельні на аграрну сировину - роздрібні на готові товари з неї), різке падіння платоспроможного попиту реальних та потенційних споживачів, безперешкодне наповнення продовольчого ринку аналогічною імпортною продукцією в результаті лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, неринкові фактори (адміністративні втручання, лобіювання інтересів, вибіркові преференції, тощо) банкрутство партнерів, зневіра у власні комерційні здібності аграрних підприємців, апатія.

Для аграрної сфери економіки система збуту - це впорядкована сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів (товаровиробники продукції, закупівельні організації, складське господарство, переробні підприємства, підприємства гуртової і роздрібної торгівлі та громадського харчування), задіяних у процесі товароруху продукції до кінцевого споживача, метою якої є задоволення платоспроможного попиту кінцевого споживача та забезпечення взаємовигідних відносин між учасниками процесу просування продукції .

Формування системи збуту сільськогосподарської продукції в Україні відбувалося за кількома напрямами відповідно до суспільного розвитку нашої країни і передбачало використання певних економічних важелів у регулюванні процесу господарської діяльності. Сучасна трансформація аграрного сектору потребує диверсифікації структури просування продукції на ринок та

вдосконалення каналів збуту.

Нині склалася суперечлива ситуація: з одного боку, сільськогосподарські та інші товаровиробники одержали можливість самостійно здійснювати виробничо-збутову діяльність, з другого - економічний механізм і лібералізація ринку призвели до порушення економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та іншими суб'єктами агропродовольчого ринку.

Розвиток збутової діяльності товаровиробників в аграрному секторі економіки супроводжуватиметься позитивними змінами за умови використання таких економічних важелів, як :

інтеграція та кооперація, оптимізація трансакційних витрат, розвиток традиційних та альтернативних каналів реалізації сільськогосподарської продукції, забезпечення умов гарантованого збуту продукції, стратегій, формування маркетингово-логістичного забезпечення, підготовка висококваліфікованих кадрів у сфері ефективного збуту, підвищення ментальності учасників ринку .

Найважливішою умовою забезпечення ефективності збуту продукції сільськогосподарськими підприємствами є його диверсифікованість через розширення каналів реалізації за рахунок: розвитку кооперативного збуту, аукціони, а також розвитку внутрішньогосподарської реалізації .

Стратегія розвитку агропідприємств значною мірою залежить від зовнішнього середовища. Це може проявлятися у двох формах: або пасивної адаптації до змін у зовнішньому середовищі, або в активному управлінні цим середовищем і створенні для себе в цьому середовищі найпривабливіших умов, що визначає різні типи стратегічної поведінки.

Підприємства демонструють велику різноманітність стилів поведінки, які є, в кінцевому рахунку, похідними від двох типових стилів стратегічної поведінки є прирощення й підприємництво.

За останні роки в економіках розвинених країн було сформовано невелику кількість нових ринків. У майбутньому потреба в гуртових ринках зростатиме в

країнах, що розвиваються, зокрема в Україні, а також у великій кількості розвинених країн. Так гуртовий товарооборот продовольчих товарів підприємств гуртової торгівлі України у 2012 р. становив – 215 169,0 млн. грн. Частка реалізації сільськогосподарської продукції її виробниками на ринку через власні магазини, ятки, палатки досить незначна, лише овочі закритого ґрунту, баштанні та мед реалізуються в обсягах понад 20%.

Створення гуртових ринків сільськогосподарської продукції з вільним доступом до них агротоваровиробників сприяє їх стабільному економічному розвитку та прозорому формуванню ціни з урахуванням попиту та пропозиції.

Слід відзначити, що вже у 2013 р. створення мережі гуртових ринків сільськогосподарської продукції зазнало істотних змін. Через нестачу коштів було вирішено розгортати їх будівництво не біля кожного обласного центру, як це очікувалося раніше, а лише поблизу міст-мільйонників.

Активно діючими в Україні є 5 гуртових ринків сільськогосподарської продукції: “Шувар” у Львівській області, “Нежданий” у Херсонській області, “Столичний” у Києві, “Господар” у Донецькій, “Чародій” у Черкаській областях. На сьогодні статус гуртових ринків сільськогосподарської продукції отримали 11 юридичних осіб, які реалізують проекти зі створення таких ринків з сучасною інфраструктурою у Львівській, Київській, Запорізькій, Одеській, Донецькій, Харківській, Херсонській, Рівненській, Луганській, Черкаській і Миколаївській областях.

В Україні гуртові ринки сільськогосподарської продукції є виключно комерційними проектами приватних інвесторів, яким держава надає певні пільги.

Наразі відкритими залишаються питання невизначеності сертифікаційних критеріїв та відсутність співпраці адміністрацій гуртових ринків з організаціями сільськогосподарських товаровиробників .

Крім того, в Україні існує 35 акредитованих товарних бірж, 247 агроторгових

домів, 1627 гуртово-плодоовочевих ринків, проте не досягнуто кінцевої мети - формування цивілізованого посередництва між безпосереднім виробником продукції та споживачем у питанні узгодження цінового механізму, особливостей постачання, надання маркетингово-фінансового обслуговування тощо.

На відміну гуртовому аграрному ринку основними причинами реалізації сільськогосподарської продукції особливо особистих селянських господарств через систему роздрібних продовольчих ринків є такі:

1. Можливість реалізації лишків сільськогосподарської продукції, яку не можна продати ні торгово-посередницьким структурам, ні на внутрішньосільському ринку (продукція птахівництва, кролівництва).

2. Можливість реалізувати незначні обсяги сільськогосподарської продукції.

3. Шляхом натурального обміну задовольнити потребу в промислових товарах та продуктах харчової промисловості.

Нині функціонуванню роздрібних продовольчих ринків як одному з каналів збуту лишків сільськогосподарської продукції, альтернативи немає, враховуючи, що основна маса особистих селянських господарств реалізує значну кількість неоднорідної сільськогосподарської продукції.

Крім того, через високу якість продукції, якої часто не можуть досягти великотоварні підприємства з точки зору екологічної чистоти, низький рівень реалізаційних цін порівняно з роздрібною торгівлею, невисоку купівельну спроможність населення на найближчу перспективу роздрібні продовольчі ринки залишатимуться зручними та приваблими для жителів міст – кінцевих споживачів для придбання основних видів вироблених у селянських господарствах продуктів харчування.

Залежно від організаційно-правових форм господарювання сільськогосподарські товаровиробники націлені на різновекторну спрямованість у виборі каналів

збуту продукції . Так, продаж комерційним суб'єктам господарювання є основним напрямом збуту продукції для сільськогосподарських підприємств, на який припадає 83,8 % реалізованої продукції рослинництва. У 2013 р. аграрні підприємства за цим напрямом реалізували 82,7% зернових культур; 90,5% олійних культур; 87,5 картоплі; 75,9 баштанних культур; 48,8% винограду. На ринку і безпосередньо переробним підприємствам реалізовано лише 12,8% рослинницької продукції.

Одним із головних негативних аспектів участі посередника на певному етапі руху агротоварів є те, що до вартості товару додається його маржа. Позитивна роль посередників виявляється у підтримці так званої ліквідності ринку, адже вони беруть на себе можливі ризики, які виникають у процесі товароруху від виробника до споживача.

Із розвитком спеціалізації і впровадженням нових технологій виробництва формуються певні тенденції у збуті продукції: зростає потреба в її транспортуванні, зберіганні та глибокій переробці; витрати зі збуту формують дедалі більшу частину кінцевої ціни продажу продукту.

Основними критеріями вибору найефективніших каналів реалізації аграрної продукції в сучасних умовах є : потенційні обсяги реалізації продукції; рівень цін; своєчасність і форми розрахунків; диференціація цін залежно від якості продукції, тривалості й термінів продажу та ін.; асортимент виробленої господарством продукції; характер і стабільність виробничих зв'язків; надійність партнерів – учасників каналів товароруху; надійність системи доставки, зберігання і транспортування продукції; наявність конкурентів та їх позиціонування в обраному каналі товароруху тощо .

Досягнення сталого розвитку аграрного підприємництва можливе за умови забезпечення позитивних ефектів від функціонування наведених підсистем аграрного комплексу, без яких не вбачається можливим конкурентоспроможний

поступ аграрного бізнесу на всіх рівнях економічного обміну.

Слід наголосити, що механізм повинен посегментно забезпечити: збереження продуктивності й відновлення родючості земельних угідь; створення умов для сприйняття виробниками аграрних інновацій; свідому охорону природного середовища; підвищення рівня життя населення та соціального розвитку територій; формування ефективної, доступної для всіх виробників ринкової інфраструктури; створення фінансово-економічних передумов для розширеного відтворення аграрного виробництва; поліпшення демографічної ситуації й збереження трудових ресурсів.

Серед головних умов формування і забезпечення ефективного функціонування механізму інституційного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва, які необхідно обов'язково врахувати, такі: кон'юнктура світового ринку сільськогосподарської продукції та продовольства; рівень внутрішньодержавного споживання й ціни на створений продукт; інфраструктурно-обслуговуюча складова та її функціональні можливості й стан; державна регулятивна політика щодо аграрного бізнесу та механізм саморегулювання; регіональні особливості розвитку агробізнесу і сільських територіальних утворень; інноваційно-інвестиційна складова розвитку бізнесу на селі.

Досягнення сталого розвитку аграрного підприємництва можливе за умови забезпечення позитивних ефектів від функціонування наведених підсистем аграрного комплексу, без яких не вбачається можливим конкурентоспроможний поступ аграрного бізнесу на всіх рівнях господарського й соціального обміну.

Основоположним ідейним підґрунтям формування механізму забезпечення сталого розвитку на перспективу аграрного підприємництва є концепція "зеленої економіки". Для ґрунтовнішого розкриття змістовних характеристик і напрямів формування цього механізму необхідно враховувати фактори сталості, які слід брати до уваги при запровадженні у практику засобів і прийомів заданого механізму.

Вирішальним, базовим складником механізму, який позиціонується головним чином є конкурентна сталість, тобто можливість аграрних підприємств утримувати високі ринкові позиції. Відомо, що досягнення сталості агропідприємств не є можливим без системного усунення проблем, які перешкоджають розширеному відтворенню, стабілізації обсягів виробництва продукції, упровадження принципів і технологій екологізації аграрного виробництва..

Розв´язання визначених проблем створить сприятливі умови для розвитку інфраструктури аграрного ринку, покращить цінову кон юнктуру та фінансовий стан аграрного сектору.

Для реалізації експортного потенціалу аграрних підприємств необхідно створити умови для залучення іноземних інвесторів сприяти технічному і технологічному переоснащенню потужностей для виробництва експортної продукції, закріпитись на традиційних та освоювати нові ринки збуту.

Слід зауважити, що саме АПК в цих умовах змушений взяти на себе значну частку цього надзвичайно важливого для держави економічного аспекту, адже передусім від експорту й відповідних валютних надходжень нині залежить доля національної грошової одиниці, а від неї ситуація в макроекономічній, бюджетній сфері, соціальному кліматі.

Очевидно, що зазначені виклики вимагають й кардинальної зміни підходів до бачення подальшої стратегії розвитку вітчизняної аграрної галузі вУкраїні.

Андріїв В.І.,
д.ю.н., доцент,
Коверко Ю.А.,
к.е.н., асистент,
Львівський НАУ

ОСОБИСТІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА В СИСТЕМІ АГРАРНОГО РИНКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Особливою категорією виробників сільськогосподарської продукції є особисті селянські господарства, розвиток яких зазвичай відбувається на тлі таких негативних явищ, як безробіття, низький рівень заробітної плати, затяжна економічна криза тощо. За такої ситуації ведення особистого селянського господарства стає засобом виживання, а інколи й основним джерелом формування доходів сільського населення. Забезпечуючи належний рівень життя сільським сім'ям, особисті селянські господарства усувають загрозу втрати продовольчої безпеки країни.

У 2014 р. в Україні налічувалося 4,2 млн домогосподарств, членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням «для ведення особистого селянського господарства», в тому числі у Львівській області – 285,5 тис. домогосподарств. Ці господарства тривалий час утримують лідируючі позиції у виробництві багатьох видів сільськогосподарської продукції, серед яких картопля, овочі, молоко.

Особисті селянські господарства, які виконують важливу роль у забезпеченні населення країни сільськогосподарською продукцією, в більшості випадків усі етапи агропромислового виробництва від безпосереднього виробництва до реалізації продукції здійснюють самостійно. Крім того, особистим селянським господарствам не надаються ті соціальні та економічні умови і переваги діяльності, які отримують сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства, а їх функціонування ґрунтується лише на ентузіазмі.

На основі аналізу законодавства, що регулює діяльність особистих селянських господарств, а також їх взаємовідносин з учасниками ринку та іншими інституціями, можна виділити такі основні перешкоди, що стримують розвиток господарств сільського населення:

1) члени особистих селянських господарств практично ізольовані від соціального страхування та соціального забезпечення;

2) відсутній механізм пенсійного страхування осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах;

3) суттєва диспропорція цін – ціни на продукцію, вироблену в особистих селянських господарствах у декілька разів нижчі від цін на продукцію, яка пройшла переробку;

4) відсутність адекватної системи заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції;

5) відсутність доступних кредитних ресурсів на розвиток господарства;

6) інформаційна асиметрія, за якої власники особистих селянських господарств не мають достатнього рівня інформації про ринкове середовище, сучасні можливості діяльності та розвитку, формування цінової політики тощо.

Таким чином, будучи вагомим виробником сільськогосподарської продукції, фактично особисті селянські господарства перебувають поза інституційним середовищем агропромислового виробництва. В свою чергу від рівня розвитку агропромислового виробництва залежать насичення ринку продовольством. Тому, аби повною мірою забезпечити всебічний розвиток цього сектору економіки, необхідно реалізувати комплекс заходів щодо інтеграції особистих селянських господарств у середовище агропромислового виробництва як рівноправного члена ринкових відносин. На нашу думку така інтеграція може здійснюватися у трьох напрямках: сприяння трансформації товарних особистих селянських господарств у нові організаційно-правові структури; створення належних умов для реалізації прав членів особистих селянських господарств на соціальне страхування, пенсійне забезпечення, кредитні ресурси, державну підтримку тощо через прийняття підзаконних нормативно-правових актів; визначення статусу товарних (комерційних) господарств на законодавчому рівні. Вважаємо, що найбільш ефективним буде третій варіант інтеграції – виокремлення

на законодавчому рівні з категорії «особисте селянське господарство» окремого елемента – умовно-комерційного особистого селянського господарства (сімейної ферми). Адже саме сімейні ферми, які мають особливий статус, є основою виробництва сільськогосподарської продукції в розвинених країнах.

Таким чином, інтеграція особистих селянських господарств у інституційне середовище агропромислового виробництва суттєво покращить стан цих господарств, зменшить ризики їх діяльності, забезпечить стабільний дохід, позбавить посередників та надасть рівні поряд з іншими виробниками сільськогосподарської продукції умови, що в свою чергу сприятиме подальшому розвитку економіки країни.

Губені Ю. Е.,
д. е. н., професор,
Львівський НАУ

ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Очевидно, що створення власного бізнесу в більшості випадків, поряд з фінансовими проблемами, вимагає вирішення питань просторового розміщення об’єктів господарювання. Підприємництво в сільському господарстві передбачає використання земельної ділянки як основного засобу виробництва. Один із варіантів вирішення цього питання полягає в отриманні земельної ділянки в оренду.

Оренда землі - це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності.

Відносини, пов'язані з орендою землі, регулюються Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України “Про оренду землі”,

законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них, а також договором оренди землі.

Відносини, пов'язані з орендою земельних ділянок, на яких розташовані цілісні майнові комплекси підприємств, установ і організацій державної або комунальної власності регулюються Законом України “Про оренду землі” з урахуванням особливостей, передбачених Законом України "Про оренду державного та комунального майна".

Земельні ділянки можуть передаватися в оренду громадянам та юридичним особам України, іноземним громадянам і особам без громадянства, іноземним юридичним особам, міжнародним об'єднанням і організаціям, а також іноземним державам.

Об'єктами оренди є земельні ділянки, що перебувають у власності громадян, юридичних осіб, комунальній або державній власності.

Земельна ділянка може передаватися в оренду разом з насадженнями, будівлями, спорудами, водоймами, які знаходяться на ній, або без них.

Орендодавцями земельних ділянок є громадяни та юридичні особи, у власності яких перебувають земельні ділянки, або уповноважені ними особи.

Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у комунальній власності, є сільські, селищні, міські ради в межах повноважень, визначених законом.

Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у спільній власності територіальних громад, є районні, обласні ради у межах повноважень, визначених законом.

Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у державній власності, є районні, обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, Кабінет Міністрів України в межах повноважень, визначених законом.

Орендарями земельних ділянок є юридичні або фізичні особи, яким на підставі договору оренди належить право володіння і користування земельною ділянкою.

Орендарями земельних ділянок можуть бути:

а) районні, обласні, Київська міська державна адміністрація та Кабінет Міністрів України в межах повноважень, визначених законом;

б) сільські, селищні, міські, районні та обласні ради у межах повноважень, визначених законом;

в) громадяни і юридичні особи України, іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи, міжнародні об'єднання та організації, а також іноземні держави.

Громадяни власники сертифікатів на право на земельну частку (пай) до виділення їм у натурі (на місцевості) земельних ділянок мають право укладати договори оренди земель сільськогосподарського призначення, місце розташування яких визначається з урахуванням вимог раціональної організації території і компактності землекористування, відповідно до цих сертифікатів з дотриманням вимог Закону “Про оренду землі”.

Після виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) договір оренди землі переукладається відповідно до державного акта на право власності на земельну ділянку на тих самих умовах, що і раніше укладений, і може бути змінений лише за згодою сторін. Припинення дії договору оренди допускається лише у випадках, визначених Законом.

Орендарі набувають права оренди земельної ділянки на підставах і в порядку, передбачених Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом “Про оренду землі” та іншими законами України і договором оренди землі.

У разі набуття права оренди земельної ділянки на конкурентних засадах підставою для укладення договору оренди є результати аукціону.

У разі дострокового припинення договору оренди землі за ініціативою орендодавця земельної ділянки, право оренди якої набуто за результатами аукціону, орендодавець відшкодовує орендарю витрати на його набуття у строки, визначені умовами договору та законом, і збитки, які понесе орендар внаслідок

дострокового припинення договору оренди, якщо інше не передбачено договором оренди";

У разі набуття права оренди земельної ділянки на конкурентних засадах підставою для укладення договору оренди є результати аукціону.

У разі дострокового припинення договору оренди землі за ініціативою орендодавця земельної ділянки, (крім дострокового припинення договору оренди у зв'язку з невиконанням орендарем своїх обов'язків) право оренди якої набуто за результатами аукціону, орендодавець відшкодовує орендарю витрати на його набуття у строки, визначені умовами договору та законом, і збитки, які понесе орендар внаслідок дострокового припинення договору оренди, якщо інше не передбачено договором оренди.

Земельна ділянка, обтяжена заставою, може бути передана в оренду в разі згоди заставодержателя.

Право на оренду земельної ділянки переходить після смерті фізичної особи-орендаря, якщо інше не передбачено договором оренди, до спадкоємців, а в разі їх відмови чи відсутності таких спадкоємців - до осіб, які використовували цю земельну ділянку разом з орендарем і виявили бажання стати орендарями в разі, якщо це не суперечить вимогам Земельного кодексу України та Закону "Про оренду землі".

У випадку господарської потреби або не можливості використання орендованої земельної ділянки з якихось надзвичайних ситуацій чи інших причин орендована земельна ділянка або її частина може передаватися орендарем у суборенду без зміни цільового призначення, якщо це передбачено договором оренди або за письмовою згодою орендодавця. Якщо протягом одного місяця орендодавець не надішле письмового повідомлення щодо своєї згоди чи заперечення, орендована земельна ділянка або її частина може бути передана в суборенду.

Умови договору суборенди земельної ділянки повинні обмежуватися умовами договору оренди земельної ділянки і не суперечити йому.

Строк суборенди не може перевищувати строку, визначеного договором оренди землі.

У разі припинення договору оренди чинність договору суборенди земельної ділянки припиняється.

Договір суборенди земельної ділянки підлягає державній реєстрації.

Орендар, який відповідно до закону може мати у власності орендовану земельну ділянку, має переважне право на придбання її у власність у разі продажу цієї земельної ділянки, за умови, що він сплачує ціну, за якою вона продається, а у разі продажу на конкурсі (аукціоні) якщо його пропозиція є рівною з пропозицією, яка є найбільшою із запропонованих учасниками конкурсу (аукціону).

Орендодавець зобов'язаний повідомити в письмовій формі орендаря про намір продати земельну ділянку третій особі із зазначенням її ціни та інших умов, на яких вона продається.

Передача в оренду земельної ділянки не є підставою для припинення або зміни обмежень (обтяжень) та інших прав третіх осіб на цю земельну ділянку.

Корчинський І.О.,
к.е.н., в.о. професора,
Зеліско Н.Б.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВИМ ВИРОБНИЦТВОМ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Орієнтуючись на дійсні проблеми сільських товаровиробників, вони надають послуги лише своїм членам і служать колективним їх інтересам. Володіючи інформацією про реальну ситуацію у сільськогосподарських товаровиробників і на

ринку сільськогосподарської продукції, на основі діалогу з ними, дають рекомендації щодо прийняття правильного рішення. На інформаційну систему локального ринку покладається низка функцій (рис. 1).

Важливою функцією інформаційної служби є навчити сільськогосподарських товаровиробників правильно оцінити виробничу ситуацію і їх можливості щодо строків та обсягів реалізації продукції на локальний ринок, а також сформувати і викласти свою думку з існуючих проблем і приймати оптимальні рішення з їх виконання.

Таким чином, силами інформаційної системи створюється реальна можливість, шляхом своєчасного і раціонального управління потоками і забезпечити підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських І товаровиробників у сфері реалізації їхньої продукції.

Виконання зазначених функцій вимагає підбору агентів, які мали б достатній рівень знань і професійну підготовку і були здатними нести відповідальність за реалізацію поставлених завдань. Для успішної реалізації своїх функцій агенти інформаційної служби повинні добре володіти методами своєї роботи.

Одними з найбільш доступних методів діяльності інформаційних служб можуть бути масові, які є важливими інструментами в їх діяльності. Ці методи являють собою різні види інформування як сільськогосподарських товаровиробників, так і споживачів їхньої продукції з допомогою засобів масової інформації.

Масові методи передачі інформації забезпечуються радіо, телебаченням, друкованими виданнями тощо. З їх допомогою можна швидко і порівняно недорого, за умови, якщо це не буде на правах реклами, донести інформацію до великої кількості людей. Але така інформація повинна мати виключно застережливий чи суспільно необхідний характер, наприклад, потреба інформування сільськогосподарських товаровиробників:

- про масове розповсюдження хвороб та шкідників рослин і тварин;

• про заходи уряду щодо підвищення зацікавленості сільськогосподарських товаровиробників у виробництві певних видів продукції;

• про надання допомоги сільськогосподарським товаровиробникам з ліквідації надзвичайних ситуацій;

• з метою розповсюдження серед сільськогосподарських товаровиробників нових ідей і технологій з виробництва і реалізації продукції.

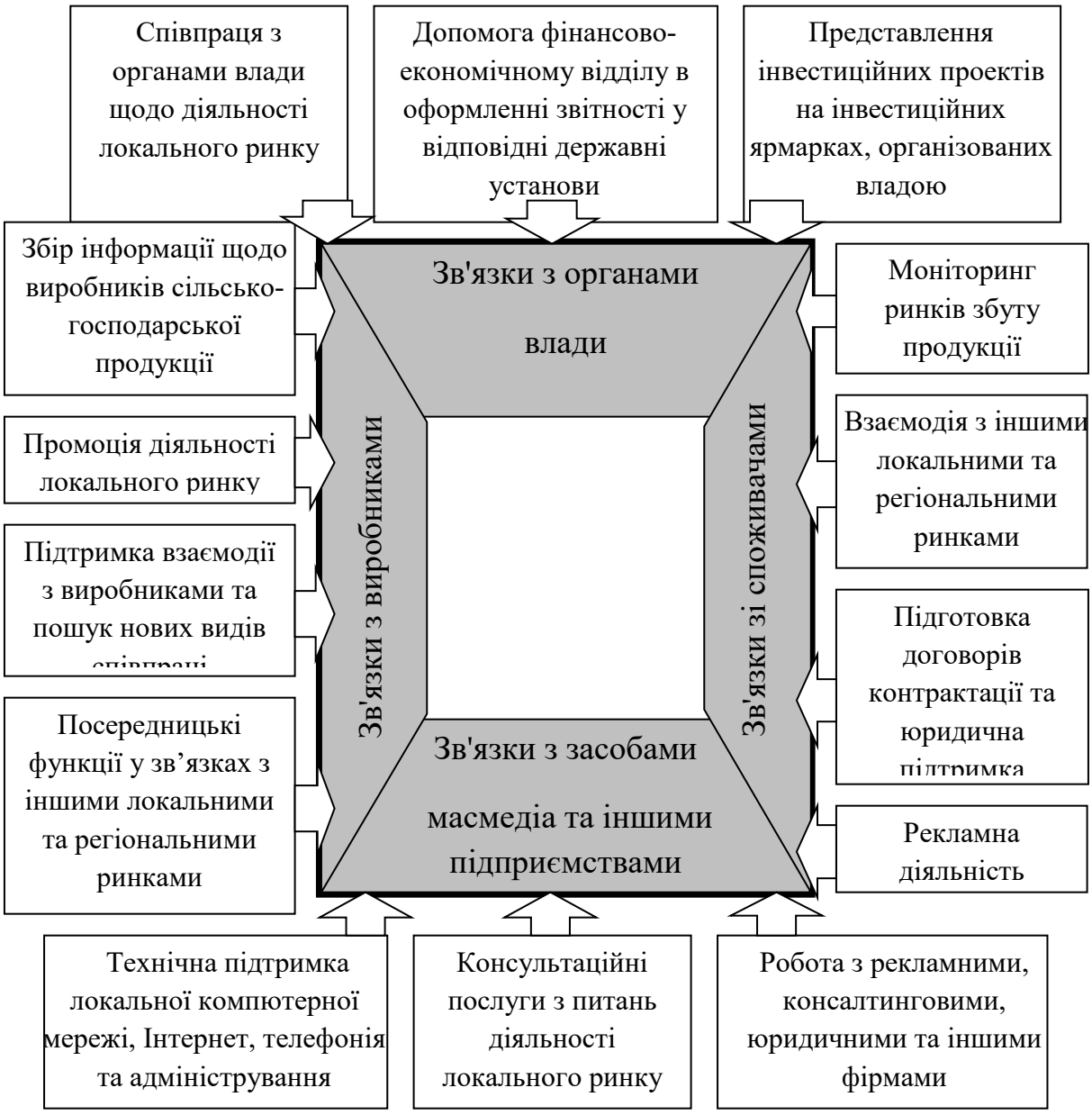

Рис.1 - Вдосконалення взаємозв'язків між суб'єктами ринкової економіки через формування інформаційної служби локального ринку

Але, вибираючи метод роботи із засобами масової інформації, не слід забувати про їх вибіркову дію. Вибірковість дії пояснюється тим, що не всі виробники можуть слухати передачу по радіо чи дивитися телебачення у момент її подачі. І зрозуміло, що корисність є невисокою. Тому агенти, що працюватимуть із засобами масової інформації, повинні мати особливий підхід до вибору інформації і способу її подачі в часі, щоб вона викликала у сільськогосподарських товаровиробників зацікавленість до обговорення прочитаного чи почутого з такими ж виробниками.

Липчук В.В.,
д.е.н., професор,
Львівський НАУ

ПІДТРИМКА ДРІБНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Здійснювана Європейським Союзом Спільна аграрна політика, починаючи з 1962 року, була спрямована на підвищення ефективності сільського господарства, забезпечення адекватного рівня життя на основі зростання доходів фермерів, стабілізації ринку, забезпечення легкого доступу до засобів виробництва та забезпечення доступним продовольством за помірними цінами. У Європейському Союзу протягом багатьох років намагалися таким чином підтримати розвиток сільського господарства і сільських територій за допомогою інструментів, які усувають або пом'якшують незбалансованість ринку та низькі доходи господарств. Тривалий час впроваджувалися різні системи доплат, передусім для великотоварного, інтенсивного спеціалізованого сільського господарства. Тільки в 1991 році в законодавстві ЄС появилися записи, декларуючі підтримку в рамках САП сімейних господарств. Однак, тривалий час цей процес гальмувався

відсутністю єдиного трактування сутності сімейного господарства, зокрема дрібнотоварного. В цьому контексті суттєві зміни відбулися в результаті реформ в 2003-2004 роках та знайшли відображення в новій концепції підтримки сільських територій на 2007-2013 роки, зокрема в напрямку розширення функцій сільських територій.

Дрібнотоварними господарствами в Європейському Союзі вважають «господарства, які виробляють продукцію передусім з метою власного споживання, а також направляють частину своєї продукції на ринок». У 2007-2013 роки для дрібнотоварних господарств запропоновано низку заходів, які можна розділити на три групи в залежності від відібраних цілей: диверсифікації отримання доходів, припинення діяльності та реструктуризації. Такі заходи охоплюють інструменти підтримки розвитку сільських територій, відповідно мають посереднє чи безпосереднє значення для невеликих господарств. Вони включають в себе допомогу в управління земельними ресурсами, шляхом надання суспільних благ, інвестування в сільську інфраструктуру, покращення якості життя, розширення можливостей економічного розвитку сільської спільноти з урахуванням невеликих господарств.

В проекті реформи Спільної аграрної політики на 2014-2020 роки визначені такі ключові орієнтири як безпека харчування, навколишнє середовище, зміна клімату та територіальна рівновага. Відповідно до цього визначено три стратегічних цілі: окупність виробництва продуктів харчування (через підтримку доходів населення, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектора й зміцнення його участі в продовольчому ланцюгу, а також винагороду за труднощі, пов'язані з виробництвом в районах з особливими природними умовами); зрівноважене використання природних ресурсів й корисні дії щодо клімату (реалізовані в основному за рахунок забезпечення зрівноваженої виробничої діяльності в сільському господарстві, забезпечення постачання екологічних суспільних благ, сприяння розвитку органічного виробництва шляхом

впровадження інновації, а також продовження дій в напрямку пом'якшення наслідків зміни клімату); зрівноважений територіальний розвиток (через сприяння зайнятості на сільських територіях, поліпшення сільській економіки і підтримки диверсифікації доходу, а також з врахування різноманітності сільськогосподдарських систем). Такі цілі цілком відповідають впроваджуваній загальній моделі європейського сільського господарства, тобто сільського господарства збалансованого і багатофункціонального, в якому значне місце відведено дрібних сільськогосподарським виробникам.

Характерним є, що вперше в проектах САП відмежовано дрібнотоварні і товарні господарства. Передбачається введення „Системи для дрібних сільськогосподарських виробників", в рамках якої фермери будуть отримувати одноразові виплати, еквівалентні трьохразовій середній (національній) підтримці на гектар, але не менше 500 євро та не більш ніж 1000 євро на рік. Фермери, які задекларують застосування цієї форми доплат будуть звільнені з вимог, що випливають із застосування практики діяльності, сприятливої для клімату і навколишнього середовища, а також повністю або частково від вимог взаємоузгодженості (cross-compliance).

Вводиться так званий «зелений» компонент оплати, який призначений для виробників, насамперед дрібнотоварних, які реалізують три завдання:

1. диверсифікацію землеробства – господарства, площа яких перевищує 3 га зобов'язані займатися виробництвом щонайменше трьох культур, кожна х яких не повинна перевищувати 70%;

2.збереження площі природних кормових угідь;

3.призначення для діяльності зі збереження природи мінімум 7% використовуваних земель.

Достатньо позитивним для дрібних товаровиробників є нова регламентація отримання ним доплат, що зменшить адміністративні витрати та звільнить селян від багатьох формальних обов'язків.

Безперечно, що нові підходи в реформуванні САП Європейського Союзу, з однієї сторони, можуть бути застосовані з певною адаптацією до вітчизняних реалій, а з другої, - можуть мати вплив як на конкурентоздатність вітчизняного сільського господарства, так і ситуації у всій національній економіці.

Онисько С. М.,
к.е.н., професор
Томашевський Ю.М.,
к.е.н., в.о.доцента
Львівський НАУ

ЗАСТОСУВАННЯ ПОГОДНИХ ІНДЕКСІВ ПРИ СТРАХУВАННІ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Виробництво сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від природно-кліматичних умов, що безпосередньо впливають на якість та обсяги одержаного врожаю, тому нагальною в цих умовах стає необхідність страхування сільськогосподарських культур від таких несприятливих погодно-кліматичних умов, як заморозків, злив, сильних дощів, повеней, граду тощо. Тому страховий захист врожаю сільськогосподарських культур та подальше удосконалення системи страхування є актуальною проблемою, розв’язання якої дозволить підвищити конкурентоспроможність товаровиробників і зростанню продовольчої безпеки держави.

Традиційне страхування врожаю, що забезпечує відшкодування збитків окремому суб’єкту, переважно пов'язане із значними адміністративними витратами (моніторингом за діяльністю підприємства, оцінкою збитків, стандартизацією контрактів тощо). Крім того, класичне страхування врожаю пов'язане зі значними

природно-кліматичними, виробничо-технічними, фінансово-комерційними та політико-правовими ризиками, які можуть відбутися одночасно, а тому вимагають додаткових витрат на проведення перестрахування. Отже, традиційне страхування врожаю не можна вважати достатньо ефективним для України в сучасних умовах розвитку ринкових відносин. Тому, завданням нашого дослідження є представлення результатів для використання погодних індексів, з метою удосконалення страхування врожайності сільськогосподарських культур від несприятливих природно-кліматичних явищ з урахуванням рівня рівномірності впливу природних властивостей.

Одним із методів страхування урожаю сільськогосподарських культур від погодно-кліматичних ризиків, який зменшує додаткові витрати, є страхування на основі погодних індексів. При цьому страхові виплати встановлюються за допомогою об'єктивного параметра – певної комбінації низки пов'язаних з погодою метричних показників, зокрема, кількість опадів, вологість ґрунту та їх рівномірності у часі. Страхування на основі погодних індексів, на нашу думку, є найбільш придатним для сільськогосподарського виробництва в регіонах України, де поширені втрати врожаю внаслідок посухи, надмірного зволоження, вимерзання тощо. При цьому, витрати на моніторинг страхування на основі погодних індексів є меншими, оскільки немає необхідності у визначенні обсягу збитків на рівні окремого господарства. Інформація про погодні умови на певний час однаково доступна як застрахованій особі, так і страховикові. Тому, страхування із застосуванням погодних індексів може бути економічно вигіднішою альтернативою класичному страхуванню врожаю сільськогосподдарських культур, яке допомагає уникненню проблем, пов'язаних з ризиком матеріальної шкоди.

Однією з основних культур у Львівській області є озима пшениця. Життєвий цикл озимої пшениці складається з таких фенологічних фаз як сходи, проростання, кущіння, вихід у трубку, колосіння, цвітіння і стиглість. Кожна стадія розвитку пов'язана з морфологічними змінами у фізіології рослин та висуває свої вимоги до

погодних умов для оптимального росту і стиглості культури. Однак, у більшості випадках агрокліматичні ресурси Львівської області не достатньо повно відповідають цим вимогам.

Аналіз показників врожайності озимої пшениці у Львівській області свідчить про значні коливання врожайності в регіоні в розрізі низки років та відображає вплив агрокліматичних ризиків, властивих цій галузі. Для виробництва озимої пшениці в регіоні найбільшим ризиком, у порядку зменшення значимості, є надмірне зволоження, вимокання, вимерзання, град і пожежі. Водночас поширення шкідників більшість виробників вважає керованим ризиком. Тому, в регіоні безумовно є потенціал, необхідний для реалізації страхування на основі погодних індексів.

Основним фактором, який перешкоджає отриманню високих врожаїв озимої пшениці у Львівській області, є надлишкова волога в ґрунті і в повітрі під час періоду вегетативного розвитку, хоча середня урожайність в Україні за минулий рік становила 33,6 ц/га. Зокрема, всі райони області стикаються з частими дощами. Ймовірність сильної зволоженості в регіоні в період вегетації складає 15-20%. Отже, надмірна вологість, яка характеризується значними опадами і низькою температурою атмосферного повітря, шкодить вегетації рослин і сприяє істотному зниженню врожайності.

З метою зменшення невідповідності між страховими продуктами, що пропонуються в даний час та ризиками виробництва, з якими стикаються виробники, розроблений індекс оцінки ризиків надмірної вологи, який охоплює період від середини квітня по червень. Зокрема, велика кількість дощів, що випадає нерівномірно в часі, сприяє надлишковій зволоженості ґрунту та призводить до надмірного постачання рослин вологою, а отже, до їх передчасного в'янення і загибелі. Погодні умови, які характеризуються тривалим дощовим періодом, низькою температурою повітря і його високою вологістю, на практиці визначають за допомогою гідротермічного коефіцієнту.

Водночас агрокліматичні умови Львівської області здебільшого характеризуються періодичною зміною тривалих дощів зі зниженням температури, періодом високої температури і засушливістю. Тому гідротермічний коефіцієнт недостатньо повно відображає вплив погодних умов на урожайність окремих культур. З метою більш повного відображення впливу погодних умов на урожайність сільськогосподарських культур необхідно враховувати не лише загальну (середню) вологість і температуру, але і їх рівень рівномірності упродовж певного періоду.

Перевага страхових договорів на основі погодних індексів полягає в тому, що, беручи до уваги об'єктивний характер погодного індексу, такі договори можуть бути швидко застраховані та перестраховані учасниками міжнародного погодного ринку. А даний страховий продукт буде найбільш придатним для сільськогосподарських підприємств Львівщини.

Удосконалення страхування врожаю сільськогосподарських культур із застосуванням гідротермічних індексів дозволяє зробити такі висновки. По-перше, на врожайність сільськогосподарських культур значний вплив здійснюють погодні умови, а традиційні страхові продукти з їхніми недоліками, недостатньо повно задовольняють потреби сільськогосподарських підприємств у страховому захисті. По-друге, застосування гідротермічних індексів з врахуванням рівня рівномірності впливу погодних властивостей сприятиме підвищенню об’єктивності погодного страхування, яке є простішим та зрозумілішим за інші страхові продукти (мультиризикове страхування, страхування окремих ризиків, страхування від повної та часткової загибелі тощо) та знизить рівень зловживань і підвищить швидкість страхових відшкодувань. По-третє, спросить доступ страхувальників до страхування сільськогосподарських культур завдяки зниженню адміністративних витрат на моніторинг і оцінку збитків, а також здешевить дане страхування за рахунок більших обсягів страхування і стандартизації контрактів.

Бернацька І.Я.,
к.е.н., доцент,
Львівського НАУ,
Мітюшкіна Х.С.,
к.е.н., доцент,
Маріупольський ДУ

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сучасні міжнародні відносини характеризуються досить інтенсивними інтеграційними процесами, серед яких важливу роль відіграє міжрегіональне та транскордонне співробітництво. Україна завдяки вигідному геополітичному положенню має великі потенційні можливості щодо розвитку таких форм, оскільки 19 регіонів (областей) держави є прикордонними, а зовнішній кордон є найдовшим серед європейських країн. Підтримка міжрегіонального співробітництва прикордонних регіонів є інструментом соціально-економічного розвитку регіонів та пом'якшення територіальних диспропорцій.

З розширенням Європейського Союзу та поглибленням євроінтеграційних процесів в Україні загострилися проблеми, що стосуються трансформації соціально-економічної системи та суспільно-політичного ладу. Зазначене викликає необхідність пошуку шляхів реформування економічних зв’язків України з

членами ЄС, насамперед з Польщею, яка визначена стратегічним партнером, що передбачає найтіснішу і найширшу двосторонню співпрацю.

Міжрегіональне співробітництво окремими науковцями визначається, як співробітництво між регіональними і місцевими владами переважно в окремих секторах економіки і за участі лише деяких суб'єктів. Проте для визначення поняття «міжрегіональне співробітництво», слід звернутись до Протоколу № 2 Європейської Рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владою. У ст. 1 цього документу встановлено, що «міжтериторіальне співробітництво» означає будь-яку спільну діяльність, спрямовану на започаткування відносин між територіальними общинами або властями двох або більше Договірних Сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми властями, включаючи укладання угод про співробітництво з територіальними общинами або властями інших держав.

Саме тому поняття міжрегіонального співробітництва доцільно використовувати у тих випадках, коли йде мова про співпрацю регіонів, що не є безпосередніми сусідами (як у випадку єврорегіонів „Карпатський" та „Буг"), але вони мають спільні інтереси на двосторонньому рівні.

Розвиток міжрегіонального співробітництва з Республікою Польща є пріоритетним напрямком зовнішньої політики України. Геополітичне розташування України та Польщі, територіальна близькість, традиційні економічні зв'язки та взаємний інтерес створили сприятливі передумови для того, щоб торговельно-економічні відносини між Україною та Республікою Польща набули якісно нового виміру.

Економічні відносини між Україною та Польщею регулюються між державними угодами (близько 200 угод) й охоплюють головні питання, пов'язані з економічною співпрацею, охороною інвестицій і униканням подвійного оподаткування, а також низкою міждержавних угод, котрі стосуються окремих питань співробітництва.

Українсько-польські міжрегіональні відносини мають певні етапи і цикли розвитку. Для них характерні періоди активізації, гальмування, пошуків компромісів і певного охолодження. Це пов'язано як з внутрішнім розвитком українського і польського суспільств, так із зовнішніми факторами: світовою кон'юнктурою, позицією провідних західних держав стосовно тих чи інших подій у світі і їх впливом на зовнішню політику України та Польщі.

Республіка Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центрально-Східної Європи та займає за результатами 2013 року четверте місце за обсягами взаємної торгівлі серед країн світу (рис. 1).

Коментуючи зміни зовнішньоторговельного обігу між Україною та Польщею, слід зазначити, що впродовж 2002-2008рр. відбувався стабільне піднесення торговельних відносин, досягши максимального рівня у 6998 млн.дол.США. Світова фінансова криза мала свої наслідки і на зовнішньоторговельні відносини країн. Спостерігалось падіння обсягів торгівлі у 2009р. на 48%, порівняно з попереднім роком, але станом на 2013р. (6995 млн.дол.США) вдалося відновити зовнішньоторговельний обіг до докризового рівня.

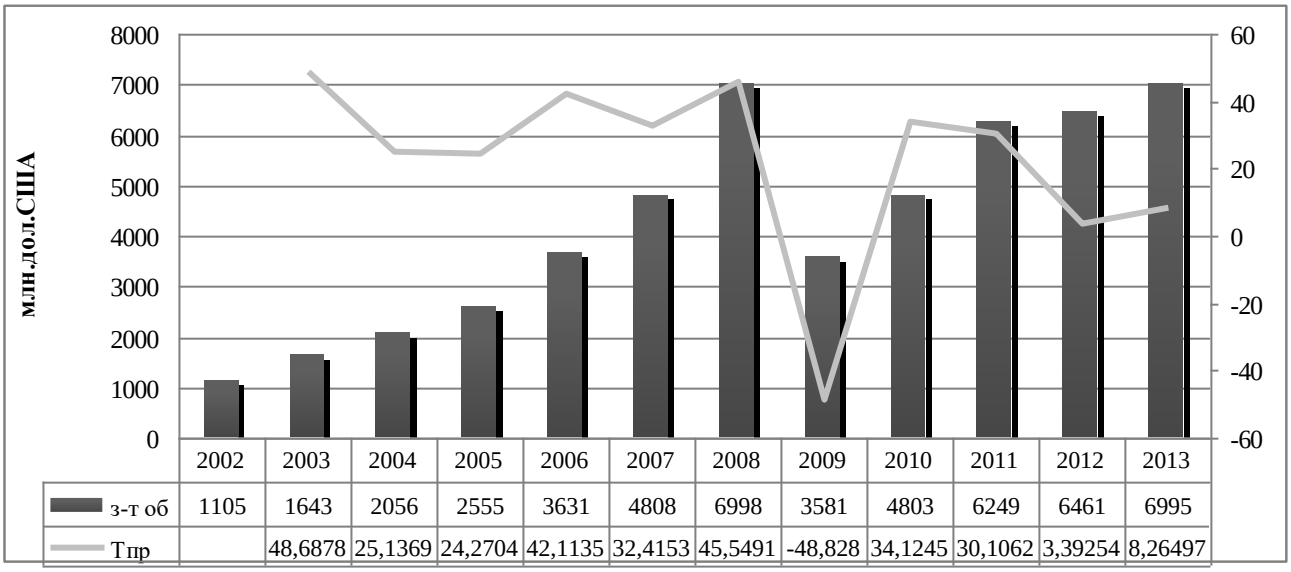

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
з-т об	1105	1643	2056	2555	3631	4808	6998	3581	4803	6249	6461	6995
Тпр		48,6878	25,1369	24,2704	42,1135	32,4153	45,5491	-48,828	34,1245	30,1062	3,39254	8,26497

Рис.1 Обсяги і темпи приросту зовнішньоторговельного обігу України з Республікою Польща, 2002 – 2013 рр., млн.дол.США, %

Отже, розвитку міжрегіональної діяльності, зокрема торгівельної діяльності як промислових, так і підприємств невиробничого сектору повинні сприяти дії регіональних органів влади, які мають створити: державний інформаційний портал в сфері міжрегіонального співробітництва; забезпечувати інвестиційну підтримку міжрегіональних проектів; проводити заходи з метою налагодження ділових контактів; створити спеціалізовані структури в системі органів влади (накшталт створеної у Дніпропетровській обласній державній адміністрації Координаційній раді з питань прискорення євроінтеграційних процесів), що відповідатимуть за розвиток і координацію міжрегіональних зв'язків; проводити навчальні семінари з питань міжрегіонального співробітництва.

Таким чином, підприємництво, бізнес-структури та суспільство в цілому повинні розраховувати на сприяння органів державної влади в організації та здійсненні міжрегіональної діяльності.

Богач М.М.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ЕФЕКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вітчизняне сільське господарство протягом усіх років незалежності країни розвивалося у складних соціально-економічних умовах. Вже з 2000 р. в нашій країні офіційно функціонують такі організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств, як господарські товариства, приватні підприємства та сільськогосподарські виробничі кооперативи. Особисті селянські господарства є основною формою самозайнятості населення в сільському господарстві. Ці господарства в більшості випадків мають некомерційний характер

і призначені для задоволення особистих потреб їх власників у продуктах харчування або мають любительський характер.

Ефективність сільського господарства традиційно вимірюють за допомоги показників економічної ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Вивчення комплексу проблем, пов’язаних із пошуком шляхів підвищення ефективності агропромислового виробництва, можна вважати одним з найактуальніших завдань, які стоять перед вітчизняною аграрною наукою.

У Львівській області у 2014 році здійснювали господарську діяльність 164 великі та середні підприємства, які виробляли продукцію рослинництва і тваринництва та надавали послуги у сільському господарстві. За попередніми даними, ними отримано 1517,5 млн.грн. прибутку, рівень рентабельності за 2014 рік становив 35,9%. Прибуток за звітний рік отримали 111 підприємств (67,7%) на суму 1630,0 млн.грн., у розрахунку на одне підприємство одержано в середньому 14,7 млн.грн. прибутку. Збитковими у 2014 році були 53 підприємства (32,3%), отримано 112,5 млн.грн. збитку, в середньому 2,1 млн.грн. на кожне підприємство

У 2014 році, відносно попереднього, зросли витрати на виробництво всіх основних видів сільськогосподарської продукції, крім зернових та зернобобових культур, овочів відкритого ґрунту, овець та кіз на м’ясо.

Стабільно в зоні прибутковості перебували лише виробництво овочевих культур у сільськогосподарських підприємствах, а в зоні збитковості – виробництво м'яса великої рогатої худоби. Усі інші основні види продукції сільського господарства відзначалися надзвичайною нестабільністю показника рівня прибутковості виробництва. На кінець досліджуваного періоду найбільш рентабельним було виробництво овочів відкритого ґрунту та картоплі, а найбільш збитковим – виробництво м’яса великої рогатої худоби.

Важливим показником економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є собівартість одиниці продукції. 2014 році, відносно попереднього періоду, зросли витрати на виробництво всіх основних видів сільськогосподарських

дарської продукції. Собівартість виробництва одного центнера зерна та зернобобових в сільськогосподарських підприємствах зросла з 66,3 до 134,2 грн., тобто удвічі. За цей час собівартість 1ц картоплі зросла на 70%, молока і молочних продуктів майже утричі, м'яса великої рогатої худоби – на 80%, свиней – на 2,6%, яєць – на 77,7%, овочів відкритого грунту – на 89,3%. Практично всі показники собівартості основних видів сільськогосподарської продукції зросли.

В умовах інфляції зростання собівартості продукції є закономірним. Якщо ж темпи зростання споживчих цін випереджають темпи зростання собівартості, остання відносно знижується. У 2008р. індекс споживчих цін у Львівській області складав 125,1%, у 2009 р. – 113,4%, у 2010 р. – 109,7%, у 2011 р. – 104,9%; 2012 р. – 99,3%; 2013 р. – 100,2%; 2014 р. – 126,7%.

Економічна та соціальна ефективність сільського господарства тісно пов’язана між собою. Ефективніші підприємства здатні виплачувати своїм працівникам більшу за розміром заробітну плату, яка у свою чергу є важливою складовою доходів населення та рівня життя.

Впродовж 2008-2014 рр. середньомісячна заробітна плата у Львівській області зросла з 1570,18 грн. до 3353 грн. Темпи зростання оплати праці в сільському господарстві, мисливстві та пов’язаних з ними послугах складали 213,5%. Не зважаючи на це вона залишалася однією з найнижчих серед усіх основних видів економічної діяльності.

Серед важливих показників ефективності сільського господарства слід назвати показник продуктивності праці. Однак впродовж кількох попередніх років статистична звітність сільськогосподарських підприємств не передбачає подачу показників, необхідних для його визначення. Тому в умовах зростання обсягів виробництва валової продукції непрямим свідченням зростання продуктивності праці як важливого показника ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах є динаміка чисельності працівників сільського господарства.

Слід зазначити, що певну позитивну роль у підвищенні економічної ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах відіграє збільшення обсягів державної підтримки. На розвиток сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами у 2014 році отримано із державного бюджету коштів на суму 895,1 тис.грн. за рахунок бюджетних дотацій та 50,4 млн.грн. – за рахунок податку на додану вартість. Більшу частину бюджетних дотацій (70,2%) отримано для розвитку тваринництва, 85,0% податку на додану вартість – для підтримки виробництва продукції рослинництва. У розрахунку на одне підприємство за 2014 рік отримано 5,5 тис.грн. бюджетних дотацій і 307,3 тис.грн. – відшкодування за рахунок податку на додану вартість.

Основними отримувачами державної фінансової допомоги стали господарські товариства та приватні підприємства (включаючи фермерські) як найбільш поширені організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств.

Постійна зміна економічних умов господарювання, напрямів і обсягів державної підтримки призводять до того, що підприємства перестають орієнтуватися на досягнення певних стратегічних цілей, а орієнтуються на використання тимчасових особливостей ринкової кон'юнктури, переваг виробництва тієї чи іншої продукції чи виду діяльності. Це не стимулює процес вдосконалення виробництва, його технологічного оновлення, що призводить до здорожчання вітчизняної сільськогосподарської продукції порівняно із зарубіжною.

Підвищення ефективності агропромислового виробництва неможливе без покращення його фінансування. Недостаток фінансових ресурсів призводить до примітивізації технологічних процесів, масового порушення технологічної дисципліни, зниження врожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин. Неможливим стає інноваційний шлях розвитку підприємств. Вдосконалення фінансово-кредитних відносин дозволяє не тільки

покращити їх фінансовий стан, але й значно прискорити оборот сільськогосподдарського капіталу.

Проблема підвищення ефективності виробництва в агропромисловому комплексі, насамперед у сільському господарстві має кілька зрізів. Одним серед них є її розподіл щодо різноманітних форм господарювання. Вирішити її можна лише при умові врахування особливостей основних типових форм: сільськогосподарських підприємств, особистих господарств населення, селянських (фермерських) господарств. Поряд із багатьма спільними рисами, основи їх функціонування настільки різні, що їх обов'язково слід враховувати у процесі вироблення та реалізації аграрної політики.

Булик О.Б.,
к.е.н., в.о. доц.,
Львівський НАУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Підприємства птахівничої галузі – це система, яка складається зі сукупності взаємопов'язаних елементів, між якими встановлені тісні функціональні зв'язки і відносини. У сучасних умовах актуальною залишається проблема підвищення ефективності птахівничих підприємств, зокрема через вдосконалення регулювання ринку продукції птахівництва.

Одним із важливих чинників подальшого розвитку птахівництва України є розвиток ринку м'яса птиці. Сьогодні конкурентною перевагою сільськогосподдарських підприємств, які займаються виробництвом м'яса птиці в Україні, є наявність значної кількості самостійних (незалежних) підприємств, які почали стабільно працювати і прагнуть зміцнити власне економічне становище залученням покупців через постійне підвищення якості та зниження ціни на продукцію. Для досягнення таких цілей необхідне упровадження здобутків науково-

технічного прогресу й ефективних ресурсоощадних технологій, які вплинуть на рівень конкурентоспроможності даної галузі на споживчому ринку.

Важливим чинником утримання конкурентної переваги на ринку є постійна модернізація виробництва і маркетингу, тобто птахівничі підприємства повинні створювати нові переваги швидше, ніж конкуренти зможуть скопіювати наявні. За оцінками Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» НААН, з погляду зовнішнього конкурентного середовища основними перешкодами для нормального розвитку внутрішнього ринку м'яса птиці є:

- наявність «сірих схем», за якими через вільні економічні зони ввозиться щорічно до 100 тис. т неякісної чи інфікованої продукції;
- наявність великих запасів імпортних курячих стегон, які за своєю ціною створюють конкуренцію для вітчизняної продукції;
- недостатньо ефективний контроль за ввезенням імпортованої продукції та видачею сертифікатів відповідності.

Усі ці негативні чинники зумовлюють зниження конкурентоспроможності птахівництва і зменшенню його частки на споживчому ринку. Тому потрібно вчасно реагувати на такі зміни і створювати сприятливе конкурентне середовище для галузі птахівництва на внутрішньому ринку.

Ринок продукції птахівництва є складним і багатофункціональним. До нього належить як сфера виробництва продукції птахівництва, так і сфера промислового виробництва, а саме: виробництво комбікормів, сільськогосподдарської техніки; з підприємствами, які займаються переробкою продукції та ін. Тому для вдосконалення регулювання ринку продукції птахівництва необхідно враховувати всі сфери, які з ним безпосередньо пов'язані, адже вони мають важливе значення для його ефективного функціонування.

Сьогодні ринок насичений не лише продукцією українських птахофабрик, а й імпортним товаром, який часто поступається своїми якісними характеристиками.

Тому в сучасних умовах актуальною залишається проблема регулювання ринку продукції птахівництва через низку економічних важелів.

Пріоритетним напрямом підвищення ефективності в галузі є створення дієвого економічного механізму через здійснення державного регулювання і вдосконалення економічних відносин між партнерами АПК. Важливим при цьому є вплив держави, який повинен спрямовуватися на формування платоспроможного попиту населення, що визначається за доходами людей та рівнем цін на окремі товари.

Державне регулювання ринку м'яса в Україні здійснюється переважно через непрямі інструменти впливу. Тобто ціни на м'ясопродукцію регулюються не прямим встановленням, а через вплив на пропозицію. Вимагаючи дотримання норм щодо якості продукції, регулювання обсягів пропозиції м'яса здійснюється шляхом контролю за вітчизняними виробниками, а також за зовнішньоекономічною діяльністю.

Не можемо не погодитися з тими вченими, які вважають, що механізм вдосконалення регулювання ринку м'яса з боку держави забезпечують еквівалентність в цінах на продукцію, впорядкування відсоткових ставок на коротко- і довготермінові кредити, захист внутрішнього ринку від імпорту неякісного м'яса та надання допомоги власним виробникам для виходу на зарубіжні ринки. Державна підтримка виробництва продукції птахівництва передбачена у формі бюджетної дотації. Механізм надання дотацій птахівничим підприємствам регламентований порядком використання коштів Державного бюджету, що спрямовані на розвиток тваринництва.

Характерною особливістю ринку продукції птахівництва в Україні, зокрема яєць, є зростання частки промислового виробництва за рахунок зниження виробництва в господарствах населення, збільшення споживання яйця. Це дозволяє промисловим виробникам нарощувати свої потужності. Проте одним із важливих чинників розвитку промислових підприємств повинно стати

вдосконалення організаційної структури. Збільшення обсягу виробництва продукції птахівництва, зокрема м’яса птиці, можливе за рахунок технологічного переоснащення птахівничих підприємств, підвищення продуктивності птиці, удосконалення ветеринарного захисту і контролю якості та сертифікації продукції.

Аналізуючи ринок продукції птахівництва, бачимо, що впродовж останніх років відбувся перерозподіл товарної маси між різними каналами реалізації. У ринкових умовах напротивагу централізованому розподілу переважної частки продукції птахівництва основним орієнтиром для виробників став споживчий попит. При цьому зросла роль місцевих ринків і продажу через власні магазини.

Регулювання ринку м’яса птиці повинно здійснюватися як за допомогою державних важелів, так і за участі суб’єктів господарювання. За допомогою комбінованого впливу цих важелів потрібно сформувати систему, яка б відповідала вимогам державної політики і позитивно впливала на функціонування ринку м’яса птиці.

Державні органи здійснюють регулюючі функції за допомогою адміністративних та економічних методів. Перші обмежують свободу дій суб’єкта господарювання та передбачають покарання за здійснення заборонених операцій, відступ від встановлених норм стандартів. Економічні методи не обмежують свободи підприємницьких дій і здебільшого реалізовуються у формі певних фінансових операцій. За їх допомогою держава впливає на економічні інтереси, поведінку виробників і споживачів, залишаючи за останніми право самостійного прийняття кінцевого рішення.

Сьогодні ринок продукції птахівництва в Україні представлений конкуренто-спроможними птахівничими підприємствами, які зміцнюють своє економічне становище. Важливим резервом збільшення виробництва яєць і підвищення економічної ефективності птахівництва є впровадження гібридної птиці і підвищення несучості на птахофабриках і спеціалізованих підприємствах.

Бойко В. В.,
к.е.н, доцент,
Львівський НАУ

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Недостатньо задіяним резервом нарощення потенціалу господарського механізму розвитку сільських територій західного регіону України є обмеженість практик створення кооперативних горизонтально-вертикальних систем із замкнутим циклом виробництва сільськогосподарської продукції та надання сервісно-обслуговуючих послуг. Це поглиблює дефіцит ресурсної та матеріально-технічної бази суб'єктів підприємництва, обмежує масштаби їх господарської діяльності, перешкоджає формуванню аграрних кластерів та аграрно-індустріальних парків із залученням до співпраці суб'єктів господарювання, що розташовані на суміжних сільських територіях, у тому числі сусідніх держав. Нерозвиненість інтеграційних відносин блокує синергічний ефект соціально-економічного розвитку сільських територій, першочергово, в розрізі таких складових, як створення нових робочих місць, налагодження співпраці суб'єктів підприємництва, органів місцевого самоврядування та представників сільських територіальних громад, розбудова бізнесової інфраструктури, стимулювання місцевого ринку, реалізація соціально-економічних проектів.

Непоширеність кооперативного руху значною мірою зумовлена відсутністю безпечних умов його становлення та розвитку, що проявляється через низький рівень інституційно-інформаційного забезпечення та популяризації його переваг, нерозвиненість мережі інформаційно-дорадчих служб, недостатній рівень активності роботи вже існуючих тощо. Помилковими є підходи до розвитку мережі дорадчих служб, що, переважно, відбувається без врахування думки представників бізнесу та сільських територіальних громад або ж здійснюється в межах реалізації міжнародних грантових проектів в інтересах інвестора. Актуалізація розвитку

мережі інституцій інформаційно-дорадчого спрямування посилюється в умовах доцільності формування механізмів стимулювання процесу трансформації особистих селянських господарств (далі ОСГ) у фермерські господарства та малі сільськогосподарські підприємства з метою нарощення обсягів виробництва продукції, покращення її якості та зміцнення продовольчої безпеки держави.

Для прикладу, в Данії сільськогосподарські дорадчі служби функціонують при асоціаціях фермерів на основі кооперативного принципу. Надання послуг складається з двох рівнів: національний центр обслуговує локальні центри, які, своєю чергою, обслуговують фермерів. Система дорадництва лише 10% свого бюджету покриває зі сторони державних субсидій. Організація послуг є неприбутковою: рівень їх вартості врівноважений, відповідно до собівартості. Система дорадництва у Данії охоплює близько 80 % ринку дорадчих послуг і передбачає надання бухгалтерських консультацій та ведення рахунків, аналіз ґрунтів, планування полів, добрив та захисту рослин, облік надоїв молока, аналіз фуражу, планування кормів, розробку комп'ютерних програм. У свою чергу, дорадчі служби в США функціонують при університетах та фінансуються з таких джерел: 25 % бюджету забезпечує департамент сільського господарства США, 40 % – уряд штату, 35 % – уряд округу. На федеральному рівні розробляють стратегічні плани з пріоритетних програм діяльності дорадництва. Департамент сільського господарства укладає контракт з університетом штату, відповідно до якого виділяються кошти для забезпечення функціонування дорадчої служби, а університети організовують діяльність викладачів стосовно надання консультаційних послуг. За даними Реєстру сільськогосподарських дорадчих служб Міністерства аграрної політики та продовольства України їх чисельність становить 74 од., з них лише 21 од. зареєстровано у західних областях, а саме у: Волинській – одна, Закарпатській – 3 од., Івано-Франківській – 2 од., Львівській – 3 од., Рівненській – 2 од, Тернопільській – 2 од., Чернівецькій – 8 од.

Кількість домогосподарств, членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням “для ведення особистого селянського господарства” станом на 1 січня 2015 року на сільських територіях західних областей України була такою: у Волинській області – 152,6 тис. од., Закарпатській – 229,0 тис. од., Івано-Франківській – 259,7 тис. од., Львівській – 283,1 тис. од., Рівненській – 179,7 тис. од, Тернопільській – 186,2 тис. од., Чернівецькій – 176,3 тис. од. На фоні такого значного потенціалу для розвитку інтеграційних відносин між власниками ОСГ на сільських територіях, абсолютно непоширеною є практика створення кооперативів. Так, станом на 1 січня 2014 року у західних регіонах України налічувалась така кількість зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (у тому числі діючих): у Волинській області – 37 од. (18 од.), Закарпатській – 13 од. (6 од.), Івано-Франківській – 94 од. (86 од.), Львівській – 52 од. (22 од.), Рівненській – 40 од. (26 од.), Тернопільській – 20 од. (3 од.), Чернівецькій – 26 од. (16 од.).

Наростаючі впливи інституційних загроз, що зумовлені недосконалістю інституційного середовища становлення та розвитку кооперативних відносин між суб’єктами підприємницької діяльності потребують свого подолання на засадах покращення бізнес-середовища формування та розвитку інтегрованих підприємницьких структур, створення міжрегіональних аграрно-індустріальних кластерів та реалізації соціально-економічних проектів на сільських територіях.

Для формування безпечних умов розвитку кооперативного руху в сільській місцевості доцільно стимулювати розбудову мережі та підвищення ефективності вже існуючих інституцій інформаційно-консультаційного та проектного спрямування на засадах створення умов пільгового оподаткування їх діяльності, покращення якості надання інформаційних послуг місцевому населенню щодо започаткування власного бізнесу, диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях, реалізації інвестиційних проектів та інноваційних програм, створення кооперативних структур горизонтально-вертикального типу, налагод-

ження транскордонного співробітництва на прикордонних сільських територіях, підвищення участі наукових працівників вищих навчальних аграрних закладів та мережі установ Національної академії аграрних наук України у забезпеченні інформаційно-управлінської підтримки реалізації проектів соціально-економічного розвитку.

Брик Г. В.,
к.е.н., в.о. доцента,
Львівський НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Формування попиту і пропозиції на сільськогосподарську продукцію має свої особливості, що накладає значний відбиток на функціонування ринку даного виду продукції. Ринок аграрної продукції, який слід розглядати комплексно як з позиції продавців, так і з позицій покупців. Якщо розглядати аграрний ринок з боку продавців (виробників сільськогосподарської продукції), то для нього характерна чиста (досконала) конкуренція. У такій ситуації на ринку діє велика кількість незалежних один від одного продавців, які формують пропозицію, з досить однорідною продукцію і без можливості впливу на ринкову ціну через малу частку на ринку.

Розгляд ринку сільськогосподарської продукції з позицій покупців, які значно поступаються кількості продавців, призводить зазвичай до виникнення олігопсонії, а інколи й до монопсонії. Це можна пояснити тим, що багато видів сільськогосподарської продукції, зокрема продукція всієї групи технічних культур, за своїми споживчими властивостями може виступати як товар лише на ринку засобів виробництва (або ресурсів), де зовсім відсутня конкуренція між покупцями,

тому що єдиним покупцем такої продукції може бути лише відповідне підприємство переробних галузей промисловості.

Монопсонія проявляється також з боку молокопереробних підприємств, особливо у разі закупівлі ними молока в особистих господарствах населення. Відомо, що монопсоністами на первинному аграрному ринку є великі зернотрейдери й різні постачальники сільськогосподарським підприємствам засобів виробництва за бартерними угодами.

Тільки пануванням монопсонії протягом останніх років на первинному аграрному ринку можна пояснити хронічну збитковість виробництва всіх видів тваринницької продукції, низьку рентабельність, а в окремі роки й збитковість усієї галузі. Тому необхідність законодавчого захисту виробників сільськогосподарської продукції від монопсонії є однією з найважливіших проблем регулювання ринкових відносин у сфері аграрного товарообміну. Сільське господарство є, по суті, єдиною галуззю народногосподарського комплексу, економічні результати якої визначаються монопсонічною ринковою владою покупців на первинному ринку продуктів. Це дає підстави порушити питання про необхідність прийняття окремого антимонопольного законодавчого акта на захист виробників сільськогосподарської продукції від монопсонії.

Суттєвий вплив на ефективність господарювання будь-якого підприємства має цінова політика. Вплив цінового фактора характерний як на вході системи, так і на виході та полягає у прагненні аграрного підприємства придбати якісну сировину за мінімальними цінами і реалізувати вироблену продукцію за максимально можливими. Варто враховувати й те, що економічно обґрунтовані ціни формуються на підставі цін виробництва. Вони включають в себе повну собівартість одиниці продукції плюс відповідну масу прибутку, що забезпечує покриття обов'язкових платежів і чистий прибуток на розширене відтворення в сільському господарстві. Отже, ціна посідає ключове місце в системі ринкових регуляторів аграрної сфери.

Коливання цін, зміни у ринковій кон'юнктурі впливають безпосередньо на формування та трансформацію структури виробництва.

Досягнення вищої ефективності виробництва пов'язано з встановленням об'єктивного співвідношення цін на окремі види сільськогосподарської продукції. Тільки за такої умови аграрні товаровиробники будуть отримувати правильні цінові сигнали і відповідно до них здійснювати своє виробництва, забезпечуючи при цьому кращі результати господарювання.

В умовах диспаритету цін на аграрну та промислову продукцію варто врахувати досвід розвинутих країн Західної Європи, які проводять політику підтримки цін і доходів сільськогосподарських виробників. Необхідно також доповнити Закон України „Про ціни і ціноутворення" або розробити закон аналогічного змісту для агропромислової сфери, де передбачити особливості ціноутворення у кожній галузі сільського господарства. Такі заходи особливо актуальні сьогодні, оскільки олігопсонічна (монопсонічна) будова ринку сільськогосподарської продукції й надалі продовжуватиме ціновий диктат підприємств III сфери АПК, різних посередників (трейдерів), що є однією з причин виникнення диспаритету цін. Варто зазначити й те, що ринок матеріально-технічних ресурсів, через який постачаються аграрним виробникам засоби виробництва, за своєю суттю є ринком олігополії, а в окремих випадках навіть ринком монополії. Продавці на такому ринку (підприємства I сфери АПК, постачальники) будують свої відносини з покупцями (аграрними виробниками), виходячи з власних інтересів.

Нееластичність цінового попиту на сільськогосподарську продукцію, іммобільність ресурсів в сільському господарстві зумовлюють тенденцію до зниження цін на сільськогосподарську продукцію і відповідно доходів аграрних підприємств. Дана тенденція значно підсилюється саме через олігополістичну, а інколи монопсонічну будову аграрних ринків, і знаходить своє відображення в тенденції зниження частки сільськогосподарських товаровиробників у роздрібній

ціні на продовольчі товари . Таке підсилення відбувається, тому що ціновий попит на сільськогосподарську сировину, як правило, є менш еластичним порівняно з ціновим попитом на продовольчі товари, вироблені з цієї сировини.

Через істотне зниження цін сільськогосподарські товаровиробники зазнають великих економічних втрат, причому не лише в короткостроковому періоді. Негативний резонансний ефект від незбалансованості макропараметрів найбільш болісно виявляється в небажанні аграрних підприємств і особистих господарств населення утримувати корів, молодняк великої рогатої худоби, свиней, що спричиняє масове скорочення поголів'я тварин. Це підриває сировинну базу агропереробної промисловості і позбавляє сільськогосподарських товаровиробників можливості одержувати доходи в довгостроковому періоді.

Таким чином, можна сміливо констатувати, що проблема ціноутворення в АПК залишається актуальною і розробка шляхів подолання диспаритету цін в цій галузі вкрай необхідна.

Брух О.О.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ВПЛИВ РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗРОСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні інфраструктура стрімко завоювала одну з перших позицій ринкового механізму. Інфраструктура є однією з кількох підсистем, що безпосередньо взаємодіють з операторами ринку – з попитом та пропозицією. Її завдання – генерування ринкових сигналів стосовно попиту та ринкових цін на сільськогосподарську продукцію і продовольство.

Теперішній стан інфраструктури ринку не сприяє побудові гармонійних відносин між виробником, посередником, споживачем та державою, що негативно впливає на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств. Ви-

рішення цієї проблеми можливе лише за умови інтенсифікації розвитку інфраструктурних елементів ринку, посилення конкурентної боротьби у сфері обігу, що допоможе виробникам вільно варіювати каналами розподілу своєї продукції з метою досягнення найбільшої результативності своєї діяльності, тобто максимізації прибутку, а також створення умов, які стимулюватимуть інвесторів вкладати кошти у створення необхідних елементів інфраструктури аграрного ринку.

Глибоким стрижнем ринкової економіки є розвинена ринкова інфраструктура, що надає можливість довести товар до кінцевого споживача, причому забезпечується реалізація інтересів обох сторін, а також зворотний зв'язок між виробником і покупцем, підвищується ефективність і оперативність роботи ринкових суб'єктів, відбувається перерозподіл ресурсів між різними галузями та всередині них, акумулюються тимчасово вільні нагромадження, регулюється грошовий обіг, що у свою чергу дозволяє ефективно розв'язувати тимчасові проблеми, що виникають на ринку, а основне – не дає змоги осісти і вкоренитися цим проблемам.

На сьогодні перед товаровиробником постає низка проблем, що стосуються не лише виробництва продукції, а й її збуту. Підприємство прагне якомога швидше виробити й реалізувати власну продукцію, отримавши при цьому максимально вигідний зиск. Саме тут важливу роль має відігравати держава, адже сприяння розвитку ринкової інфраструктури забезпечить усім учасникам ринку продаж, а з іншого боку – купівлю сільськогосподарської продукції за вигідними цінами, допоможе з найменшими зусиллями товаровиробникам реалізовувати, а споживачам швидше отримати продукцію, підвищуватиме споживчі параметри продукції тощо.

Для України, де сільське господарство є одним із визначальних секторів національної економіки, всебічний розвиток і постійне вдосконалення ринкової інфраструктури має вкрай важливе значення. Адже ефективне функціонування інфраструктурних елементів – це система підприємств і організацій, які

забезпечують динамічне переміщення сільськогосподарської продукції від виробника до споживача.

Поміж елементів ринкової інфраструктури, що впливають на закономірний потік товарів між виробником та споживачем, виділяють оптові сільськогосподарські ринки. Вони покликані забезпечити динамічну рівновагу попиту й пропозиції, активізацію ринкових механізмів оптової торгівлі, стимулювання процесу кооперації та консолідації товаровиробників, створення доцільної системи збуту сільськогосподарської продукції, формування Вільного ціноутворення тощо, а також сприятимуть розв'язанню проблеми відповідності стандартів і сертифікації якості продукції згідно з міжнародними нормами.

Оптові ринки мають особливий характер організації, оскільки за допомогою них формується механізм ціноутворення. Це своєрідний орієнтир, базова модель, за допомогою якої встановлюється подальші ціни на сільськогосподарську продукцію. У цьому контексті оптові ринки виступають важливою функцією формування торгової політики, декларації цін, маркетингових комунікацій тощо.

Беручи до уваги зарубіжний досвід, можна зазначити, що практично кожна країна, кожне велике місто Європи, Австралії, Східної Азії, Північної та Південної Америки, Африки мають оптові ринки. В Іспанії – це система підприємств «Меркаса», що об'єднує 22 ринки, у Франції – «Ронжі», один із найбільших ринків Європи, у Нідерландах є особлива система плодоовочевих аукціонів, що працюють на кооперативних засадах.

Саме створення в цих країнах оптових ринків для збуту сільськогосподарської продукції забезпечило державі вирішення глобальних проблем економічного та соціального характеру.

Активну співпрацю із сільськогосподарськими підприємствами різних організаційно-правових форм господарювання, на теренах Львівської області, веде оптовий ринок сільськогосподарської продукції «Шувар». Слід зазначити, що ідея створення оптового ринку у Львівській області є досить вдалою і виправдала себе

навіть в умовах перехідної економіки, адже це підприємство активно розвивається: відбувається подальша розбудова оптового ринку, залучаються нові працівники та створюється резерв кадрів за рахунок студентів, які проходять виробничу практику, а також відбувається збільшення кількості клієнтів.

Отже, розвиваючи інфраструктуру сільськогосподарських ринків в контексті оптових ринків, держава отримає колосальні вигоди – підвищання ефективності сільськогосподарського виробництва, прозорість та відкритість сільськогосподарського ринку, контроль за якістю продукції, конкурентоспроможність продукції, впорядкованість розподілу сільськогосподарської продукції, особливо роздрібної торгівлі, наповнення бюджету, підвищення рівня життя населення.

Верзун А.А.,
к.е.н, доцент,
Львівський НАУ
Гончаренко Л.,
Департамент АП
ЛОДА

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кредитні ресурси є важливим джерелом фінансування господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Саме сезонність сільськогосподарського виробництва зумовлює використання кредитних ресурсів, тому доступність цих ресурсів є важливою умовою ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств.

В цілому показники кредитування сільськогосподарських підприємств зростають за період 2012-2014 рр., що дає підставу стверджувати про певне

відродження довіри між сторонами кредитного процесу. Загальний обсяг кредитних ресурсів залучених у 2014 р. зріс порівняно з 2012 р. на 87,8 млн.грн.

Негативним явищем, при цьому, є зменшення кількості позичальників - з 29 до 16 підприємств. Більшість підприємств, понад 97 %, звернулися для короткострокових запозичень, які в більшості своїй використали для фінансування поточної діяльності. У 2014 р. сільськогосподарські підприємства Львівщини не залучали довгострокові кредити, що вказує на практичну зупинку процесу розширеного відтворення в галузі сільського господарства.

Одним із вирішальних чинників ступеня забезпеченості позиченими ресурсами є їх ціна. Найвизначнішим чинником, що впливає на ціну кредиту є облікова ставка НБУ, яка за період 2012-2015 рр. змінилася 7 разів. У 2012 р. її розмір становив 7,5 %, а 04.03.2015 р. НБУ встановив її в розмірі 30 %, що спонукало банківську систему частково скоригувати плату за кредитні ресурси Це відбувалося на тлі фінансової кризи, хоча як показує зарубіжний досвід, за такої ж ситуації дана ставка в розвинутих країнах знижувалася.

Протягом 2012-2014 рр. банківські установи більш як 47 % кредитів надали переробним підприємствам, а саме 556840 тис. грн. Сільськогосподарські підприємства отримали 598615,1 тис. грн. та 23877 тис.грн. кредитних ресурсів залучено птахофабриками. Це вказує на те, що банківські установи кредитують більш кредитоспроможних виробників, а галузеві програми, спрямовані на стимулювання залучення кредитних ресурсів в сільське господарство, працюють недостатньо ефективно.

В цілому у 2012 р. сільське господарство Львівської області кредитували 13 банків, у 2013 – 13, а у 2014 р. лише 7. Безперечним лідером по кількості заключених угод в період 2012-2014 рр. є Ощадний банк з показником 22 угоди за три роки на суму 45111 тис. грн. Протягом 2012-2014 рр. середня сума кредиту на одну угоду склала 12626,4 тис. грн. Найбільшу суму 921000 тис.грн. кредиту в сільське господарство Львівщини вклав АБ «Південний», який займається

кредитним забезпеченням ТзОВ «Радехівський цукор» та ПП «Західний Буг», яке займається виробництвом сільськогосподарської продукції, зокрема цукрового буряка для заводу.

Аналізуючи цільове використання кредитних ресурсів можемо зазначити, що основна частка цих коштів використовується на закупівлю зерна та борошна у сільськогосподарських товаровиробників. Це вкотре вказує на те, що значна сума кредитних ресурсів використовується саме переробними підприємствами. По 18-19 % кредитних ресурсів використовувалось на поповнення обігових коштів та на мінеральні добрива, засоби захисту рослин тощо. Найменший відсоток в структурі цільового використання кредитних коштів займають витрати на придбання ВРХ, свиней, племінних телиць та нетелів. Це вказує на те, що галузі тваринництва практично не розвиваються.

Для здешевлення кредитних ресурсів державою запроваджено програму часткової компенсації відсоткових ставок по кредитам, виданим аграрним товаровиробникам. Нажаль у 2013-2014 рр. фінансування даної програми з коштів Державного бюджету не відбувалось, її фінансування відбуалось лише з обласного бюджету.

Залежно від величини кредиту, відсоткової ставки та виду кредиту підприємства Львівської області отримають певні суми відшкодування, які за валютними та гривневими кредитами складуть 21919,2 тис. грн. Провівши розрахунок рівня відшкодування відсоткових ставок бачимо, що сума відшкодування у структурі всієї заборгованості складає від 1,3 % до 10,1 %. Ми вважаємо, що така ситуаціє є не обґрунтованою та не справедливою. Конкурсна комісія вивчає умови надання кредиту, його використання та призначає рівень відшкодування, хоча законодавством прописане фіксоване відношення – двох кратний розмір облікової ставки.

Спостерігається чітка тенденція на скорочення суми пільгових кредитів, що залучені безпосередньо сільськогосподарськими підприємствами. Так за три роки

їх сума зменшилась на 33,5 млн.грн. У 2011-2012 рр. сільськогосподарські підприємства залучали дещо більше третини пільгових кредитів, а основна сума залучалась переробними підприємствами, серед яких найбільшими є: ПАТ «Концерн Хлібпром», ТзОВ «Радехівський цукор», ТзВО «Самбірський молокозавод», ТзОВ «Барком», ТзОВ «Євро Вік».

Основними проблемами кредитного забезпечення аграрного сектору економіки є:

- недостатність кредитних ресурсів для забезпечення розширеного відтворення та розвитку середнього і малого бізнесу на селі;
- висока вартість банківських кредитів;
- складність процедур одержання кредитів;
- неможливість надання у заставу земельних ділянок сільськогосподарського призначення або прав оренди на них;
- відсутність гарантійного механізму при залученні кредитів;
- відсутність програм кредитного забезпечення новостворених фермерських господарств;
- низька ефективність програми часткової компенсації ставок по кредитам, що надані підприємствам АПК;
- складність процедури конкурсного відбору підприємств, які мають право на часткову компенсацію відсоткової ставки.

Гаврилюк І. І.,
к.е.н., ст. викладач,
Львівський НАУ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АПК, ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Конкурентоспроможність підприємства - це його комплексна порівняльна характеристика, яка відбиває ступінь переваг над підприємствами-конкурентами по сукупності оціночних показників діяльності на певних ринках, за певний проміжок часу.

Тобто, конкурентоспроможність можна оцінювати шляхом порівняння конкурентних позицій кількох підприємств на певному ринку.

При цьому обов'язковою вимогою є порівнянність оціночних параметрів, а саме:

а) технології,

б) потенційних можливостей обладнання,

в) рівня персоналу,

г) системи управління,

д) рівня інновацій,

е) стану комунікацій,

є) рівня маркетингової політики,

ж) експортно-імпортних можливостей та інших параметрів.

Процес виробництва сільськогосподарської продукції триває місяці, тому на етапі визначення виробничої програми аграрного підприємства дуже важко вчасно реагувати на зміни попиту споживачів та підвищувати конкурентоздатність товару в рамках уже сформованих схем виробництва на ринках. Маркетинг є основою кращої організації виробництва, посилення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта на ринку, формування його іміджу в соціально-економічному середовищі. У свою чергу основою маркетингу є постійний та системний аналіз ринку, передусім покупців і конкурентів, що дозволяє підприємствам розробляти ефективні товарні та цінові стратегії, спрямовані на конкретні сегменти споживачів продукції, надаючи при цьому підприємствам певних конкурентних переваг.

Проблема конкурентоспроможності є визначальною в промисловому та аграрному розвитку країн світу. Вона має глобальний характер, тому що з однієї

сторони, визначає багато аспектів економічної і соціальної політики країн, а з іншої - торкається інтересів всіх їхніх громадян, що виступають у ролі споживачів. Конкурентоспроможність - це концентрований вираз всієї сукупності можливостей країни регіону, галузі, будь-якого виробника створювати, виробляти і реалізовувати товари та послуги. Як правило, поняття конкурентоспроможності пов'язують з товаром. Оскільки за кожним товаром стоять відповідні виробники, то можна говорити про конкурентоспроможність фірм, підприємств, а також країн, де вони розташовані.

Поняття конкурентоспроможності аграрних підприємств набагато складніше і трактується досить неоднозначно. У загальному вигляді конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства може бути визначена як його порівняльна перевага стосовно інших підприємств даної галузі усередині країни і за її межами. У випадку активних економічних об'єктів - підприємств і організацій, представлених на ринку, конкурентоспроможність являє собою категорію ефективності, але на більш високому рівні.

Сьогодні, коли на аграрному ринку діє безліч господарюючих суб'єктів, цінова конкуренція, як правило, дуже складна або навіть неможлива. Для успіху в такій боротьбі особливого значення набувають інші фактори, зокрема трудові ресурси: високоосвічені, що володіють усіма необхідними навичками й уміннями. Тому наявність у тому або іншому регіоні розвинутої системи аграрної освіти, центрів підготовки і перепідготовки кадрів сприяє розвитку агробізнесу, допомагає домогтися успіху в конкурентній боротьбі.

Конкурентоспроможність виробництва в АПК характеризується сукупністю показників функціонування галузей і діяльності виробничих структур, що визначають їх стабільний розвиток і успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках. Вона оцінюється рівнем конкуренто-спроможності окремих його підприємств і їх продукції.

Конкурентоспроможність виробництва в АПК значною мірою залежить від ресурсозабезпечення.

Разом з тим світовий досвід свідчить, що наявність чинників виробництва є важливою, але недостатньою умовою успішної конкуренції. Для цього ще потрібні певний попит на продукцію, зокрема, вимогливі споживачі, конкурентоспроможні постачальники і суміжники, сумлінне ведення конкуренції, відповідна стратегія підприємств щодо їх розвитку і підвищення конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність підприємств залежить від ефективної діяльності усіх суб'єктів маркетингового ланцюга, тому удосконалення їх маркетингової діяльності повинно носити системний характер. У цьому аспекті від сільськогосподарського підприємства, як суб'єкта руху товару, залежить формування вартісних переваг продукції та їх підсилення за рахунок вибору ефективного каналу збуту для отримання найвищої ринкової ціни. Основними об'єктами маркетингової діяльності є обмін із постачальниками ресурсів та покупцями продукції, а завданням в аспекті забезпечення конкурентоспроможності - управління виробництвом-збутом відповідно до вимог ринку.

Гнатишин Л.Б.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗБУТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ

Сучасний стан аграрного виробництва залишається нестабільним та недостатньо прогнозованим. Уже тривалий час скорочується виробництво у окремих галузях сільськогосподарського виробництва, відсутня впевненість у збуті виробленої продукції. Особливо проблемним став подальший розвиток дрібних сільськогосподарських товаровиробників, зокрема малих фермерських господарств.

Ці проблеми мають дві основні складові: по-перше, технологічну. Дрібні виробники сільськогосподарської продукції, особливо плодоовочевої, яка, в основному, вирощується на невеликих площах із використанням ручної праці, не можуть застосовувати сучасні технології, не можуть об'єднатись та домовитись вирощувати одинакові сорти (види) продукції, що своєю чергою унеможливлює формування однорідних товарних партій продукції та вихід на організований ринок. Крім того, дрібні виробники не мають фінансових ресурсів та можливостей для будівництва сучасних овоче- та фруктосховищ. Як результат, значну частину продукції вони змушені зберігати у непристосованих приміщеннях (корівниках, гаражах) та нести втрати від її псування, які досягають 50 % і більше.

Негативний вплив на збутові можливості дрібних фермерів мають й інші причини. Зокрема, сюди треба віднести наступне:

- невеликі обсяги виробництва;
- обмеженість застосування сучасних технологій, якісного насіння, засобів захисту рослин через незнання або відсутність на це коштів;
- одноосібне управління. Як правило, малий виробник виконує всі функції на підприємстві: і технолога, і тракториста, і агронома, і зоотехніка, і менеджера, і бухгалтера, і маркетолога. Відповідно, виконувати всі ці функції на відповідному рівні не виходить;
- обмежені можливості належного контролю якості та безпечності виробленої продукції;
- незнання потреб ринку. Малий виробник, як правило, не вивчає ринок і його потреби, відтак, не може їх прогнозувати і приймати адекватні рішення.

Друга складова збутової проблеми дрібних фермерських господарств носить економічний характер. Сьогодні найбільшою та ключовою проблемою є дискримінаційне податкове законодавство в частині оподаткування ПДВ продукції, яка виробляється фермерськими господарствами та збувається офіційними каналами. Фермерські господарства при збуті продукції офіційними каналами –

переробним підприємствам, закладам торгівлі тощо, втрачають від 10 до 20 % виручки. Саме тому значна частина продукції продається за тіньовими каналами, так званий продаж «з поля» за готівку без документального оформлення. Від такої практики несуть фінансові втрати як виробники продукції, так і держава, адже ця продукція не потрапляє до податкового поля, а дохід отримують лише перекупники.

На нашу думку, вирішення цієї проблеми можливе двома шляхами: перший – це внесення змін до Податкового кодексу України в частині врегулювання питання оподаткування ПДВ сільськогосподарської продукції, що виробляється дрібними товаровиробниками та реалізується офіційними каналами, передусім через сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Інший шлях – це прийняття принципових рішень щодо врегулювання законодавчого поля діяльності сімейних фермерських господарств. Для цього необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про фермерські господарства» та запровадити такі економічні механізми й стимули, які б спонукали членів особистих селянських господарств реєструватися як сімейні фермерські господарства. Для цього необхідно створити пільгові умови реєстрації, спрощений облік і чітку та прозору систему оподаткування, яка б показувала, що вигідно бути зареєстрованим сільгоспвиробником.

Отже, у той час коли перед дрібними фермерами постає проблема виживання, вирішення збутового питання може їм допомогти. Звідси, як ми вважаємо, найбільш популярними каналами збуту сільгосппродукції для дрібних та середніх фермерів можуть бути наступні: переробні підприємства, спеціалізовані магазини та супермаркети, місцеві ринки, придорожні стенди та торгові павільйони, інтернет-продажі.

Також серйознішою проблемою є логістика, якщо її фермер мусить організовувати самотужки через віддаленість від великого міста. По-перше, це значні витрати, а по-друге, зникає сенс розвозити дрібні замовлення. Проте, відпрацювавши систему, багато з цих питань можна вирішити. Приміром,

здійснювати доставку продуктів клієнтам не щодня, а в строго певні дні тижня. Витрати на доставку можна розділити із покупцем навпіл, а якщо замовлення нижче певної суми, то клієнти оплачують вартість доставки самостійно.

Дуже ефективною може бути організація такого собі електронного сільськогосподарського кооперативу. Скажімо, кілька фермерів, які знаходяться неподалік один від одного і продукують різну продукцію, можуть створити свій Інтернет-магазин. Їхня продукція буде доповнювати одна одну й матиме широкий асортимент, а з іншого боку – не створюватиметься внутрішня конкуренція.

Губені С. Ю.,
магістрант,
Жарський О. С.,
магістран,
Львівський НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Господарська діяльність, як основа економіки ринкового типу, підлягає державному регулюванню. В Господарському кодексі України (ст. 12) зазначено, що «держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності». Оскільки підприємницька діяльність є складовою господарської – існує об’єктивна правова основа їх державного регулювання.

Чимало дослідників відзначають детермінуючу роль нормативно-правової бази для розвитку підприємництва. Адже закони та нормативно-правові акти формують інституційне поле підприємницької діяльності, є невід’ємною і важливою складовою бізнес-середовища. Більшість міжнародних рейтингових агенцій до

одних із показників визначення сприятливості бізнес-середовища відносять стан, якість та функціональність нормативно-правової бази.

При цьому основними засобами регулюючого впливу держави на підприємницьку діяльність законодавцем визнано:

−державне замовлення, державне завдання;

−ліцензування, патентування і квотування;

−сертифікація та стандартизація;

−застосування нормативів та лімітів;

−регулювання цін і тарифів;

−надання інвестиційних, податкових та інших пільг;

– надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Важлива складова державного регулювання підприємницької діяльності – законодавча база. Правова база підприємництва повинна бути комплексною і системною. На підприємницьку діяльність мають вплив різні галузі права, особливо цивільне та господарське право. Важко віднайти законодавчий акт, який не мав би прямого або опосередкованого впливу на підприємницьку діяльність.

Основними законодавчими актами України з питань розвитку підприємництва є Конституція, Господарський та Комерційний Кодекси, Закони: «Про підприємництво»*, «Про власність»*, «Про підприємства в Україні»*, «Про господарські товариства», «Про інвестиційну діяльність», «Про економічну конкуренцію», «Про зовнішньоекономічну діяльність». «Про банкрутство», «Про банки та банківську справу», «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності», «Про товарну біржу», «Про лізинг» та інші. Чи не найважливішими законодавчими актами, з якими обов’язково слід ознайомитись майбутньому підприємцю є Закони: «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», «Про підприємництво»*, «Про господарські товариства», «Про банкрутство», «Про акціонерні товариства» (Примітка: відзначені * НПА втратили

чинність).

Як відомо, основою правової системи є Конституція. У статті 42 Конституції України зазначено: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоуправління обмежується законом». У цій же статті Конституції державою гарантовано захист конкурентного середовища, обмеження монополій та захист прав споживачів.

Господарський та Цивільний кодекси створюють правову основу та нове бачення підприємництва, як виді господарської діяльності. В них регламентовано основні принципи ведення господарської та підприємницької діяльності. Однак є правові колізії між цими Кодексами та певна невідповідність європейській юридичній та нормотворчій практиці.

Важлива позитивна риса вітчизняного законодавства – створення рівних правових умов для підприємств різних форм власності і підприємців. Верховенства права у господарській практиці все більше посилюється, тому значення правової освіти підприємців все більше зростає.

Правове регулювання господарської діяльності перебуває в стадії розвитку і вдосконалення. Адже останнім часом відбувається суттєва новелізація та модернізація нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності. Суттєво спрощено процедури ліцензування, порядок «входу» і «виходу» з бізнесової діяльності, обмежено процедури перевірок та контролю. Однак слід пам’ятати, що покращення правового регулювання господарської діяльності є необхідною, однак не достатньою умовою стимулювання економічного розвитку.

Дідич З. А.
ст. викладач,
Львівський НАУ

ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Перед глобальною продовольчою безпекою, стоять виклики, які пов'язані як із зростаючою чисельністю населення планети, зміною способу харчування так і з зменшенням посівних площ та неефективним виробництвом. Так, наприклад, населення світу зросло з 1, 65 млрд. у 1900 році до 6 млрд. у 2000 та 7 млрд. у 2011. Прогноз ООН свідчить, що якщо населення воно зростатиме такими ж темпами як зараз, до 2042 на нашій планеті проживатиме 9 млрд. осіб. Однак, не дивлячись на зростання численності населення планети протягом останнього століття, виробництво їжі на душу населення залишалося незмінним протягом зазначеного періоду. Це стало можливим завдяки використання досягнень науково – технічного прогресу. Зростання врожайності пшениці та рису, яке дістало назву Зеленої Революції, суттєво зменшило негативні наслідки від зростання чисельності населення. Однак, не дивлячись на вищевказане, від 800 млн. до 1 млрд. осіб зараз потерпають від голоду чи хронічного недоїдання, яке частково пов'язане із високою ціною їжі. Світові ціни на сільськогосподарську продукцію значно зросли протягом останніх років і прогнозовано зростатимуть і надалі, повністю нівелювавши сподівання щодо стабільних та низьких цін на сільськогосподарську продукцію так само гарантовані обсяги пропозиції сільськогосподарської продукції. Крім того, спосіб харчування змінився у напрямку збільшення калорійності їжі, тобто збільшення споживання жирів та продукції тваринництва. Поряд з вищеописаними тенденціями ми бачимо те, що посівні площі у світі зменшуються в середньому на 0,8% за рік і у найближчому майбутньому ця тенденція не зміниться.

Зміна клімату буде тим чинником, який негативно впливатиме на нестійку систему сільськогосподарського виробництва у світі та на його ресурсну базу. Якщо ми проаналізуємо зміну температури поверхні Землі протягом двадцятого

століття, то побачимо, що вона зросла на 0, 8 С протягом останнього століття. Цікаво, що ¾ цього зростання припало на три останні десятиліття. Глобальне потепління та зміни клімату, які його супроводжують суттєво вплинули на світове сільськогосподарське виробництво. Цей вплив полягає у зростанні температур, збільшення рівня CO2, зміні кількості опадів та періоду дозрівання культур. Так, наприклад, експериментально доведено, у результаті глобального потепління відбувається скорочення терміну дозрівання пшениці та рису, і , як наслідок, зменшення їх врожайності. Зрозуміло, що подальша зміна клімату у напрямку зростання температури на планети не сприятиме прогресу у напрямку вирішення проблеми голоду та недоїдання, яка стоїть перед людством.

Однією із необхідних умов забезпечення продовольчої безпеки – створення інститутів аграрного ринку, які сприятимуть вирішенню проблем у сфері виробництва сільськогосподарської продукції. У зв'язку з цим інституційні зміни у секторі виробництва сільськогосподарської продукції є необхідною умовою формування якісно нового рівня продовольчої безпеки. Ринок сільськогосподарської продукції є складовою національного ринку і його економічна сутність виражається через сукупність відносин товарного і грошового обміну. Щодо ринку сільськогосподарської продукції, то його структура визначається співвідношенням різних форм реалізації продукції сільського господарства. Однак, особливістю цього ринку є його сезонність, яка стосується як виробництва так і споживання так і постійність його функціонування.

Однак, найважливішою особливістю ринку сільськогосподарської продукції є те, що воно у більшій мірі, ніж інші галузі є залежними від кон'юнктури та є вразливим у соціальному плані, бо платоспроможність населення є тим фактором, який визначає його успішне функціонування.

Отже, з метою забезпечення успішного функціонування ринку сільськогосподарської продукції як необхідної умови забезпечення продовольчої

безпеки держави необхідним є здійснення певних макроекономічних заходів, які необхідно здійснити державі, а саме :

- створення сприятливих умов для виробників сільськогосподарської продукції;
- регулювання структури ринку через механізм створення і впровадження цільових програм;
- здійснення сприятливої інвестиційної політики та заходів, які б зменшували ризики для виробників сільськогосподарської продукції;
- забезпечення можливостей для кредитування та пільгового (у певних випадках) оподаткування;
- Здійснення належної зовнішньоекономічної політики щодо регулювання експорту та імпорту продукції сільського господарства.

Демедюк Л.В.,
к.е.н., ст. викладач,
Львівський НАУ

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПРОДУКЦІЇ ОСОБИСТИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Специфіка виробництва в особистих селянських господарствах полягає в тому, що навіть суто натуральні господарства не можуть споживати виключно свою продукцію, певну частину її вони або реалізують, або обмінюють. Так, господарства, які утримують корів, кожного року отримують від них телят, які переважно реалізуються через певний час після народження. Кожних вісім-десять років після вибракування реалізується наявна в господарстві корова. Будь-яке господарство, що утримує корову, є потенційним реалізатором виробленого молока, оскільки навіть при невисокому річному надої 3000кг та наявності

чотирьох членів родини виробництво молока з розрахунку на одну особу складає 750кг, що удвічі більше від раціональної норми споживання.

Кожне особисте селянське господарство виділяє частину виробленої продукції на насіння, на корми, а також для обміну на час, наприклад, запуску корови. Основна частина виробленої продукції споживається або реалізується (залежно від типу особистого селянського господарства).

Поширеним явищем у сільській місцевості Львівської області став натуральний обмін картоплі та яблук на кавуни, яким займаються місцеві та заїжджі перекупники.

Статистичні дані про використання на корм продуктів рослинництва в особистих селянських господарствах свідчать про низьку якість кормових раціонів утримуваного поголів'я тварин.

Основним видом економічних відносин особистих селянських господарств з економічними партнерами є реалізація виробленої продукції. Єдиним каналом реалізації продукції рослинництва в особистих селянських господарствах Львівської області є продаж на ринках. На основі цих даних можна зробити висновок про те, що ведення галузі рослинництва в цих господарствах має в основному натуральний характер.

Дещо інші висновки можна зробити на основі аналізу балансу основних продуктів тваринництва в господарствах населення Львівської області (з розрахунку на одне господарство) у 2010 р. Насамперед слід відмітити малий обсяг запасу цих продуктів на початок року. По-друге, питома вага куплених продуктів тваринництва в балансі значно вища, ніж у балансі продуктів рослинництва. По-третє, більша частина реалізованих м'яса та м'ясопродуктів, молока та молокопродуктів продана переробним та заготівельним організаціям. По-четверте, рівень товарності продуктів тваринництва значно вищий порівняно з продуктами рослинництва. Таким чином, основним напрямом реалізації продукції особистих селянських господарств у Львівській області - є продаж молока та

молокопродуктів, а також м’яса та м’ясопродуктів. Аналіз даних про надходження на переробні підприємства основних видів продукції рослинництва та тваринництва від господарств населення свідчить, що донедавна одним з важливих каналів реалізації був продаж цукрових буряків (фабричних). Однак його обсяги протягом останніх років скоротилися у 25 разів. За цей час скоротився обсяг реалізації худоби та птиці переробним підприємствам (у живій вазі), а молока – збільшився. Це засвідчує значне зростання інтенсивності економічних відносин молокопереробних підприємств та особистих селянських господарств.

Основна частина продукції, виробленої в особистих селянських господарствах, споживається всередині домогосподарств. Слід зазначити, що незважаючи на наявність власних господарств, сільські жителі загалом харчуються гірше від міських.

На даний час, як видно з аналізу відповідних показників, основна функція особистих селянських господарств – продовольче забезпечення господарюючої родини – поступово перетворюється в іншу – зменшення навантаження на сімейний бюджет. Зростання грошових доходів сільського населення дозволяє значній частині сільських родин обходитися без ведення особистого господарства чи максимально можливо скоротити обсяги виробництва.

Напрошується висновок про нібито значне зростання ролі особистих селянських господарств у формуванні сукупних ресурсів сільських домогосподарств. Однак цей висновок не може бути вірним, оскільки інші статті сукупних ресурсів зростали значно вищими темпами.

Для досліджуваного періоду характерними були досить високі темпи інфляції. Тому проведено дефляцію показників, які характеризують обсяг, структуру та динаміку сукупних ресурсів сільських домогосподарств.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що в сучасних соціально-економічних умовах особисті селянські господарства поступово набирають ознак підсобного господарства, тобто вони в більшості випадків виконують роль зі зменшення

грошового навантаження на сімейні бюджети сільських домогосподарств за рахунок економії витрат на придбання продовольчих товарів. Найбільш поширеним типом економічної поведінки особистих селянських господарств є орієнтація на самозабезпечення такими видами продуктів харчування, як картопля та курячі яйця. Тією чи іншою мірою власниками господарств програмується також самозабезпечення іншими видами продуктів харчування рослинного та тваринного походження.

Колодій А.В.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІНВЕСТУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ НАКОПИЧЕНЬ У НЕРУХОМІСТЬ

Важливим моментом при здійсненні пенсійних реформ є зменшення, або взагалі усунення з системи пенсійного забезпечення перерозподільних елементів на фоні посилення взаємозв'язків обсягу пенсійних прав з обсягом пенсійних внесків. Такого корисного ефекту можна досягнути прийнявши рішення про запровадження накопичувальної системи, яка у поєднанні з недержавним пенсійним забезпеченням надасть змогу кожному окремому індивіду оцінити свої існуючі фінансові можливості та прийняти рішення щодо інвестування своїх пенсійних заощаджень.

Накопичувальний рівень пенсійної системи України зможе ефективно функціонувати лише за умови належно розвинутих ринків фінансових послуг, які дадуть змогу прибутково розміщувати накопичені пенсійні кошти. Поки що в нашій країні фінансові ринки слабо розвинуті, а це означає, що вони не можуть у великому масштабі забезпечувати належну пропозицію акцій. Однак, розвиток ринків капіталу може розвинути поява вільних довгострокових активів. Також,

активним учасником даного процесу можуть стати учасники третього рівня, які мають деякий досвід управління довгостроковими фінансовими ресурсами.

Як показує світова практика, недержавні пенсійні фонди у цілому світі відіграють роль потужних інвесторів економіки. Однак, при інвестуванні накопичених активів присутнім є інвестиційний ризик, коли очікуваний інвестиційний дохід може бути втраченим, що з позиції інвестора, тобто учасника пенсійного фонду, є неприпустимим. Натомість інвестиції у прибуткові проекти сприяють економічному зростанню країни, що допомагає розв'язати багато соціальних проблем, підвищити добробут населення, створити нові робочі місця. Суми пенсійних накопичень у перспективі можуть і повинні активно використовуватися як ресурсоутворюючий чинник «довгих» коштів. Тому, важливим є вибір правильної стратегії та використання ефективних фінансових інструментів.

Розвиток системи пенсійного забезпечення ставить перед урядами багатьох країн світу завдання пошуку нових фінансових інструментів, оскільки існуючі системи базуються переважно на принципах примусового інвестування в державні боргові цінні папери, що у свою чергу призводить лише до збільшення державного боргу. Міжнародний досвід показує, що одним із шляхів вирішення даної проблеми може стати інвестування пенсійних накопичень в ринок нерухомості, який має велику потребу у довгострокових капітальних вкладеннях. Крім того, він є до певної міри одним із захисних активів, який в умовах кризи не втрачає своєї вартості.

Питання розвитку ринку інфраструктури, зокрема нерухомості, є проблематичним у цілому світі. Про це свідчить аналіз і прогноз необхідності у фінансуванні інфраструктури, проведений Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). За її даними така необхідність до 2030 р. становитиме 71 млрд. дол. США .

Відповідно до ст. 181 Цивільного кодексу України до нерухомих речей

(нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. В міжнародній практиці поняття нерухомості до деякої міри співпадає з визначенням, що прописане у Цивільному кодексі України. Так, в Австралії під поняттям «нерухомість» розуміються «земельні ділянки на яких знаходяться побудовані будівлі або будівлі які будуються, включаючи шахти і корисні копалини». У Канаді нерухомістю є «земля і все, що перебуває на ній чи під нею, а також будівлі і корисні копалини».

У світовій практиці відомі методичні підходи пенсійних фондів до формування і управління інвестиційними портфелями сформованими з фінансових активів, однак не виявлені ефективні методи інвестування у нерухомість. Щодо інвестування пенсійних накопичень у нерухомість то тут йдеться про прямі вкладення або вкладення через спеціалізовані організації (фонди, управляючі компанії) у нові або придбані проекти нерухомості, а також вкладення у цінні папери, забезпечені нерухомістю.

Для нас корисним є вивчення досвіду країн у портфелі яких найбільшу частку займають інвестиції в нерухомість – Австралія і Канада. Так, австралійські пенсійні фонди дотримуються стратегії «інфраструктура, як провідний клас активів у диверсифікованому портфелі». Канадські фонди є провідними світовими інвесторами в інфраструктуру згідно «моделі прямого інвестування», спрямованої на покращення контролю і більш низької вартості інвестицій. В цих країнах відсутні обмеження інвестування, розвинений ринок державного приватного партнерства. Присутні також певні розбіжності. Так, в Канаді функціонує добре розвинутий ринок облігацій, що ж до Австралії – то там він тільки починає розвиватися.

Досліджуючи механізми інвестування у нерухомість варто виокремити досвід одного з найбільших австралійських пенсійних фондів AustralianSuper і канадської управляючої компанії CPPIB (Canada Pension Plan Investment Board) сукупні

портфелі яких становлять 12 % (11,5 млрд. дол.) та 16,9% (22,2 млрд. дол.) активів, що інвестовані у нерухомість.

В політику формування інвестиційних портфелів досліджуваних країн закладаються загальні принципи відповідального інвестування, які розглядають інфраструктуру, зокрема нерухомість як соціально важливий напрям для інвестування пенсійних накопичень. Крім того, основною вимогою для інвестування у нерухомість є дотримання місцевого екологічного регулювання, яке сприяє підвищенню орендної плати, зниженню експлуатаційних витрат і, відповідно, збільшує вартість об'єкта.

В Австралії пенсійний фонд AustralianSuper інвестує пенсійні накопичення в якісно підготовлені і регульовані державними органами проекти за допомогою державно-приватного партнерства і через спеціалізовані управляючі компанії в нерухомість(торгівельні центри, офіси, порти, аеропорти, дороги і т.д.). Фонд вибирають категорії нерухомості, які підвищують і доповнюють існуючий портфель, задля того, щоб гарантувати, що портфель не буде включати більшість активів однієї і тієї ж галузі. Також відбувається диверсифікація активів, які регулюються державними органами влади та розподіляє австралійські і міжнародні активи.

Канадська управляюча компанія CPPIB робить ставку на законність оформлення угоди щодо організації проекту і включення його в одну з наступних категорій: житлова нерухомість, комерційна та некомерційна нерухомість, викуп приватної іпотеки, придбання комерційної нерухомості у її власника і здача в оренду, неосвоєні ділянки землі та присадибні ділянки. Особливістю цієї компанії є підхід до оцінки портфеля, який полягає у постійній диверсифікації портфеля на рівні ризику і доходності, а не на рівні конкретних класів активів. До управління пенсійними накопиченнями в Канаді допускаються лише кваліфіковані професійні менеджери які і несуть відповідальність за всі аспекти інвестицій.

Підсумовуючи, варто зазначити, що пенсійні фонди знаходячи сегменти ринку

нерухомості, які потребують довгострокових пенсійних інвестицій, гарантують отримання стабільного інвестиційного доходу за умови дотримання відповідального підходу до управління і оцінки супутніх ризиків. В умовах постійного реформування пенсійної системи України досвід зарубіжних країн потрібно ретельно вивчати та використовувати, імплементуючи кращі і найдієвіші зарубіжні моделі інвестування пенсійних накопичень.

В.А. Колодійчук,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ЛОГІСТИЧНІ ВИТРАТИ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК

Ринковий підхід до економіки базується на постулаті про безмежність людських потреб при обмежених світових ресурсах. Відомі американські вчені-економісти Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л.Брю визначали, що економіка є наукою про ефективність використання обмежених ресурсів, а економічна ефективність охоплює співвідношення “витрати – випуск”, характеризуючи при цьому зв’язок між кількістю одиниць ресурсів, які використані в процесі виробництва, і кількістю конкретних видів необхідних продуктів. Будь-яка логістична дія, передусім, є джерелом витрат, які зменшують загальну частку прибутку підприємства.

Для ефективного функціонування логістичної системи у зернопродуктовому підкомплексі АПК актуального значення набуває зменшення частки логістичних витрат у вартості матеріального (зернового) потоку. Якщо логістична складова у вартості зерна у Європейських країнах складає 12-14 %, а в США – 9 %, то в

Україні цей показник біля 35 %. Представлені співвідношення фокусують увагу на реальному і потенційно можливому стані розвитку логістичної системи та актуалізують розробку “дорожньої карти” для подальшого ефективного логістичного забезпечення зернопродуктового підкомплексу АПК.

Термінологічна різноманітність тлумачень логістичних витрат спричинила потребу у з’ясуванні їх змісту і формулюванні нашого бачення даної складової ефективності.

Логістичні витрати, як визначає М.А. Окландер, пов’язані з рухом та зберіганням товарно-матеріальних цінностей від первинного джерела до кінцевого споживача, далі зазначаючи, що це витрати, величина яких змінюється як у прямій, так і зворотно-пропорційній залежності від розміру поставок:

- витрати, які змінюються в прямо пропорційній залежності від розміру поставок – витрати зберігання і втрати прибутку внаслідок втрачених можливостей, пов’язаних зі створенням і зберіганням запасів;

- витрати, які змінюються в обернено-пропорційній залежності від розміру поставок, – транспортно-заготівельні витрати.

Часткову деталізацію логістичних витрат спостерігаємо у визначенні Н.К. Моісеєвої, яка представляє їх як грошове вираження використаної робочої сили, засобів і предметів праці, фінансові витрати і різні негативні наслідки форс-мажорних подій, які обумовлені просуванням матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, товарів) на підприємстві та між підприємствами, а також підтримання запасів. Подібне визначення представляє Ч. Сковронек, вказуючи, що логістичні витрати – це виражене у грошах споживання живої праці, засобів і предметів праці, фінансові витрати, а також інші від’ємні наслідки надзвичайних подій, які викликані переміщенням матеріальних благ (сировини, матеріалів, виробів) у підприємствах і між ними, а також утриманням запасів.

О. М. Сумець під логістичними витратами розуміє зменшення економічних вигід у вигляді вибуття матеріальних, фінансових, трудових та інформаційних

ресурсів, що забезпечують просування матеріальних активів у межах логістичної системи або ланцюга постачань. На логістичних витратах, як складової повних витрат підприємства, наголошує В.Є. Крикавський, при цьому додаючи, що вартість об'єктів логістичної інфраструктури можна трактувати, як інвестиції.

Дослідивши трактуваннями логістичних витрат різними авторами, представимо наше визначення логістичних витрат як грошового еквіваленту використання факторів виробництва у процесі утримання матеріальних запасів і переміщення матеріальних потоків від первинного джерела сировини до кінцевого споживача готової продукції через функціональні сфери логістики у розрізі конкретних операцій. До логістичних витрат також включаємо витрати на функціонування у логістичних системах забезпечувальних інформаційних, фінансових та сервісних потоків.

Зернопродуктовий підкомплекс АПК – це сукупність функціонально-залежних сільськогосподарських та промислових підприємств, які забезпечують формування пропозиції зерна, її первинну обробку, зберігання, переробку на борошно, крупи, комбікорми, а також реалізацію, у тому числі на експорт, через посередню участь відповідних інфраструктурних елементів і служить джерелом сировинних ресурсів для підприємств спеціалізованих галузей з виробництва продовольчих товарів.

У зарубіжній практиці узагальненим показником, що характеризує рівень логістичних витрат у мегасистемах, є їх відсоткове відношення до ВВП країни, або, якщо мова йде про нижчий рівень ієрархії системи – до обсягу продажів готової продукції підприємства (галузі). Наприклад, у США спостерігається абсолютне зростання логістичних витрат протягом 1990 – 2006 рр. удвічі, з 659 млрд.дол. до 1305 млрд.дол., водночас відносне значення показника щодо рівня ВВП має стійку тенденцію до зниження – з 11,4% у 1990 р. до 9,9% у 2006 р.. Серед структурних трендів ідентифікованих витрат протягом періоду дослідження у США зросла частка транспортних витрат, що є закономірним наслідком глобальних зрушень у

світовій економіці, та знизилась частка витрат запасів за стабільно низької частки адміністративних витрат.

Проблема ідентифікації і точного вимірювання величини логістичних витрат лежить у площині їх обліку. Сучасна теорія і практика бухгалтерського обліку, як вказує Окландер М. А., «проходять мимо» таких затрат. Немає наукових рекомендацій зі структури та методики розрахунку, немає відповідних форм звітності, що спричинює перебування логістичних витрат поза контролем керівництва підприємств. Автор акцентуючи увагу на необхідності удосконалення інформаційної системи бухгалтерського обліку застерігає, що не потрібно конструювати нові дані (більша їх частина вже існує в тій чи іншій формі), а потрібно щоб ці дані були класифіковані відповідно до потреб логістики.

Логістичні витрати у зернопродуктовому підкомплексі АПК включають витрати пов'язані із виробництвом зерна, його зберіганням, реалізацією, переробкою та реалізацією продукції зернопереробки кінцевим споживачам. Фактично це є витрати, що забезпечують переміщення матеріального потоку логістичними ланцюгами у досліджуваній нами галузі АПК і від того, які етапи пройде зерновий потік від первинного джерела сировини до кінцевого споживача готової продукції буде залежати їх сумарна величина. Матеріальний (зерновий) потік видозмінюється у двох функціональних сферах логістики – на етапі виробництва зерна і його переробки. Ці етапи супроводжуються трансформаційними витратами, але при цьому присутні також і трансакційні.

Розглядаючи зміст витрат ми не можемо оминути поняття так званих трансаційних витрат, що виникають внаслідок недосконалості ринкового механізму. Проблемою класичної економічної теорії є фактичне нехтування величиною трансакційних витрат, що створює причинно-наслідкове провалля між фундаментальною теорією та практикою функціонування галузевих систем. І якщо за оцінками Дж. Уолліса і Д. Норта трансакційні витрати становлять близько 50% валового національного продукту, то за даними Е. Фуроботна і Р. Ріхтера величина

трансакційного сектору економіки складає 50 – 60%. Які б абсолютні значення не фігурували, висновок можна зробити лише про вагомість цих витрат і недопустимість нехтування ними. Трансакційні витрати у зернопродуктовому підкомплексі АПК мають місце у процесі реалізації зерна, його перевалці на експорт, реалізації продукції зернопереробки, інфраструктурному забезпеченні тощо.

Трансакційні витрати можна ідентифікувати, але вкрай важко виміряти (іноді практично неможливо), що ускладнює процес управління ними. Однак вивчення природи появи та еволюції змін трансакційних витрат у логістичних системах надасть відповідний інструментарій для управління ними.

Таким чином, логістичні витрати у зернопродуктовому підкомплексі АПК включають трансформаційні та трансакційні витрати, пов’язані із виробництвом зерна, його зберіганням, реалізацією, переробкою та реалізацією продукції зернопереробки кінцевим споживачам. Завдання ефективного функціонування логістичної системи полягає у зменшенні частки логістичних витрат у вартості матеріального потоку. Враховуючи значний потенціал України у виробництві зерна, пошук резервів мінімізації логістичних витрат сприятиме формуванню потужного системного ефекту для розвитку багатьох галузей національної економіки.

Лиса О. В.,
к.т.н., доцент,
Андрушко Р. П.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ЗЕРНОВИХ, БОБОВИХ ТА ПРОДУКТІВ ЇХ ПЕРЕРОБКИ

Із вступом України до СОТ значно розширюються можливості виходу із продукцією на світові ринки. І саме із сільськогосподарською продукцією наша держава може успішно конкурувати на світових ринках. Проте для цього необхідно, щоб сільськогосподарська продукція задовольняла вимоги споживачів щодо її якості та безпечності.

Параметри якості продукції встановлюють стандарти. На сьогоднішній день нормативними документами, що регламентують набір та параметри показників якості та безпечності сільськогосподарської продукції в Україні є ГОСТи (стандарти СРСР – зараз їх називають міждержавними стандартами), ДСТУ (Державний стандарт України), ГСТУ (Галузеві стандарти України), а також ТУУ (технічні умови України). Проте для експорту продукції необхідно, щоб вона за якісними показниками відповідала вимогам споживачів країн-імпортерів. Тому необхідно гармонізувати українські стандарти із світовими стандартами: стандартами країн Євросоюзу, міжнародними стандартами. Це процес досить складний, оскільки в українських, міжнародних та європейських стандартах дуже часто представлені різні показники якості однієї і тієї ж продукції. Щодо ГОСТів, то вони введені в дію давно ще за часів СРСР, тому вказані в них показники і методи контролю цих показників є застарілими.

Важливим напрямом експорту сільськогосподарської продукції України є експорт зернових, бобових та продуктів їх переробки. Тому доцільно проаналізувати стан нормативних документів на зернові, бобові та продукти їх переробки і методики контролювання показників її якості (код за ІС8 67.060).

Станом на 1.01.2014р. чинними нормативними документами для оцінки якості продукції «Зернові, бобові та продуктів їх переробки» (код за ІС8 67.060) є 21 стандарт Європейського Співтовариства, з яких 15 згармонізовані з

відповідними міжнародними стандартами, 60 міжнародних стандартів і ще 8 міжнародних стандартів знаходиться на стадії розробки. Щодо України, то тут чинні і Державні стандарти України (ДСТУ та ДСТУ-ЗТ), державні стандарти України згармонізовані з міжнародними стандартами (ДСТУ ISO текст аутентичний з ISO), державні стандарти України згармонізовані з міжнародними - модифіковані, державні стандарти України згармонізовані з європейськими стандартами (ДСТУ EN), державні стандарти України згармонізовані з європейськими та міжнародними стандартами (ДСТУ EN ISO). Чинними також залишаються ГОСТи, ГОСТ ИСО (ГОСТи згармонізовані з міжнародними стандартами) та республіканські стандарти РСТ УРСР.

Характеризуючи європейські стандарти, слід відмітити, що практично всі вони стосуються безпеки харчових продуктів. На даний час чинними є 6 європейських стандартів (EN) та 15 європейських стандартів згармонізованих з міжнародними стандартами (EN ISO). Вони регламентують допустимі норми шкідливих речовин у харчових продуктах та методи їх визначення. Так зокрема, EN 12955:1999 регламентує визначення вмісту афлатоксину B1 і суми афлатоксинів B1, B2, G1 і G2 в зернових, горіхах і продуктах їх переробки методом рідинної хроматографії високої роздільної здатності з постколонковою деривацією і очищенням на імунноафінній колонці. Для визначення афлатоксинов в зернових культурах, горіхах і похідних продуктів існує міжнародний стандарт ISO 16050:2003, який встановлює метод високоефективної рідинної хроматографії із оборотною фазою з постколонковою дериватизацією і очисткою по імунноафінній колонці. Межа кількісного для афлатоксину B1 і на суму афлатоксин B1, B2, G1 і G2, становить 8 мікрограмів на кілограм. В Україні діє ДСТУ 4990:2008, що регламентує визначення вмісту афлатоксинів B1. B2. G1. G2 методом рідинної хроматомас-спектрометрії у зерні, зернобобових та продуктах їх перероблення, а також згармонізований ДСТУ EN 12955-2001. Як бачимо, ці стандарти регламентують різні методи визначення афлатоксинів.

EN 13585:2001 регламентує визначення вмісту фумонізинів B1 і B2 в кукурудзяному маслі методом високоефективної рідинної хроматографії з виділенної очищеної твердої фази, а EN 14352:2004 - в маісових харчових продуктах метод HPLC з очисткою іммуноафінної колонки [1]. В Україні діє ДСТУ EN 13585:2009 «Визначення вмісту фумонізинів B1 та B2 у кукурудзі методом ВЕРХ з очищанням твердофазною екстракцією» (EN 13585:2001, IDT). В Росії є згармонізований стандарт ГОСТ EN 13585-2013 (EN 13585:2001, IDT).

EN 15054:2006 регламентує визначення вмісту хлормекват і мепіквату методом LC-MS (рідинної хроматографії і мас-спектрометрії) у харчових продуктах. Ці сполуки шкідливі, проте в Україні немає стандарту, який би регламентував метод визначення їх вмісту.

Стандарти EN 15585:2008 та EN 15587:2008 стосуються пшениці. EN 15587:2008 регламентує визначення домішок в пшениці і, зокрема, в пшениці твердих сортів, житі і кормовому ячмені. EN 15587:2008 регламентує визначення процентного вмісту зерна метадину і скловидного зерна у пшениці тверих сортів. Ці препарати застосовуються для обробітку зернових в процесі їх росту, але із зерна вони повинні бути виведені. EN 15587:2008 регламентує його допустимий вміст у зерні. В Україні немає аналогічних стандартів.

На сьогоднішній день одним з найпоширеніших видів сільськогосподарської продукції, яку експортує Україна, є пшениця. В Україні щодо пшениці чинний ДСТУ 3768: 2010 «Пшениця. Технічні умови». Саме цей стандарт за часів незалежності України неодноразово переглядався. Відомі його редакції ДСТУ 3768:98; 3768:2004; 3768:2009. Така увага до цього стандарту пояснюється важливістю пшениці як продукту експорту. Звичайно ДСТУ 3768:2010 є досконалішим за всі попередні редакції, він найбільш наближений до європейських та міжнародних стандартів, проте повністю його й досі не гармонізовано з ISO 7970:2011 «Пшениця. Технічні умови». У ДСТУ 3768:2010 пшеницю поділяють на тверду і м'яку. М'яку пшеницю поділяють на 6 класів (1-3 класи – група А, 4-5

класи - група Б і 6 клас). Тверду пшеницю поділяють на 5 класів. Це дозволяє відокремити «хлібопекарську» і високобілкову пшеницю. «Нестандартна» пшениця (п. 4.7 ДСТУ 3768:2010) – це пшениця, яка не відповідає граничній якості - мінімальним нормам 6-го класу для м'якої пшениці і 5-го класу для твердої пшениці. В ДСТУ 3768:2010 визначено, які домішки рослинного походження є шкідливими для здоров'я людини й тварин і їх перелік представлений в додатку Д стандарту ідентичний переліку, наведеному у стандарті ISO 7970:2000, тобто гармонізовано із вже застарілою версією.

За роки незалежності України створено ряд ДСТУ, які встановлюють параметри якості продукції зернових та зернобобових культур; частина з них гармонізовано із міжнародними (26% текст ідентичний і 10% текст модифіковани) та європейськими стандартами (17%). Проте чинними в Україні залишаються ще стандарти, згармонізовані із старими версіями міжнародних стандартів (9%), отож їх потрібно гармонізувати із новими версіями. Замість ГОСТів необхідно розробити ДСТУ, а по можливості ДСТУ ISO. Чинні ДСТУ необхідно згармонізувати з міжнародними та європейськими стандартами.

Необхідно постійно аналізувати нові європейські та міжнародні стандарти і, грунтуючись на їх здобутках, постійно вдосконалювати українські нормативні документи із методики контролювання показників якості зернових, бобових та продукти їх переробки.

Особливо турбує наявний на сьогодні низький рівень гармонізації українських стандартів **з** європейськими, так як по-перше європейський ринок є привабливим для українських сільськогосподарських товаровиробників і, по-друге, європейські стандарти є найзахищенішими в питаннях ризиків у харчовому та кормовому ланцюзі. Тому слід продовжити роботи з адаптування українських та європейських стандартів. Ці дії допоможуть в майбутньому українським товаровиробникам успішно конкурувати на світовому ринку.

Марків Г.В.,
к.е.н, доцент,
Львівський НАУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) аграрних підприємств є формою господарської діяльності, яка пов'язана з технологією виробництва сільськогосподарської продукції та науково-технічною діяльністю, а також з системою міжнародного маркетингу здійснення експортних та імпортних операцій з цією продукцією. Значення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств полягає в можливості одержувати валютну виручку від експорту, підвищувати технічний рівень виробництва (за рахунок імпорту, більш ефективної техніки та технологій), виробляти конкурентоспроможну продукцію.

Запровадження ефективної зовнішньоекономічної діяльності в АПК може вирішити не лише проблему завантаження виробничих потужностей переробних підприємств за рахунок забезпечення якісною сировиною, створення економічно вигідних умов в аграрному секторі для вирощування сільгосппродукції, забезпечення гарантованої зайнятості сільськогосподарських виробників, а й створення умов для виходу вітчизняних виробників на світові ринки, що особливо актуально в умовах світової продовольчої кризи.

Необхідно зазначити, що в аграрному секторі економіки України існує низка основними проблемами розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, зокрема:

- нестабільна динаміка експортно-імпортних операцій, яка характеризується протиріччям між валютними надходженнями і структурою від загального обсягу;

- використання застарілих технологій сільськогосподарськими виробниками, що призвело до низької економічної ефективності підприємств агропромислового комплексу;
- домінування в структурі експорту продукції з низьким рівнем переробки, невідповідність загальноприйнятої зовнішньоторговельної політиці по виробництву і реалізації високотехнологічних продуктів;
- неефективний механізм державної підтримки сільгоспвиробництва, що потребує активізації регуляторних інструментів впливу на виробництво;
- низька конкурентоспроможність продукції та її невідповідність міжнародним стандартам якості й безпеки;
- недостатня інвестиційна привабливість.

Реформування системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в АПК України проходило за основними етапами: становлення законодавчої бази, період лібералізації, застосування обмежень щодо імпорту та захисту національного виробника та вдосконалення системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності відповідно до вимог СОТ. Вступивши до СОТ Україна прийняла зобов'язання з обсягу заходів підтримки «жовтої скриньки» та отримала резерви зі збільшення державної підтримки за рахунок «зеленої скриньки» та модифікації надання податкових пільг.

Незважаючи на наявність достатнього законодавчого і нормативно-правового забезпечення щодо державної підтримки сільськогосподарського виробництва, державній політиці у цій сфері притаманна низка проблем, основні з яких полягають у зменшенні фінансування заходів прямої підтримки аграрного сектору. Не ефективно використовується податкове стимулювання розвитку галузі АПК у вигляді пільг по ПДВ через непропорційне накопичення фондів акумульованих коштів нарахованого податку. А відтак, чинна система не забезпечує оптимального перерозподілу фінансового ресурсу у відповідності до потреб тих чи інших пріоритетних напрямків, що потребують додаткової підтримки. Механізм

бюджетної підтримки галузі забезпечується на рівні 10-20% від загальної потреби. Постійне недофінансування галузі призводить до суттєвого зниження ефективності використання бюджетних коштів та не призводить до підвищення економічних показників розвитку галузі. Складний процедурний механізм і непрозорість отримання державної допомоги залишає вітчизняних товаровиробників поза її межами.

Недостатні обсяги фінансування державних програм, а також неефективність використання коштів призвели до припинення державних цільових програм. Так, з червня 2011 р. втратили чинність Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. та Державна цільова програма створення оптових ринків сільськогосподарської продукції. В Україні відсутні програми щодо охорони сільськогосподарських земель, їх раціонального землекористування, консервації деградованих та малопродуктивних земель. Не розроблено механізми державної компенсації при страхуванні сільськогосподарської продукції.

Непередбачуваність адміністративного регулювання цін і обмежень експорту, неефективні механізми державної підтримки сільгоспвиробництва, відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення не сприяє підвищенню інвестиційної привабливості сільського господарства, як для власних товаровиробників, так і іноземних фірм та компаній, стримує розвиток агропромислового комплексу держави.

За весь період незалежності держави в агропромисловий комплекс надійшло приблизно $ 2,5 млрд. прямих іноземних інвестицій, на рівні майже 7% від загального обсягу в економіку України, що свідчить про значний потенціал і незадовільний стан сільськогосподарського виробника. Тим часом, ЄБРР щороку нарощує інвестиції в аграрний сектор України: в 2009 р. обсяг фінансування склав 138 млн., а в 2011 р. досяг 190 млн.. Встановлено, що 76,2% загальної суми інвестицій вкладено у спільні підприємства, які в змозі впроваджувати сучасні

технології, іноземний досвід менеджменту та сприяють виходу вітчизняних товаровиробників на зовнішні ринки. Це пояснюється основними критеріями діяльності спільного підприємства: комерційна ефективність – відображає спрямованість співвідношення фінансових витрат і результатів; ефективність інвестиційно-інноваційних вкладень – характеризує вигоду від інвестування операційних процесів; техніко-технологічна ефективність – передбачає збільшення доходності при скороченні технологічних циклів, зниженні витрат на виробництво продукції, скороченні трудомісткості технології; соціальна ефективність – збільшення кількості робочих місць, умови підвищення кваліфікації вітчизняних кадрів; зростання експортного потенціалу – передбачає збільшення валютної виручки; бюджетна ефективність – враховує вплив спільного підприємства на витрати (доходи) бюджету.

Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках може забезпечити переробний сектор. Переорієнтація дотаційною допомоги на переробну галузь дасть змогу не лише підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках, але й отримати набагато більшу фінансову вигоду від розвитку переробних підприємств, адже саме вони формують основну додану вартість сільгосппродукції. Тенденції розвинених країн світу підтверджують, що саме від переробних підприємств залежить функціонування сільського господарства і раціональне використання виробничих потужностей та впровадження безвідходних технологій.

Узгодження інтересів суб’єктів агропромислового комплексу і державних органів управління при удосконаленні механізму управління зовнішньоекономічної діяльністю, використання можливостей, переваг ефективних форм інтеграційних відносин дозволить Україні зайняти достойне місце на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Існуючі протиріччя між показниками кількісної динаміки експортно-імпортних операцій, низька конкурентоспроможність вітчизняних сільсько-

господарських виробників, потребують подолання багатьох проблем з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, зокрема:гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно стандартів ЄС; збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через: сприяння розробці і впровадженню систем управління якістю; покращення репутації України на міжнародному ринку продовольства як країни-виробника екологічно чистих і безпечних продуктів, співробітництво з міжнародними фондовими біржами, організація міжнародних виставок, ярмарок, семінарів в Україні та сприяння участі вітчизняних суб'єктів господарювання у таких заходах за кордоном; збільшення обсягів державного фінансування наукових розробок у сфері біотехнологій, генетики, селекції, племінної діяльності, з метою покращення вхідних факторів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами; використання позитивного досвіду країн ЄС у регулюванні ринку аграрної продукції у напрямі зміцнення конкуренто-спроможності АПК.

Ефективна робота підприємств агропромислового комплексу повинна визначатися правильним вибором стратегічних орієнтирів, що дозволяють якнайкраще реалізувати потенціал цієї сфери. Зовнішньоекономічна діяльність має стати основою стратегії економічного росту і розвитку підприємств харчового комплексу і АПК, підвищення конкурентоспроможності виробленої ними продукції.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України до 2020 р., яка розроблена на основі Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна реформа» і Програми розвитку України до 2020 року, визначає пріоритетні практичні напрямки

ефективного використання потенціалу аграрного сектора, що гарантує вирішення основних проблем зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах агропромислового комплексу держави. Це уможливлює стабільність експортоорієнтованого та конкурентоспроможного стану на внутрішньому і зовнішніх ринках України.

Оліщук П.О.,
к.е.н, в.о. доцента,
Львівський НАУ

КООПЕРАТИВНІ ІНІЦІАТИВИ ТА ЇХ ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА

Розвиток сільських територій становить для країни важливе стратегічне значення, від успішності якого безпосередньо залежать і геополітичне становище країни, і її роль у світовій економічній системі. Важливою складовою реалізації даної стратегічної задачі є інституційна реформа, спрямована на створення адекватних поставленим цілям матриць формальних і неформальних соціальних та економічних інститутів, норм і правил. Необхідне цілеспрямоване формування інститутів сталого розвитку сільської місцевості.

Основна проблема полягає навіть не в тому, що село перетворилося на зону суцільної бідності та соціального неблагополуччя, а в тому, що у керівництва держави відсутня науково обґрунтована цілісна концепція виведення села із соціально-економічної кризи та відповідно більш-менш визначена стратегія аграрних перетворень. Як результат, на селі зміцнюються позиції неформальної економіки, відбувається архаїзація господарського життя, спостерігається зростання бюрократизації влади, посилюються невизначеність, хаос і безлад. Іншими словами, має місце різке погіршення «якості» економічних і соціальних інститутів, що є основною причиною деградації села. Враховуючи, що за сучасних

умов дієвим інструментом, який мав би сприяти розвитку сільського господарства на селі є кооперація, то її якісне інституційне забезпечення набуває особливого значення.

Питання розвитку кооперації на селі та її впливу на суспільний поступ вивчали відомі українські вчені І. Франко, М. Туган-Барановський. Сучасні проблеми виникнення, функціонування і розвитку сільськогосподарських кооперативних структур, стали предметом дослідження вітчизняних економістів Ю. Губені, В. Зіновчука, М. Ільчука, С. Кваші, І. Костирка, М. Маліка, Г. Черевка, В. Юрчишина та інших.

Попри ґрунтовні та багатопланові наукові розробки, окремі питання розвитку кооперації на селі, а особливо стосовно ролі в цьому процесі місцевих ініціатив, досліджені недостатньо. На нашу думку, особливо це стосується впливу кооперативних ініціатив на соціально-економічний розвиток села та підвищення рівня добробуту населення.

Життєдіяльність на селі відрізняється особливою цілісністю. Аграрна економіка значно більшою мірою, ніж промисловість та інші галузі, занурена в складну мережу соціальних зв'язків, і господарську діяльність сільського жителя не можна розглядати поза межами загальної системи його соціальних зв'язків. Селянин багато в чому керується у своїх діях не особистою вигодою, не економічною доцільністю, а традиціями, що склалися в тому локальному співтоваристві, до якого він належить.

Незважаючи на певні досягнення у застосуванні інституційно-еволюційної методології до досліджень актуальних соціально-економічних проблем, важко однозначно стверджувати, що сформовані на сьогодні теоретичні уявлення про інституційний устрій сільської економіки досить повні та всебічні.

Інституційний устрій села доцільно розглядати на трьох рівнях (рис.). На формальному, «поверхневому» рівні інститути легко виявити, але не завжди їх можна ідентифікувати.

Щоб розкрити всю значущість і складність взаємодії між інститутами й економічною діяльністю, необхідно вивчити фундаментальні механізми, що спрямовують господарську поведінку людей і представлені у вигляді стійких, відтворюваних щодня психологічних установок, інтуїтивних припущень, звичок, рольових очікувань, переваг, ціннісних орієнтирів, які значною мірою перебувають поза сферою свідомих рішень і контролю.

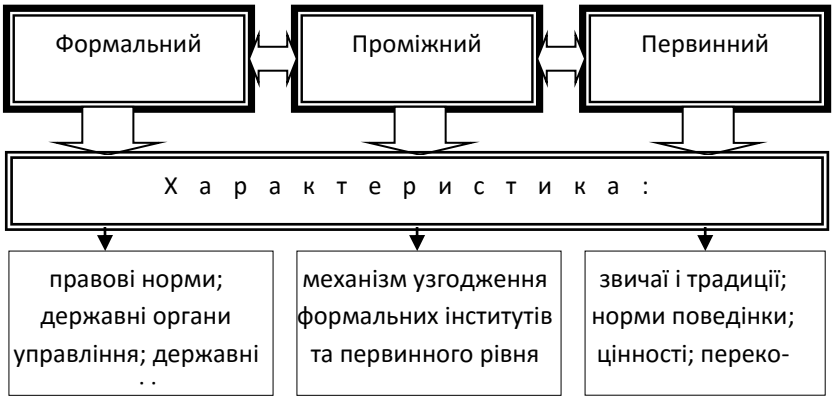

Рис. 1. Рівні інституційного середовища розвитку кооперативних ініціатив

Будь-який суб'єкт сільської економіки (домогосподарство, фермерське господарство, сільськогосподарське підприємство, приватний підприємець, задіяний у несільськогосподарській діяльності, сільська рада) об'єктивно змушений діяти одночасно в рамках різних інституційних структур. Під інституційної структурою розуміється сукупність інститутів, яка формує певним чином упорядковану цілісність. Інституційні структури можуть виникнути як спонтанно, у процесі тривалого історичного розвитку і під впливом комплексу чинників і умов, так і створюватися усвідомлено, цілеспрямовано, відповідно до певного плану, програми.

Формування ефективного інституційного середовища на селі передбачає реальну участь у цьому процесі не тільки держави і сільгосппідприємств, а й сільського населення. Ігнорування ж інтересів та ініціативи селян загрожує порушенням органічності, системності та комплексності інституційного реформування села та перешкоджатиме модернізації аграрного сектору.

На селі необхідно розвивати в першу чергу такі інститути і форми організації економічного та соціального життя, які допомагали б реалізувати нагальні потреби та корінні інтереси переважної частини населення, посилювали б ініціативу знизу і творчість мас, активізували підприємницьку, організаційну та інноваційну діяльність селян.

Відзначимо, що ініціативність у селян неможливо нав'язати «зверху», якщо вони самі того не бажатимуть. Таким чином, на сьогодні є необхідність провадження інформаційної політики на національному рівні, яка б сприяла усвідомленню селянами думки, що всі існуючі у їхніх громадах проблеми найкраще спроможні вирішити вони самі, не покладаючи сподівань ні на державу, ні на інші інституції.

Світовий досвід свідчить, що для максимально ефективного здійснення будь-якого процесу вкрай важливою є правильно організована система управління ним. На сьогодні, на жаль, жодна із наявних формальних та неформальних інституцій не провадить кваліфікованого управління розвитком кооперативних ініціатив, що не стимулює розвитку кооперативного руху. Таким чином, на сьогодні вкрай важливим для активізації сільськогосподарської кооперації є:

1) розробка та реалізація національної програми розвитку та підтримки кооперативного руху на селі;

2) реорганізація сільського самоврядування та системи державного управління сільським господарством на всіх рівнях з метою подолання домінуючих тут адміністративно-директивної діяльності, бюрократичних методів і принципів, посилення функціональної діяльності;

3) зменшення адміністративних перепон та сприяння розвитку сільськогосподарських кооперативів шляхом обмеження повноважень контролюючих органів з втручання в поточну господарську діяльність; спрощення процедури створення та ліквідації кооперативу;

4) створення багаторівневої та наскрізної системи навчання, підготовки і перепідготовки фахівців-аграрників, підприємців, кооператорів, громадських діячів універсального типу за схемою «школа – професійний ліцей – профільний коледж – аграрний університет».

Таким чином, подальша активізація процесів сільськогосподарської кооперації та кооперативних ініціатив залежить від ефективності відповідних систем інституційної та фінансової підтримки регіонального розвитку та їх адекватного кадрового забезпечення. Закордонний досвід пропонує відпрацьовану форму інституційної підтримки кооперативного руху. Це можуть бути і агенції місцевого розвитку та їх мережі. Вони ефективно співпрацюють з місцевою та центральною владами як фокусні центри стратегічного планування та супроводження проектів розвитку сільських територій, забезпечують ефективну міжсекторну співпрацю влади, бізнесу, громадськості.

Погорецький М.О.,
старший викладач,
Львівський НАУ

ОСНОВНІ УМОВИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ

Важливою умовою ефективного розвитку будь – якої держави є ефективний розвиток ринкової економіки, оскільки це дозволить державі зміцнити свої позиції на зовнішньому ринку, покращити інвестиційний клімат, збільшити обсяги виробництва і т.д. Але для того щоб розвивалася ринкова економіка в країні, необхідно щоб розвивалися всі її складові, зокрема ринок та його інфраструктура.

В свою чергу ефективний розвиток інфраструктури ринку, можливий лише при умові вдалого її формування. Дуже часто при формуванні інфраструктури аграрного ринку не враховуються принципи та умови її формування, що призводить до створення певних незручностей при купівлі споживачами аграрної продукції, недоотримання капіталу та послабленні зв’язків між виробниками та споживачами. Тому сьогодні дуже важливим є дослідження питання формування інфраструктури аграрного ринку, адже вдало сформована інфраструктура аграрного ринку – це запорука його стабільного та ефективного розвитку.

Забезпечення продовольчої безпеки держави та підвищення життєвого рівня населення України багато в чому залежить від цілеспрямованої роботи та організації цивілізованого аграрного ринку, особливо на рівні регіонів. Ця робота передбачає створення ринкової інфраструктури, формування продуктових ринків та адекватних механізмів функціонування ринку.

Досліджуючи умови та принципи формування інфраструктури аграрного ринку, необхідно перш за все з’ясувати суть таких понять як “ринок” та “інфраструктура ринку”.

Отже, ринок – це економічна категорія товарного виробництва, що являє собою сферу обміну з певною системою ринкових відносин між продавцями і покупцями. В свою чергу інфраструктура ринку – це інфраструктура, що забезпечує функціонування ринку. Включає оптові підприємства, біржі, брокерські фірми, банки, фінансові інститути, податкову систему, транспортні засоби, зв'язок тощо. Аграрний ринок та його інфраструктура дуже тісно пов’язані між собою, оскільки від того наскільки вдало сформована інфраструктура аграрного ринку і буде залежати наскільки ефективно аграрний ринок буде розвиватися.

Досліджуючи формування інфраструктури аграрного ринку, доцільно буде згадати коли почався цей процес. Процес формування інфраструктури аграрного ринку в Україні розпочався ще на початку 90 – х років, коли відбувся перший етап

відродження біржової торгівлі, організаційно – правові засади якої були закладені в законі України “Про товарну біржу”, який вийшов 1991 року.

При формуванні інфраструктури аграрного ринку необхідно дотримуватись певних умов, які випливають з умови формування самого ринку (рис.1).

Рис.1. Умови, що забезпечують формування ринку

Суспільний поділ праці при формуванні інфраструктури аграрного ринку є тією умовою, яка дозволить визначити спеціалізацію кожного елемента інфраструктури аграрного ринку, їхню роль на ринку, основні функції та завдання.

Самостійність та економічна відповідальність елементів інфраструктури ринку дозволить посередникам, оптовим та роздрібним підприємствам, банкам, фінансовим інститутам, транспортним організаціям, консалтинговим компаніям та іншим елементам інфраструктури ринку діяти самостійно в прийнятті конкретних рішень в межах закону та нести відповідальність за їх прийняття і виконання.

Наявність різних форм власності є вкрай необхідною умовою формування інфраструктури аграрного ринку, оскільки дозволяє елементам інфраструктури ринку вибирати форму власності відповідно до сфери діяльності та вимог законодавства.

Конкуренція як одна з умов формування інфраструктури аграрного ринку дасть позитивний ефект при формуванні даної інфраструктури, оскільки

підприємства, які будуть входити в інфраструктуру аграрного ринку будуть змушенні створити максимум вигод як для виробників, так і для споживачів, для того щоб зайняти місце в цій інфраструктурі.

Вільне ціноутворення дозволить зробити спільними інтереси виробника і споживача, оскільки виробник буде зацікавлений в продажі товару чи послуги за вигідною ціною, а споживач – в купівлі якісного та відносно недорогого товару чи послуги.

При наявності стабільної грошової системи під час процесу формування інфраструктури аграрного ринку, вигоду отримають всі елементи інфраструктури аграрного ринку, оскільки будуть мати певні гарантії того, що їхній бізнес буде вдалим і стабільним. Споживачі ж при наявності стабільної грошової системи на аграрному ринку зможуть мати інструменти впливу на виробника.

Процес формування інфраструктури аграрного ринку повинен відповідати певним принципам, але перед тим, як визначати основні принципи формування інфраструктури аграрного ринку, проаналізуємо основні принципи формування ринку.

Отже, основними принципами функціонування ринку можна вважати такі: економічну самостійність суб'єктів ринку, що передбачає свободу вибору форм власності і господарювання, планування господарської діяльності, розпоряджання майном, доходами і так далі; економічну рівність, тобто рівні економічні умови господарювання для всіх форм власності й господарств, рівні умови і принципи ціноутворення, оподаткування, розподілу прибутку і кредитування; економічну відповідальність, тобто відповідальність за результати роботи, якість продукції, що надходить на ринок; свободу вибору — це означає, що власники грошових і матеріальних ресурсів можуть використовувати їх на свій розсуд.

Відповідно до основних принципів функціонування ринку основними принципами формування інфраструктури аграрного ринку будуть наступні: економічна самостійність інфраструктурних елементів аграрного ринку,

економічна рівність, відповідальність, географічний принцип, демографічний принцип, законність, маркетинговий принцип, принцип системності, принцип адаптованості до сучасних умов, державна підтримка (Рис.2).

Принцип економічної самостійності інфраструктурних елементів аграрного ринку при формуванні інфраструктури аграрного ринку, дозволить підприємствам, які входять в інфраструктуру аграрного ринку самостійно планувати господарську діяльність, розпоряджатися доходами та майном.

Принцип економічної рівності дасть можливість вирівняти права інфраструктурних елементів аграрного ринку у відповідності до частки, яку вони займають в даній інфраструктурі.

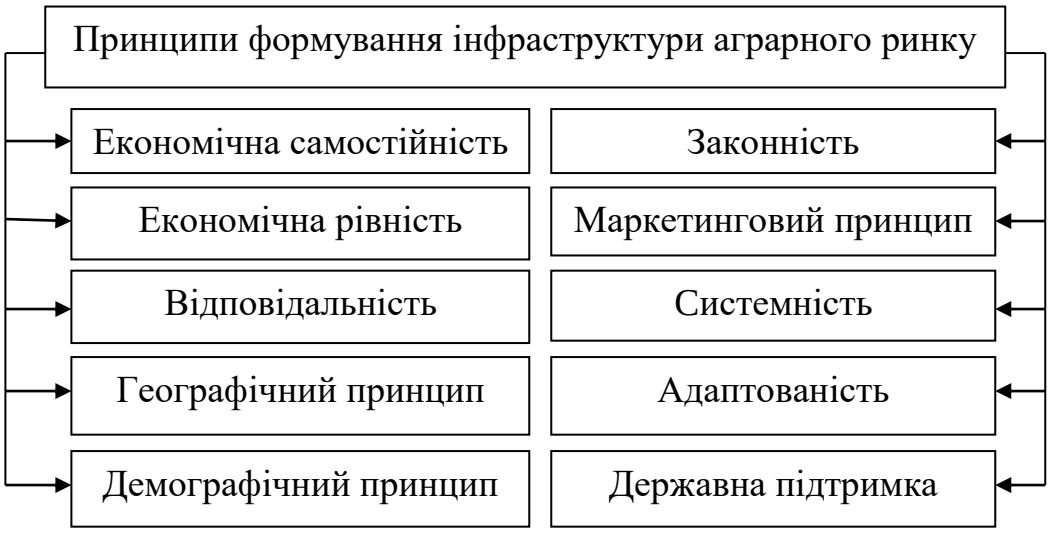

Рис. 2. Принципи формування інфраструктури аграрного ринку

Принцип відповідальності при формуванні інфраструктури аграрного ринку дозволить дотримуватися встановлених умов та норм щодо формування інфраструктури аграрного ринку.

Дуже важливе значення при формуванні інфраструктури аграрного ринку має географічний принцип. Його суть полягає у тому, що інфраструктура ринку повинна формуватися на відносно невеликій відстані від самого ринку. Це

дозволить мінімізувати витрати при транспортуванні, зберіганні, упакуванні та реалізації продукції.

Суть демографічного принципу полягає у тому, що потужну, конкурентоспроможну інфраструктура необхідно формувати у тому регіоні, де велика густота населення.

При формуванні інфраструктури аграрного ринку чи будь – якого іншого ринку потрібно дотримуватися чинного законодавства. Законність, як один із принципів формування інфраструктури аграрного ринку, дозволить зменшити сектор тіньової економіки, тим самим збільшивши надходження коштів в місцеві бюджети.

Дотримання маркетингових умов при формуванні інфраструктури аграрного ринку дозволить вивчити смаки та уподобання споживачів, організувати ефективну рекламу, стимулювати збут сільськогосподарської продукції та здійснювати пропаганду.

Будь – яка діяльність, яка здійснюється на ринку, повинна бути системною. При формуванні інфраструктури аграрного ринку системність має велике значення, оскільки, коли всі інфраструктурні елементи аграрного ринку будуть здійснювати свою діяльність організовано та будуть працювати для однієї мети, тоді і в цілому аграрний ринок буде працювати ефективно.

Вміння адаптуватися до сучасних умов дозволить підприємствам, які входять до інфраструктури аграрного ринку, зменшити свої збитки, зекономити час та виправити недоліки в своїй діяльності, оскільки формування інфраструктури аграрного ринку процес довготривалий і потребує постійного вдосконалення.

При формуванні інфраструктури аграрного ринку важливе значення має роль держави як регулятора цього процесу. Держава повинна бути зацікавлена в формуванні та розвитку аграрного ринку в цілому та його інфраструктурних елементів. Вона повинна підприємствам, які входять в інфраструктуру аграрного ринку зменшити ставку податку, видавати різного роду дотації, стимулювати до

ефективної праці, оскільки тільки аграрний сектор здатен підняти Україну на новий рівень економічного розвитку.

Важливим аспектом при формуванні інфраструктури аграрного ринку є використання іноземного досвіду. Адже новітні технології дозволять зекономити час при купівлі – продажу товару чи послуги, збільшити прибутки та модернізувати аграрний ринок.

Таким чином, для того щоб сформувати ефективний та конкурентоспроможний аграрний ринок не тільки в Україні, а й в Європі та світі, необхідно дотримувати основних умов та принципів формування його інфраструктури, потрібно використовувати як науковий, так і практичний досвід.

Отже, будь – який механізм працює злагоджено тільки тоді, коли ефективно та продуктивно працюють його складові. Так само аграрний ринок зможе працювати ефективно тільки тоді, коли буде мати потужну інфраструктуру. На даний час інфраструктура аграрного ринку суттєво відстає від вимог як виробника, так і споживача. Тому для вирішення цієї проблеми потрібно сформувати нову, більш адаптовану до сучасних умов інфраструктуру аграрного ринку. Це можливо лише при дотриманні основних умов та принципів формування цієї інфраструктури. Ці завдання мають вирішувати як виробник, так і інфраструктурні елементи аграрного ринку (підприємства оптової та роздрібної торгівлі, фінансові організації, заготівельні організації, транспортні підприємства і т.д.), а також держава, яка має створити всі необхідні умови для розвитку аграрного бізнесу.

Таким чином, тільки економічна самостійність та рівність суб’єктів аграрного ринку, їхня відповідальність та адаптованість до сучасних умов на засадах законності, системності та стабільній грошовій системі і політичній ситуації, дозволить сформувати в нашій державі ефективний аграрний ринок з відповідною інфраструктурою.

Прокопишин О.С.

к.е.н., доцент

Львівський НАУ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКІВ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ АПК В УКРАЇНІ

В процесі реалізації геополітичних переваг національної економіки, заслуговує на увагу потенціал вітчизняного агропромислового комплексу, який відіграє ключову роль у вирішенні питань розвитку національної економіки та підвищенні рівня її конкурентоспроможності. Це пояснюється тим, що сільське господарство є пріоритетною, експортноорієнтованою галуззю національної економіки. Одним з головних напрямів на шляху до інтеграції України в світове господарство наразі є активна робота національних підприємств щодо виходу на зовнішні ринки збуту. Ефективний збут сільськогосподарської продукції на сьогодні є найбільш проблемним сегментом у діяльності агропромислового комплексу. Особливо проблемним питанням є організація збуту молока, м'яса та плодоовочевої продукції, яка виробляється малими фермерськими та особистими селянськими господарствами. Саме участь в міжнародній торгівлі дозволить підприємствам АПК України вийти на новий рівень свого розвитку.

Проблема експортної діяльності вітчизняних підприємств розглядається в контексті зовнішньоекономічної інтеграції, як найважливіша умова входження галузі у світову господарську систему. Запорукою успішного партнерства українських підприємств у сфері міжнародної торгівлі є також перехід до нового рівня якості продукції, зміни її асортименту та номенклатури, стандартів і вимог до її виробництва, впровадження нових технологій та нового обладнання, що обумовлено необхідністю адаптації вітчизняного аграрного бізнесу до вимог світового ринку, в тому числі:

- необхідністю пристосування організаційної структури підприємства до ринкових вимог;
- потребою в удосконаленні виробничої діяльності, оскільки збут є індикатором ефективності функціонування виробничої системи підприємства;

- боротьбою за споживача, адже у конкурентному середовищі саме споживачі самостійно вибирають постачальника, керуючись мотивом найбільшої вигоди.

Система функціонування підприємств АПК, що здійснюють експортну діяльність, свідчить про відсутність маркетингових стратегій збуту продукції на зовнішніх ринках, а планування експортної діяльності обмежується лише оцінкою майбутніх продажів без будь-якої прив'язки до виробництва. Всі функції міжнародного маркетингу здійснюються розрізнено і не в повному обсязі. Існуючі ж структури управління в більшості своїй орієнтовані на виробництво і не забезпечують такі функції маркетингу, як дослідження зовнішнього ринку і аналіз чинників, що впливають на збут продукції, розробка експортної стратегії і тактики ринкової поведінки підприємства, що не дає можливості товаровиробникам ефективно використовувати потенційні можливості світового аграрного ринку.

Таким чином, в умовах ринкової економіки виробник продукції повинен управляти та контролювати увесь процес товароруху – починаючи від поставок сировини та закінчуючи споживанням.

Для розширення ринків збуту та успішного просування вітчизняної аграрної продукції на світові продовольчі ринки необхідно:

- переорієнтувати розвиток економіки агропромислового комплексу на нарощування експортного потенціалу, при умові дотримання балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на сільськогосподарську продукцію;

- підвищувати ефективність виробництва традиційної для України експортної продукції - зернових культур, соняшника, продукції тваринництва та нарощувати потенціал у перспективних секторах світового сільського господарства: виробництво рапсу, відродження льоновиробництва;

- диверсифікувати географічну структуру зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції (насамперед експорту), мінімізуючи залежність від окремих держав (ринків), підсилюючи тим самим економічну безпеку країни;

- забезпечити на державному рівні збалансованість експорту й імпорту сільськогосподарської продукції, тобто домагатися збільшення позитивного сальдо в зовнішній торгівлі – перевищення експорту над імпортом.

Рубай О.В.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах підготовки вступу України до Європейського Союзу все гостріше постають проблеми підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, забезпечення фінансової стійкості підприємств що вимагає нових підходів до управління підприємством і, зокрема, глибокого дослідження проблем управління капіталом.

Капітал виступає головною економічною базою створення і розвитку підприємства, забезпечує задоволення інтересів держави, власників і персоналу, є однією з найголовніших ланок системи фінансового менеджменту.

Незначні тенденції стабілізації розвитку галузі не спричинили суттєвих зрушень у підвищенні ефективності формування та використання капіталу сільськогосподарських організаційно-правових структур, більшість з яких перебувають сьогодні у кризовому стані. Таке становище потребує розробки заходів формування оптимальної структури капіталу, пошуку шляхів і напрямів оптимального його залучення в господарську діяльність.

Сільськогосподарські підприємства мають найбільший період обороту капіталу. Від їх діяльності залежить розвиток переробної, харчової та інших

галузей промисловості. Нині одиниця валової продукції сільського господарства створює умови для виробництва більше десяти її одиниць в інших галузях економіки країни.

Ефективність існування підприємства в першу чергу залежить від вміння менеджерів працювати з капіталом, оскільки він відображає економічні процеси підприємства та його стан у цілому. Капітал - об’єктивна основа створення підприємств та їх подальшого ефективного функціонування. Здатність капіталу генерувати грошові потоки та створювати нову вартість обумовлюють необхідність науково обґрунтованого системного управління ним на всіх стадіях кругообігу з урахуванням сучасних тенденцій інноваційного розвитку суб’єктів господарювання які орієнтовані на економічне зростання. І. Бланк, І. Назаренко управління капіталом розглядають як систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов’язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства.

Простіше кажучи, управління капіталом - це вплив суб'єкта ринку (тобто підприємства) на об'єкт управління (тобто капітал) з метою ефективного та оптимального використання цього об'єкта для ведення господарської діяльності суб'єкта.

Управління капіталом - основне завдання фінансового менеджера на будь-якому підприємстві, оскільки обсяг, структура та вартість капіталу суттєво впливають на основні показники фінансово-господарської діяльності даного підприємства та в цілому на ефективність його діяльності.

Управління капіталом сільськогосподарського підприємства, як і весь процес управління, повинен містити стратегію і тактику управління. Під стратегією слід розуміти загальний напрямок і спосіб використання засобів для досягнення поставленої мети. Встановлюючи визначені правила й обмеження, стратегія дає змогу сконцентрувати зусилля на тих варіантах рішень, що не суперечать обраному

напрямку управлінської діяльності. Тактика управління — це конкретні методи і прийоми досягнення поставленої мети у визначеній ситуації й у визначений момент часу. Завдання тактики управління — вибір найоптимальнішого рішення і способів його втілення в ситуації, яка склалася. Від рівня розвитку та вдосконалення системи управління капіталом значною мірою залежить ефективність господарської діяльності.

Управління капіталом суб'єктів господарювання тісно пов'язане із прийняттям управлінських рішень, оскільки його величина та динаміка є важливими критеріями для встановлення їх оптимальності. Капітал завжди є необхідним атрибутом діяльності - від моменту створення підприємства до його ліквідації або реорганізації. Своєю чергою, управління капіталом передбачає вплив на його обсяг і структуру, а також джерела формування з метою підвищення ефективності його використання.

Отже, налагоджена система принципів і методів управління капіталом передбачає: розроблення загальної стратегії управління капіталом; чітку постановку цілей і завдань управління капіталом, а також контроль за їх дотриманням у майбутньому періоді; удосконалення методики визначення й аналізу ефективності використання власного, позикового та залученого капіталу; пошук шляхів оптимізації процесу управління капіталом, а також їх аналізу і впровадження; розроблення методики оперативного управління високоліквідними обіговими активами; орієнтацію на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління капіталом та оптимізацію структури капіталу.

В сучасних умовах господарювання, вимагає детальнішого дослідження оптимізація структури капіталу сільськогосподарських підприємств. Структура капіталу пов’язана з особливостями кожної з його складових частин, тобто власного, позикового та залученого. З одного боку, підприємство, яке використовує лише власний капітал, має найвищу фінансову стійкість. З іншого боку, підприємство, що використовує позиковий і залучений капітал, забезпечує вищий

фінансовий потенціал для економічного розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту рентабельності власного капіталу.

Оптимізація структури капіталу є одним з найбільш важливих і складних завдань, які вирішуються у процесі стратегічної оцінки фінансування підприємства в сучасних умовах. Процес оптимізації структури капіталу вимагає певної логічної послідовності, зокрема: проведення аналізу складу і структури капіталу підприємства за ряд періодів. При цьому аналізуються такі параметри, як коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, співвідношення між короткостроковими та довгостроковими зобов'язаннями, показники оборотності та дохідності активів і власного капіталу. Надалі слід вивчити ключові чинники, що визначають структуру капіталу, а саме: галузеві особливості фінансово-господарської діяльності підприємства, рівень поточної діяльності, податкове навантаження на підприємство, стадії життєвого циклу підприємства, що особливо актуальним є для сільськогосподарських підприємств.

Отже, управління капіталом сільськогосподарських підприємств – це система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства. Вдосконалення системи управління капіталом підприємства, зокрема його формування та використання, набувають особливого значення, оскільки створення та розвиток необхідної фінансової ресурсної бази є важливою умовою сталого економічного зростання сільськогосподарських підприємств. Під час розроблення фінансової політики підприємства потрібно вибрати таку структуру капіталу при якій забезпечується найефективніша пропорційність між коефіцієнтами дохідності та фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість.

Садура О.Б.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

ДОЦІЛЬНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ Ф'ЮЧЕРСНИХ РИНКІВ

Ф'ючерсна торгівля залежить від багатьох факторів. По-перше, це стан економіки в цілому, у міжнародній торгівлі, сама біржова торгівля. На динаміку ф'ючерсної торгівлі відчутно впливає циклічний характер виробництва. В умовах спаду загострюється конкурентна боротьба, прискорюються інтеграційні процеси, активізуються зусилля бірж на впровадження нових товарів і методів торгівлі. Циклічність виробництва більше впливає на ціни промислових біржових товарів (метали, нафта, індекси акцій на фондових біржах). Ціни на сільськогосподарські товари коливаються згідно з своїми законами: найбільший вплив мають перевиробництво у сільському господарстві, стихійні лиха, неврожай.

Ф'ючерсні біржі стали своєрідними фінансовими інститутами, що обслуговують торгівлю. Для успішного їх функціонування однією із найважливіших умов є стан валютно-фінансової системи, достатня кількість фінансових ресурсів. Тому ф'ючерсні біржі традиційно розташовувалися у великих фінансових центрах світу: Нью-Йорку, Лондоні, Токіо, Франкфурті-на-Майні, Парижі, Чикаго тощо.

Ф'ючерсна торгівля є об'єктом заставних операцій. Без банківського кредитування, без достатньої кількості вільних грошових коштів ф'ючерсна торгівля є не можливою.

У сучасній Україні така перспектива також можлива. Кредити, вільні грошові кошти є, але донедавна інфляція не дозволяла вкладати їх у довгострокові програми. Значною перешкодою на шляху становлення ф'ючерсної торгівлі є політична нестабільність, несприйняття прозорості ф'ючерсного ринку щодо визначення центральних ринкових цін на сировину та інші активи. Ф'ючерсна торгівля у цьому випадку відіграла би позитивну роль, крім того через розширення

біржового обігу можна суттєво впливати на зниження рівня інфляції, визначати спотові ціни та курси, а також прогнозувати майбутню кон'юнктуру ринків.

Деякі західні економісти вважають виникнення ф'ючерсної біржі «комерційною революцією», вбачають у ній організаційну та плануючу силу, що динамізує всю економіку. Завдяки діям транснаціональних корпорацій (ТНК), як торговельних, так і промислових, концентрується і централізується виробництво, особливо сільськогосподарської сировини та продовольства. Це підвищує товарність виробництва. Товарна продукція надходить на ринок як товарний капітал, що підлягає ризикові зміни ринкової кон'юнктури, а це в свою чергу зумовлює його страхування через біржовий механізм. Ф'ючерсна торгівля постійно вдосконалюється, концентрується у провідних фінансових центрах світу.

Ф'ючерсні ринки є ефективними через те, що вони максимально наближені до класичної концепції досконалої конкуренції. Структура ф'ючерсних ринків створена в процесі еволюції ринкових відносин, а не владними та регулюючими органами. На сьогодні завдання регулюючих органів більшою мірою пов'язане саме зі збереженням первісної структури ф'ючерсного ринку. На ринках ф'ючерсних контрактів присутня велика кількість продавців і покупців, що унеможливлює будь-який відчутний вплив на ринок з боку одного конкретного трейдера. Ф'ючерсні контракти є ідеально гомогенними за винятком ціни та дати поставки, а вартість входу на ринок дуже низька.

Існування ф'ючерсних ринків створило інформаційний потік, який значно перевищує інформацію, яка надходить з будь-яких інших ринків. Це дозволяє приймати більш виважені управлінські рішення. Ф'ючерсні ринки є місцем інтерпретації та обміну інформацією, яка має найбільш важливу економічну роль як для учасників, так і для тих, хто не зайнятий безпосередньо в торгівлі на ринку. Ф'ючерсні ринки через свою інформаційну роль роблять більш ефективним функціонування фізичних і спотових ринків.

Суб'єкти господарської діяльності стикаються з ціновим ризиком під час купівлі ресурсів, їхньої переробки та подальшого продажу. Під час усіх цих процесів ціни можуть значно змінюватися, інколи це може призвести до збитковості. Для успішного функціонування суб'єкта ринку слід уміти управляти такими ризиками, а успішне управління ними забезпечує позитивні фінансові наслідки, і той, хто зможе мінімізувати ризики, матиме більшу можливість отримання вищого прибутку.

Отже, слід відзначити, що доцільність ф'ючерсних ринків полягає у спрощенні управління ціновим ризиком, допомозі підприємствам у форвардному ціноутворенні, наданні підприємствам інструментів для залучення та захисту додаткового операційного капіталу, наданні інформації для прийняття адекватних управлінських рішень.

Синявська Л. В.,
к. е. н., доцент,
Львівський НАУ

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Фіксований сільськогосподарський податок було запроваджено відповідно до розпорядження Президента України від 1 грудня 1998 року з метою зупинення спаду, стабілізації і нарощування агропромислового виробництва, забезпечення продовольчої безпеки держави.

Введення цього податку сприяло зменшенню податкового тиску на виробника сільськогосподарської продукції. Разом з тим Закон передбачив суттєве спрощення механізму нарахування та сплати податків, оскільки фіксований сільськогосподарський податок замінив чотири податки та вісім зборів.

Чинний спеціальний режим прямого оподаткування не позбавлений недоліків і механізм його справляння потребує удосконалення.

Запровадження ФСП в Україні, без сумніву, мало низку позитивних моментів:

- зниження податкового навантаження на сільськогосподарських товаровиробників;

-зростання рівня сплати податкових платежів;

-спрощення механізмів нарахування, обліку розрахунків та сплати податків;

-стабілізація бази оподаткування та оптимізація строків сплати;

-створення умов оподаткування, за яких відсутня мотивація до приховування результатів господарювання тощо.

Про те, аналіз наукових праць з проблем оподаткування свідчить, що ФСП з початку його запровадження і до теперішнього часу не виконує притаманну йому функцію, не сприяє стимулюванню розвитку товаровиробників. З огляду на стан галузі в кінці 90-х років такий крок виправдовував себе. Але через часті зміни в законодавстві накопичився цілій ряд недоліків.

Одним із прогалин з часів запровадження аналізованого податку платники в разі перевищення ними обсягів реалізації покупних товарів, робіт та послуг за рік 25 % від їх валового доходу, лише з наступного року переходять на загальну систему оподаткування. Така норма Податкового кодексу України не лише дозволяє але й стимулює використання цього спецрежиму прямого оподаткування холдингами з метою формування «законних» схем ухилення від сплати значної частини податків.

Недосконалою є база грошової оцінки угідь. Основною проблемою існуючого підходу визначення бази оподаткування, а отже і розміру фіксованого сільськогосподарського податку, є недосконаліть методики розрахунку вартості сільськогосподарських земель, її розмір залежить від показників, що відображають продуктивність землі, а саме: ґрунтової родючості, технологічних властивостей ґрунту та місця розташування об'єкта оцінки. Як відомо з економічної теорії, величина доходу, одержуваного господарюючим суб'єктом, отже, його здатність до сплати податку залежить від багатьох факторів. Найважливішим із них є

забезпеченість необхідними для цього економічними ресурсами: природними, трудовими, капіталом, досягненнями науки й техніки, підприємницькою здатністю. Оскільки все податкове навантаження перекладено на землю, то і порушується принцип справедливості в оподаткуванні.

Спрощеною системою користуються не тільки фінансово стійкі господарства, а й ті, що отримують збитки (що є досить поширеною ситуацією в сільському господарстві особливо у формуваннях тваринницького спрямування). Хоча за статистичними даними, у 2007-2012 роках у Львівській області кількість збиткових сільгосппідприємств мала чітку тенденцію до зменшення, проте сума збитку зросла в 4,2 рази.

Окрім вищезазначених вад фіксованому сільськогосподарському податку притаманні й інші погрішності, зокрема:

- розширення тіньового ринку оренди землі (без належного оформлення договірних відносин та сплати відповідних податків),

- виплата заробітної плати (у конвертах, без сплати належних соціальних внесків);

- стрімке зростання податкового навантаження на економіку через виключення зі складу ФСП внесків в пенсійний фонд та фонди соціального страхування (на сьогодні - сплату ЄСВ на загальних засадах).

З 1 січня 2015 року запроваджено збільшення фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) щонайменше у 5,6 разів. Тобто, якщо раніше ФСП (0,15%) брався від нормативної грошової оцінки одного гектару сільськогосподарських угідь, проведеної за станом на 1 липня 1995 року, то тепер він враховує щорічний коефіцієнт індексації. Якщо за нормативною оцінкою 1995 року ФСП в середньому складав близько 6 гривень за гектар, тепер він складає близько 31 гривні. В цілому по країні обсяги сплати фіксованого сільськогосподарського податку зростають, а отже і зростають доходи місцевих бюджетів. Поряд з тим зросло і податкове навантаження на аграрні підприємства.

Вважаємо, що діюча практика застосування ФСП не відповідає сучасним інтересам розвитку українського села. ФСП відіграв позитивну роль у перші роки реформування, але з часом перестав виконувати покладену на нього функцію.

Отже, виходячи з наведених міркувань, функції єдиного прямого податку на даному етапі може взяти на себе земельний податок, який має той самий об'єкт оподаткування, що й нинішня спрощена. Саме цей податок, на нашу думку, і варто залишити як єдиний прямий податок. Це має стосуватися тих сільськогосподарських підприємств, які відповідатимуть встановленим критеріям (зокрема, критерію 75 %).

Содома Р.І.,
к.е.н., асистент,
Львівський НАУ

ОЦІНКА СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Динамічність функціонування аграрних підприємств, з одного боку, і нестабільність сучасних ринкових відносин на селі – з іншого призводять до зростання кредитування аграрних підприємств.

В аграрній сфері кредитні ресурси відіграють вирішальну роль: сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів. Обмеженість власних коштів змушує аграрні підприємства сподіватися на підтримку з боку банків через свої форми кредитування.

Банки в більшості випадків практикують надання короткострокових кредитів. За сучасних скрутних економічних умов першочерговим об'єктом короткострокового кредитування є одержання коштів для придбання пального, отрутохімікатів, запчастин для ремонту сільськогосподарської техніки.

Довгострокові кредити банки надають у меншому обсязі, переважно вони потрібні на придбання комбайнів для збирання зернових, цукрових буряків, картоплі, на оновлення фруктових садів і винограду, а також на будівництво та ремонт тваринницьких приміщень, покриття інших виробничо-господарських витрат.

Найменшу частку в строковій структурі кредитів займають довгострокові кредити – 3,2%, найбільшу короткотермінові – 90,5%, відповідно середньострокові – 6,3%. На протязі останніх років чітко позначилася тенденція до зростання питомої ваги короткотермінових кредитів, але при цьому частка середньострокових і довгострокових кредитів зменшується. Останні не видавались аграрним підприємствам починаючи з 2013 року, а видача середньострокових кредитів не спостерігалася вже у 2014 році. З цього можемо зробити висновок, що кредити аграрних підприємств спрямовуються переважно в фінансування оборотного капіталу, при цьому фінансування основного капіталу за рахунок позичених джерел різко скоротилося через підвищені ризики в діяльності як кредиторів (банків) так і їх позичальників – аграрних підприємств.

Сільськогосподарські підприємства не охоче користуються кредитними ресурсами через високі процентні ставки. Ставка за кредитом є одним з найважливіших показників доступу до кредитних ресурсів для позичальника. Протягом 2010-2014 рр. не прослідковуються тенденції до різкої зміни кредитних ставок в бік зростання чи зменшення. Можемо констатувати, що в 2014 році спостерігається максимальне значення ставок в деяких районах (Городоцький (24%), Золочівський (23%), мінімальне значення ставок спостерігалося у Кам’янко-Бузькому та Самбірському районах (18%). Найнижчу відсоткову ставку зафіксовано у 2011 році в Радехівському районі (16,5%), а найвищу у Дрогобицькому районі (25%) у 2010 році. Загалом слід відмітити, що рівень розміру кредитних ставок є досить високим, середнє значення їх коливається на рівні 20-21%, що робить кредитні ресурси недоступними для великої кількості аграрних підприємств. Такий рівень ставок, зумовлений перш за все проблемами з ліквідністю у банківській

системі, оскільки на початку досліджуваного періоду інфляція в країні була незначною, на відміну від його кінця. Нестача коштів змушує банки піднімати ставки для депозитних вкладів, що автоматично призводить до подорожчання їх кредитних ресурсів.

Ці тенденції призводять до зменшення кількості підприємств, що отримали кредити та банківських установ, що їх надають аграрним підприємствам. Основними банками-кредиторами аграрних підприємств Львівської області були ПАТ «Ощадний банк», ПАТ «Райфайзен Банк Аваль», ПАТ «ПроКредит Банк», ПАТ «Кредіагріколь банк», ПАТ «Кредобанк», ПАТ АБ «Південний», ПАТ «ОКСІ БАНК». Кількість банківських установ, що кредитували аграрні підприємства зменшилася з 14 у 2013 році до 7 у 2014 році. Таке зменшення є негативним явищем і вказує на погіршення ліквідності не тільки в банківських установах, але і в аграрних підприємствах.

Зростання питомої ваги окремих районів у структурі отриманих кредитів аграрними підприємствами (рис. 1).

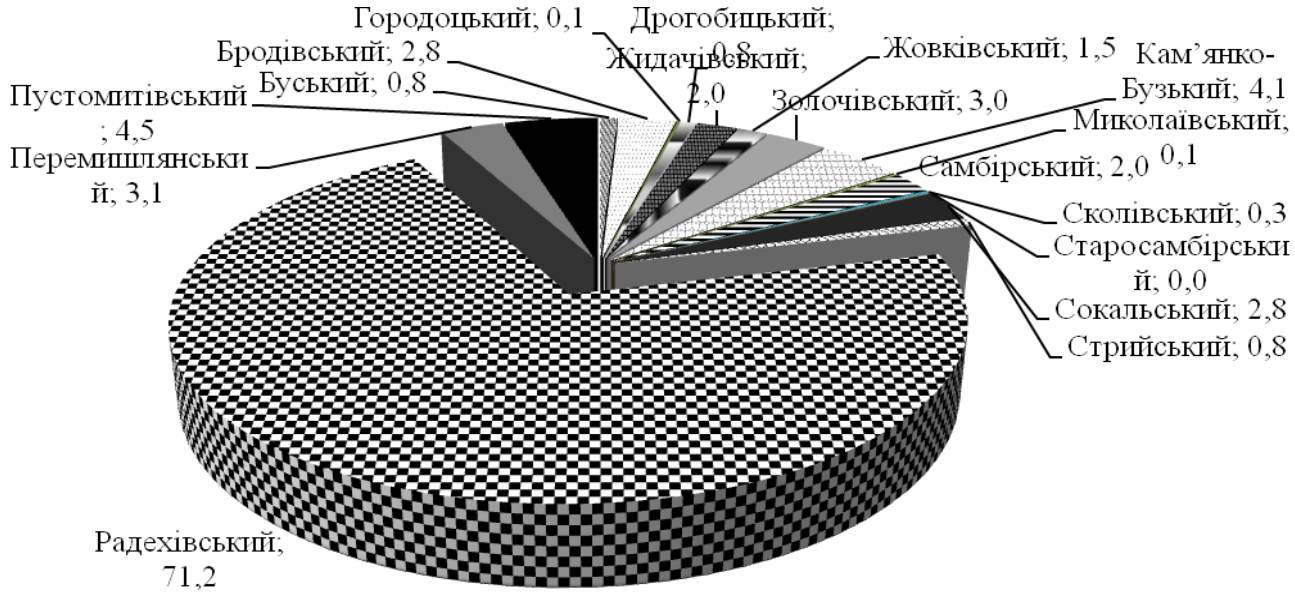

Рис. 1 Питома вага окремих районів Львівської області у структурі кредитів отриманих аграрними підприємствами протягом 2010-2014 років

Як видно з рисунку, найбільшу питому вагу займає Радехівський район – 71,2%. Як відомо саме в цьому районі функціонує єдиний у Львівській області цукровий завод (ТзОВ «Радехівський цукор») і велике аграрне підприємство ПП «Західний Буг», які протягом останніх років отримали майже більше 600 млн грн. кредитів. Питома вага решти районів значно менша, найбільша вона в Сокальського(4,5%), Самбірського (3,1%), Кам'янко-Бузького(2,8%).

Доступність кредитних ресурсів для аграрних товаровиробників впливає на збільшення обсягів виробництва, активізує підприємницьку ініціативу та сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств. Таким чином, кредитування безпосередньо пов'язане з економічним базисом агропромислової сфери, оскільки становлять функціональну детермінанту його ефективного та сталого зростання.

Сторонський М,О.,
ст. викладач,
Львівський НАУ

АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави, дає значній частині сільського населення робочі місця. При тому, що аграрний сектор забезпечує близько 60% фонду споживання населення, займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту і залишається практично єдиною галуззю, яка багато років поспіль забезпечує позитивне зовнішньоторгівельне сальдо, економічні можливості його використовуються не повністю. Тому для його процвітання потрібно вирішити багато проблем і докласти великих зусиль.

Україні потрібно орієнтуватись на нові підходи аграрної політики, що функціонує в ЄС, які сформовані на основі великого досвіду та націлені на

підтримку розвитку сільської території загалом. Нова аграрна політика України має забезпечити адаптацію системи державної підтримки і регулювання сільського господарства до стандартів СОТ та ЄС, насамперед у сфері ціноутворення та бюджетного фінансування.

В Україні практично не застосовуються ринкові механізми прозорого ринку. Частка сільськогосподарської продукції, яка продається через біржі, коливається в межах 1-3 відсотків, тоді як вона має становити не менше як 10 відсотків (як це має місце у країнах з цивілізованим ринком).

Прямі контракти (між сільськогосподарськими і переробними підприємствами) не сприяють прозорості ринку та об'єктивності цін, а, навпаки, використовуються як важелі тиску на аграріїв з боку регіональних монополістів-переробників. Тому можливості вдосконалення цінової політики в аграрному секторі завдяки істотному поліпшенню ринкових відносин дуже великі. Основні фінансові проблеми аграрного сектору сконцентровані у сфері виробництва та збуту продукції, де непрозорі механізми розподілу бюджетних програмних коштів, заплутані умови купівлі-продажу, визначення кількості, якості продукції та цін призводять до значних фінансових втрат галузі.

Для реалізації можливостей потрібні: 1) повна лібералізація цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію її переробки; 2) стимулювання споживчого попиту шляхом заміни всіх пільг населення грошовими адресними субсидіями; 3) зняття адміністративних обмежень на міжрегіональний рух продукції та її експорт; 4) недопущення монополістичного та адміністративного втручання в ціни на аграрному та споживчому ринках; 5) наполегливе, у тому числі адміністративне, впровадження ринкових механізмів забезпечення прозорості аграрного ринку, зокрема через спілки виробників тощо.

Одним із найпріорітетніших напрямів розвитку аграрного сектору економіки повинен бути: а) розвиток сільської території в Україні – це будівництво сільських доріг з твердим покриттям, адже сільське бездоріжжя - одна з найслабших ланок

сільської інфраструктури, відновлення соціальної інфраструктури, створення робочих місць; б) підтримка та розвиток виробництва та продажу новітньої сільськогосподарської техніки вітчизняного товаровиробника, тощо.

Звідси очевидні три пріоритетні напрями нової аграрної політики на найближчу перспективу. Перший – удосконалення цінової політики, яка б відновила паритетність цін і забезпечила позитивну цінову підтримку сільськогосподарських виробників. Другий – удосконалення бюджетної підтримки аграрного сектору. Третій - впровадження перспективних агротехнологій, а отже підвищення продуктивності виробництва, зниження витрат на одиницю продукції, зміцнення її конкурентоспроможності. В обох випадках систему державної підтримки потрібно вдосконалювати в напрямі приведення у відповідність до вимог СОТ та нової спільної аграрної політики ЄС.

Для України також дуже важливо не допустити повторення помилок "старої" аграрної політики ЄС, що була націлена на підтримку цін і виробництва, не стимулювала до конкуренції, підривала фіскальну стійкість ЄС і призводила до міждержавних торговельних конфліктів. Тому потрібно орієнтуватись на нові підходи аграрної політики ЄС, сформовані на основі великого досвіду, націлені на підтримку розвитку сільської території загалом.

Східницька Г.В.,
к.е.н., доцент,
Львівський НАУ

МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Економічні реформи на селі, вдосконалення відносин власності призвели до значних змін у формах господарювання, в економічних інструментах, які

використовують господарі, а відповідно й до нових концепцій діяльності сільськогосподарських підприємств. Забезпечення економічної та фінансової стабільності в умовах конкурентного середовища потребує вдосконалення принципів і методів формування витрат у сільськогосподарських підприємствах із застосуванням новітніх економічних та інформаційних технологій.

Управління витратами є основою підтримання конкурентоспроможності підприємства. Тому надзвичайно важливо, щоб цей процес організовувався такими спеціалістами, які добре знають потреби споживачів продукції сільськогосподарських підприємств, можливості конкурентів і спроможні приймати правильні рішення тактичного й стратегічного характеру на основі використання можливостей сучасного маркетингу.

Традиційно в Україні в оцінці необхідності вдосконалення управління витратами у діяльності сільськогосподарських підприємств спостерігаємо ретроспективний підхід, який унеможливлює оперативне реагування на певну економічну ситуацію в момент її виникнення та прийняття адекватних управлінських рішень. На відміну від вітчизняної, в міжнародній економічній практиці розроблені та широко застосовуються методи оперативного накопичення, обробки і використання економічної інформації щодо управління витратами та собівартістю продукції. Водночас фундаментальні дослідження щодо маркетингового підходу в сільськогосподарських підприємствах майже не проводяться, хоча саме завдяки йому можна підвищити рівень гнучкості системи менеджменту в процесі діяльності підприємства, спрямованої на збільшення доходів і раціоналізацію витрат.

Незважаючи на широкий діапазон охоплених дослідженнями проблем, багато питань, пов'язаних з удосконаленням процесу управління витратами та прийняття рішень щодо їх оптимізації, залишилися невирішеними і є сьогодні актуальними.

Метою дослідження є оцінка необхідності процесу управління витратами та обґрунтування шляхів його вдосконалення із використанням маркетингового

управління в процесі прийняття управлінських рішень у діяльності сільськогосподарських підприємств.

Системне управління витратами в сільськогосподарських підприємствах повинно орієнтуватися насамперед на застосування важелів скорочення непрямих виробничих затрат. Воно передбачає оцінку маржинальної рентабельності та ефективності дії чинних норм і нормативів, діагностику витрат сільськогосподарського підприємства та відхилення їх значень від запланованих, використання методів фінансового планування в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств, а також сприяння створенню стимулів для скорочення обсягів непрямих затрат виробництва.

Особливе значення має також планування і контроль прямих затрат виробництва, зокрема сировини, матеріалів, робочої сили. Їх витрати визначаються особливостями використовуваних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва. Кожному зі сільськогосподарських підприємств важливо налагодити систему контролю прямих і непрямих затрат виробництва. Якщо в ситуації на ринку споживаних ресурсів чи на ринках виробленої продукції спостерігаються зміни, які впливають на фінансово-економічні результати їх діяльності, необхідною стає корекція тактики і стратегії розвитку підприємства.

Процес управління витратами має комплексний характер. Використання матеріальних, земельних, фінансових, інформаційних, енергетичних,трудових та інших видів ресурсів повинно чітко регламентуватися технологічними картами для галузей рослинництва і тваринництва, на основі яких повинні розроблятися нормативи витрат ресурсів. Тільки за органічної єдності всіх чотирьох функцій менеджменту – планування, організації, мотивування та контролювання – можна досягти цілей системи управління витратами в сільськогосподарських підприємствах.

Ефективне управління витратами в сільськогосподарських підприємствах не зводиться до скорочення обсягу використання ресурсів на одиницю площі

сільськогосподарських угідь чи на одну голову тварин. Навпаки, воно повинно спрямовуватися на їх збільшення, оскільки інтенсивний тип виробництва на інноваційно-інвестиційній основі забезпечує підвищення ефективності виробництва та зростання рівня конкурентоспроможності підприємств.

Дієвим інструментом вдосконалення управління підприємством в сучасних умовах є впровадження в практику принципів маркетингового управління. Це дає змогу підвищити рівень гнучкості системи менеджменту у процесі діяльності, спрямованої на збільшення доходів і раціоналізацію витрат. Сільськогосподарські підприємства поки що мало використовують переваги маркетингового управління. Для цього звичайно ж є об'єктивні причини: як правило, низький рівень еластичності попиту на продукцію рослинництва і тваринництва, тривалий період виробництва, який не дає змоги швидко реагувати на зміни в зовнішньому економічному середовищі, сезонність виробництва, невеликі розміри підприємств. Однак, незважаючи на це, перспективи реалізації маркетингового підходу в сільському господарстві є, на нашу думку, сприятливими, оскільки дозволяють підвищити рівень адаптації до постійних змін у ринковому середовищі, рівень конкурентоспроможності підприємств, поліпшити їх фінансово-економічні результати.

Організація спеціалізованої служби маркетингу вимагає значних коштів, однак вони окуповують себе завдяки налагодженню ефективніших каналів збуту продукції, поліпшенню процесу товаропросування.

Слід зазначити, що система маркетингового управління дає змогу оптимізувати використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств завдяки кращому врахуванню потреб покупців їхньої продукції. Особливо зростає роль і значення маркетингового підходу в умовах фінансово-економічної кризи.

У процесі організації спеціалізованої маркетингової служби сільськогосподарського підприємства чи відділу кооперативного об'єднання слід враховувати

необхідність функціонування чотирьох типів маркетингу: функціонального, ринкового, товарного, територіального. Процес діяльності охоплює п’ять етапів. Першим етапом повинно стати вивчення ринку сільськогосподарської продукції, яку виробляє підприємство, виділення в процесі його сегментації основних для підприємства галузей, оцінювання можливостей стимулювання збуту і здешевлення товаропросування тощо.

Другий етап – формування самої системи маркетингового управління. Він розпочинається з висунення концепції маркетингу для конкретного підприємства, а також з розробки стратегії маркетингу. Організаційна структура, функції та програма маркетингу визначаються ситуацією на цільових ринках продукції підприємства. Третім етапом є вдосконалення виробничого процесу, корекція технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва з тим, щоб вони відповідали вимогам її споживачів. На четвертому етапі підприємства повинні оцінити свої шанси в конкурентній боротьбі з іншими виробниками продукції та вибрати оптимальну стратегію розвитку, спрямовану на підвищення рівня конкурентоспроможності, зокрема, основаного на покращенні фінансово-економічних результатів діяльності. На п’ятому етапі проводиться організаційна робота з реалізації економічних інтересів на ринках конкретних видів продукції сільськогосподарського підприємства.

Впровадження маркетингового підходу в сільськогосподарських під-приємствах необхідне в усіх їх організаційно-правових формах – господарських товариствах, сільськогосподарських виробничих кооперативах, приватних підприємствах, фермерських господарствах. Їм необхідно використати досвід, нагромаджений відділами маркетингу підприємств інших сфер АПК.

Кризи не тільки створюють нові ризики у веденні бізнесу, а й нові можливості. Це потребує зміни внутрішньої структури підприємств, системи управління, зокрема управління витратами. Суб’єкт управління витратами повинен концентрувати увагу на зростанні рівня конкурентоспроможності підприємства,

кращому врахуванні потреб споживачів та економічних інтересів постачальників матеріально-технічних ресурсів, умілому використанні здібностей працівників до підвищення продуктивності праці та раціоналізації робочих місць.

Формування гнучкого процесу управління витратами в сільськогосподарських підприємствах забезпечує зниження собівартості продукції, що поряд із реалізацією зусиль, спрямованих на підвищення цін реалізації, обов'язково призведе до нарощування основного фінансово-економічного результату їх функціонування – прибутку. Досягнення цілей розвитку підприємств можливе лише на основі підвищення ефективності виробництва.

Тофан І. М.,
к.е.н, доцент,
Львівський НАУ

ПРОБЛЕМАТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ГРОМАДЯН

Одним з ключових елементів державної політики сьогодення, що займає вагоме місце серед пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів України з метою збалансованого просторового розвитку є транскордонне співробітництво. Прикордонні території України, в тому числі і Львівщини, характеризуються невисокими показниками соціально-економічного розвитку в основному за рахунок депресивності територій. Відповідно до групування проведеного М.Барановським, Львівську область відносять до групи регіонів із середнім рівнем депресивності. Регіони даної групи характеризуються середніми значеннями рівня безробіття та середньомісячної заробітної плати в державі. Розвиток транскордонного співробітництва є дієвим інструментом мотивування населення до зайняття підприємницькою діяльністю. Саме за рахунок розвитку транскордонного співробітництва може з'явитись можливість зменшення рівня безробіття та збільшення рівня середньомісячного доходу громадян. Пошук реальних пропозицій

щодо стимулювання підприємницької активності громадян є актуальним як ніколи, що і зумовило вибір тематики дослідження.

Недолуга державна політика в системі малого і середнього бізнесу протягом останніх семи-восьми разом у поєднанні з нестабільною політичною і економічною ситуацією призводить до катастрофічного зменшення кількості підприємців-платників єдиного податку.

Так за даними Головного управління Державної фіскальної служби у Львівській області особливо кричуща ситуація із зацікавленістю у зайнятті підприємницької діяльності у фізичних осіб. Так у 2014 році із 59840 СПД –3481 фізичних осіб подало документи на закриття суб'єкта підприємницької діяльності, більше 5 тис. осіб не проводять ніякої діяльності, а тільки подають звітність. Таким чином майже – 20% фізичних осіб на Львівщині втратили бажання і можливості займатись підприємництвом.

За даними Головного управління статистики У Львівській області кількість суб'єктів малого підприємництва зменшується щорічно із 102474 у 2010 році до 79632 у 2014 році. Внаслідок зменшення кількості осіб які займаються підприємницькою діяльністю зменшується і зайнятість населення у Львівській області. Так у 2014 році кількість зайнятих працівників у малому бізнесі зменшилась на 20% порівняно з 2010 роком і становила 220 тис. осіб. Якщо проаналізувати за видами економічної діяльності до побачимо, що найбільше скорочення чисельності зайнятих осіб у малому бізнесі торкнулося оптової та роздрібної торгівлі – 28,8% та промисловості –20,9%.

Офіційна статистика Міністерства Юстиції України підтверджує стабільне зменшення кількості осіб-суб'єктів підприємницької діяльності (СПД). У 2014 році припинило свою діяльність на 412 тисяч більше СПД ніж зареєструвалось нових. Вже за перший квартал 2015 року ця негативна різниця склала 95,7 тис. осіб, в той час як у 2014 році ця різниця складала усього 1,5 тисячі осіб.

Зникнення такої кількості СПД має достатньо багато причин, хоча насамперед це – фактична відсутність реальних реформ в державному управлінні, загальноекономічний спад, зменшення купівельної спроможності потенційних покупців, знецінення гривні. Також достатньо важливим чинником стримання підприємницької активності громадян є військові дії на сході країни, які посилюються постійними хвилями мобілізації, що в свою чергу, фактично призупиняють підприємницьку діяльність усього працездатного чоловічого населення, в першу чергу, західного регіону, а зрештою і всією України.

За оцінками асоціації власників малого і середнього бізнесу майже половина підприємців які займаються роздрібною та гуртовою торгівлею закуповують імпортну продукцію. Внаслідок трьохкратного знецінення гривні відносно долара підприємці постали перед дилемою – закриття бізнесу чи його переорієнтування на вітчизняну продукцію, адже купівельна спроможність потенційних покупців не зросла. Більше того, в усіх сферах що фінансуються з державного бюджету йде тотальне зменшення рівня доходу у вигляді заробітної плати найманих працівників – знімаються надбавки, зводяться до мінімуму премії, ліквідовуються одноразові виплати при виході пенсії, тощо. За словами Міністра фінансів України Н. Яресько коштів на підвищення заробітної плати і соціальних виплат у бюджеті 2015 року не передбачається. Також досить суттєвим важелем для закриття малого і середнього бізнесу стало спрощення його процедурних моментів. Якщо ще у 2014 році треба було спочатку дочекатись проведення перевірки фіскальною службою, то у 2015 році вноситься інформація про закриття бізнесу, а тільки після цього здійснюються фіскальна перевірка.

Необхідно зазначити що в першому кварталі 2015 року кількість нових зареєстрованих підприємців збільшилось порівняно з першим кварталом 2014 року на 2 тисячі осіб та все ж говорити про підвищення підприємницької активності не приходиться, адже це сталося в основному за рахунок переведення власних працівників у сфері, маркетингу, логістики, ІТ-технологій на інші форми зайнятості

з метою економії фонду заробітної плати. Зі сторони держави відбулося часткове зменшення податкового навантаження на третю групу СПД шляхом зменшення ставки єдиного податку на один відсоток. Хоча реального механізму протидії схемам при уникненні оподаткування держава на даний час не впровадила.

Поряд з вищенаведеними проблемами при адмініструванні малого і середнього бізнесу Державна фіскальна служба України звітує про зростання надходжень від єдиного податку як у 2014 році в порівнянні з 2013 роком. Незважаючи на повальне закриття чи припинення діяльності малого бізнесу у 2014 році вже за перший квартал 2015 року до зведеного бюджету України надійшло 2,57 млрд.грн, що на 250 млн.грн більше ніж за аналогічний період 2014 року. Збільшення надходжень від малого бізнесу важко пояснити, хоча варто зазначити що фіскальна служба досить часто проводить донарахування до бюджету для підприємств які припиняють свою діяльність – чи то за рахунок несплачених податкових зобов'язань раніше нарахованих платежів, чи внаслідок порушення правил заповнення і подання податкової звітності.

Вочевидь, єдиного "рецепту" стимулювання підприємницької активності громадян віднайти важко, оскільки причини кризового стану у кожного свої. Та все ж, зважаючи на вище описані стратегічні прорахунки в державному регулюванні малого і середнього бізнесу, органам державного управління разом із дорадчими службами доцільно активізувати свою діяльність щодо:

– створення і функціонування дієвої державної стратегії розвитку малого і середнього бізнесу в рамках транскордонного співробітництва;

– відновлення практики діяльності вільно економічних зон у депресивних районах з метою залучення інвестицій і стимулювання підприємницької діяльності;

- побудові ефективної економічної моделі розвитку регіону з продуманим механізмом державного регулювання на підставі європейського досвіду управління депресивними регіонами.

Хірівський Р.П.,
к.е.н., в.о.доцента,
Львівський НАУ

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИТРАТ ВЕЛИКОТОВАРНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Однією із найбільш важливих проблем оцінки ринкової позиції аграрного підприємства полягає в тому, чи є його ціни і витрати конкуренто-спроможними із суперниками на ринку. Співвідношення "ціна – вартість" особливо критичне для аграрної галузі, Ціна тут є практично однаковою для більшості продавців, і цінова конкуренція є основною правлячою ринковою силою, а господарства з низькими цінами відіграють головні ролі.

Для конкурентоспроможності витрат аграрного підприємства необхідно підтримувати їх на рівні з конкурентами. Можливостей для зменшення витрат багато, менеджери господарства повинні постійно аналізувати, якими є витрати у порівнянні з конкурентами, для цього використовують стратегічний аналіз витрат. Він спрямований на порівняння усіх витрат підприємства з його конкурентами.

Витратні розходження різних великотоварних аграрних підприємств можуть змінюватися від незначних елементів до дуже серйозних відмінностей і залежать від безлічі причин. До них можна віднести такі розходження:

1) в цінах при оплаті сировини, енергії, тощо постачальникам;

2) в базовій технології, віці підприємств і устаткування;

3) у внутрішніх операційних витратах аграрного підприємства.

Головним аналітичним інструментом стратегічного аналізу витрат є витратний ланцюжок, що відтворює види діяльності, функції, що виконуються в проектуванні, виробництві, маркетингу, реалізації продукції чи послуги. Ланцюжок діяльності зі створення вартості починається з постачання сировини, техніки і продовжується через виробництво аграрної продукції, виконання робіт та надання послуг, реалізації їх. Створення вартості, що перевищує витрати виробництва

сільськогосподарської продукції – це основна мета діяльності аграрного підприємства.

При проведенні аналізу порівняння конкурентоспроможності витрат аграрного підприємства повинні бути зіставлені витрати інших підприємств з аналогічних видів їх діяльності. Результати аналізу повинні висвітлити наскільки добре виконуються технологічні процеси у витратному ланцюзі в аграрній галузі: закупівля матеріалів, оплата постачальників, управління виробництвом, навчання працівників, контроль якості, виявлення і задоволення запитів покупців, здійснення ефективної реалізації продукції та товарів, тощо. Кінцевою метою аналізу є вивчення кращого досвіду аграрної діяльності, досягнення низьких витрат і пропозиція заходів для збільшення витратної конкурентоспроможності підприємства.

Інформаційною базою для проведення порівняльних дослідженнях показників є річні та опубліковані звіти, статистична звітність, дані галузевих дослідницьких установ. спілкуванні з аналітиками, які добре знають аграрну галузь, покупцями і постачальниками, тощо.

Аналіз витратних ланцюгів дає змогу виявити резерви витратної конкурентоспроможності підприємств. Його конкурентоспроможність залежить від кращої ефективності управління його витратними ланцюжками в порівнянні з конкурентами. Якщо втрати аграрного підприємства принципово пов’язані з витратами на придбання сировини у постачальників, то менеджери великотоварного аграрного господарства можуть почати певні стратегічні заходи зменшення витрат. Для покращення витратних недоліки аграрного підприємства внутрішнього характеру, менеджери можуть використовувати один з підходів.

1) запропонувати скорочення внутрішнього бюджету і внутрішніх операцій;

2) проаналізувати ефективність інвестицій у аграрне підприємство з метою впливу на зменшення витрат; спростити виробництво аграрної продукції так, щоб її можна було виробляти більш ефективно.

3) компенсувати внутрішні витратні недолікии шляхом досягнення економії в попередніх і наступних частинах загального ланцюга витрат.

Використання концепції витратних ланцюгів та інших іструментів стратегічного вартісного аналізу для визначення вартісної конкурентоспроможності аграрного підприємства є необхідною, але не достатньою умовою. Необхідно виконати значну кількість оцінок з усього діапазону порушених питань для визначення конкурентної позиції господарства і його конкурентоспроможності.

Незважаючи на всю трудомісткість виконання порівняльних вартісних оцінок аграрної діяльності і їх неточності, виграш від виявлення витрат для конкретних власних завдань, функцій і витратної конкурентоспроможності з кожного показника в порівнянні із конкурентами робить калькуляцію аграрної діяльності цінною стратегічною складовою менеджменту.

Шолудько О.В.,
к.е.н., доцент,
Агрес О.Г.,
к.е.н., в.о.доцента,
Львівський НАУ

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Труднощі у виборі та гармонізації структури джерел фінансування, необхідних для формування та відтворення основних засобів, ускладнено ще й розбіжностями у теоретичних підходах щодо класифікації таких джерел. Зокрема у своїх наукових дослідженнях О. Г. Боброва зазначає, що джерела формування та відтворення основних засобів поділяють на внутрішні й зовнішні. Такий підхід можна було б розглядати як узагальнювальний, проте за детального аналізу автор відносить до зовнішніх джерел бюджетне фінансування, банківські кредити, емісію цінних

паперів, а також внески трудових колективів, що, вважаємо, не зовсім відповідає визначенню зовнішнього фінансування.

В умовах інтенсифікації ринкових відносин власним джерелам необхідно відводити чільне місце та пріоритетне значення у забезпеченні фінансування відтворювальних процесів на підприємстві.

Амортизаційні відрахування підприємств, беззаперечно, відіграють важливу роль в інвестиційному забезпеченні економіки, та, як зазначають науковці Інституту економіки НАН, – є основним джерелом фінансування інвестицій в основні засоби у будь-якій постіндустріальній країні. Важливо, що за рахунок амортизації розвинені економіки забезпечують понад 70 % валових капіталовкладень, які є вкладеннями на систематичній основі, що підтримують кругообіг основного капіталу.

Відповідно до Господарського кодексу України амортизаційна політика має спрямовуватися на створення суб'єктами господарювання найсприятливіших і рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фонів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі. Проте, як показує практика останніх п'ятнадцяти років, амортизаційна політика у нашій державі характеризується своєю непослідовністю і є не до кінця виваженою та прогнозованою, що призводить до порушення економічної сутності самого амортизаційного процесу.

Зауважимо, що використання нерозподілених прибутків підприємств, як одного із основних джерел фінансування відтворення основних засобів, пов'язане зі значною проблематичністю, оскільки сільськогосподарське виробництво, за реалій сьогодення, не характеризується достатнім рівнем прибутковості. За реалій сьогодення у сільськогосподарських підприємствах досить відчутною є необхідність пошуку та вдалого формування диверсифікованих джерел відтворення активної частини основних виробничих засобів. Розвиток такої ситуації зумовлено тим, що класичні джерела відтворення основних засобів, що представлені

переважно у формі амортизації та нерозподілених прибутків, неспроможні повною мірою забезпечити реалізацію відновлювальних процесів у необхідних обсягах і на належних науково-технічних засадах. Вважаємо, що у сформованих умовах необхідно розробити та законодавчо закріпити додаткові елементи пільгового оподаткування, що створили б належну основу для стимулювання інвестування в оновлення технічної бази сільськогосподарських підприємств. На нашу думку, це сприятиме формуванню вдалої структури джерел відтворення основних засобів у перспективі.

Вдалою альтернативою довгостроковому кредитуванню для сільськогосподарських виробників, на наш погляд, є лізингові операції. В реаліях нинішніх умов господарювання на ринку фінансового лізингу нашої країни діючими є 16 лізингових компаній, що об'єднані у Всеукраїнську асоціацію лізингу "Укрлізинг". Згідно з інформацією, що подана цією організацією, пропозиція лізингових компаній і банків задовольняє сукупний попит на лізингові послуги лише на 10 % .

Загалом для сільського господарства існують два основні шляхи отримання коштів, а саме – із власних джерел або за рахунок відповідних вкладень зацікавлених інвесторів. До обох цих способів формування фінансових ресурсів вдавалися підприємства Львівської області. Адже власними джерелами для оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств можуть бути амортизаційні відрахування та нерозподілений прибуток. Провівши динаміку формування джерел щодо оновлення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах Львівської області ми виявили, що сума амортизації основних засобів сільськогосподарських підприємств Львівщини впродовж 2009 – 2013 років зменшилась на 8,98 % (із 159,4 до 145,1 млн грн), прибуток від усієї діяльності зріс на 237,3 %, проте кількість прибуткових підприємств знизилася більше, ніж удвічі.

Окрему увагу приділили ми аналізу суми прибутку на одне прибуткове сільськогосподарське підприємство, яка за п'ять досліджуваних років суттєво

зростає. Якщо у 2009 році у середньому на одне таке сільськогосподарське підприємство припадало 3540,4 тис грн, то у 2013 році на таку прибуткову одиницю припадає 13551,7 тис. грн, що на 287,73 % більше, ніж на початок періоду. Така суттєва різниця між середнім прибутком сільськогосподарських підприємств Львівської області може бути наслідком того, що малі підприємства, не витримавши конкуренції та важкої економічної ситуації, що припала на цей період, припинили своє існування, а великі швидко заповнили звільнені ніші на ринках збуту та збільшили обсяги виробництва й реалізації своєї продукції. Водночас з'ясовано, що 1 га сільськогосподарських угідь потребує усе більших капіталовкладень: сума амортизації та прибутку, що припадає на 1 га сільгоспугідь, зросла на 29,57 %.

Іншим досить важливим альтернативним шляхом мобілізації ресурсів для оновлення виробничих потужностей сільськогосподарських підприємств є залучення інвестиційних коштів. У 2012 р. спостерігають певне пригнічення інвестиційного процесу, а сума інвестицій становить лише 38,2 % від обсягу попереднього року. Позитивним є збільшення рівня інвестування у 2013 р. на 19,6 в.п. порівняно з 2012 р., проте рівня 2011 р. все-таки не вдалося досягнути.

Здійснений нами аналіз ключових тенденцій відтворення основних засобів за 2009-2013 роки дає змогу стверджувати, що у сільському господарстві Львівської області дещо призупинилися процеси стагнації й у сільськогосподарських підприємств виникла низка передумов для поступового нарощування своїх виробничих потужностей. Зокрема свідченням цього є зростання коефіцієнта оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств Львівської області – на 3,4 в.п., зниження ступеня зносу – на 15,7 в.п., зростання коефіцієнта приросту основних засобів – на 3,2 в.п.

Окрім того, знаковим є те, що наприкінці 2013 р. у Львівській області залишилося лише 89 прибуткових сільськогосподарських підприємств, що засвідчує нарощування процесів щодо укрупнення капіталів підприємницьких

формувань (а, відповідно, й виробничих потужностей) і часткового занепаду або зниження прибутковості дрібного сільськогосподарського виробництва, зокрема фермерства.

Здійснений нами аналіз ключових тенденцій відтворення основних засобів за 2009-2013 роки дає змогу стверджувати, що у сільському господарстві Львівської області дещо призупинилися процеси стагнації й у сільськогосподарських підприємств виникла низка передумов для поступового нарощування своїх виробничих потужностей.

За зміст наукових праць та достовірність наведених фактологічних і статистичних матеріалів відповідальність несуть автори

УЧАСНИКАМ КРУГЛОГО СТОЛУ

«Проблеми і перспективи розвитку ринку аграрної продукції в Україні»

Дорогі друзі!

Щиро вітаю всіх учасників та гостей круглого столу «Проблеми і перспективи розвитку ринку аграрної продукції в Україні»!

Загальносвітові та національні тенденції розвитку ринку аграрної обумовлюють необхідність прискорення процесів реформування аграрного сектору України, цілеспрямованих заходів державної політики, спрямованих на стабільність власного продовольчого ринку та використання потенційних вигод від зростання присутності України на світових ринках продовольства.

Актуальність зазначених проблем для будь-якої організаційної структури підтверджується складом учасників круглого столу, які представляють не тільки Львівський національний аграрний університет, але і є представниками державних органів управління, великих та малих виробників агропродовольчої продукції, міжнародних громадських організацій, експертами в галузі розвитку ринку аграрної продукції тощо.

Сподіваюся, що обговорення доповідей на круглому столі дасть змогу винайти пріоритетні напрями розвитку ринку аграрної продукції в Україні в умовах глобалізації, виробити найбільш ефективні шляхи подолання економічних та політико-правових проблем агроринку, а обмін результатами науково-дослідної роботи дозволить підвищити професійний та науковий рівень присутніх учасників.

Щиро бажаю учасникам круглого столу налагодження корисних науково-освітніх, виробничо-господарських контактів, плідної творчої праці, цікавих дискусій, натхнення, міцного здоров’я, злагоди і добробуту!

З повагою,
декан економічного факультету
Львівського НАУ,
к.е.н., в.о. професора
Янишин Я.С.

Наукове видання

«Проблеми і перспективи розвитку ринку аграрної продукції в Україні»

(Матеріали круглого столу)

Підписано до друку 03.06.2015 р.

Формат 60х84. Гарнітура Times.
Зам. 12/02-15. Тираж 50 прим.